

Πως διαμορφώνονται τα συστατικά στοιχεία και οι αρχές που διέπουν το δίκαιο των καταχρηστικών ρητρών στην Κύπρο βάσει του νεοεισαχθέντος Ν.112(Ι)/2021, και προτάσεις για αποτελεσματικότερη προστασία των καταναλωτών με βάση τις προσεγγίσεις των δικαίων Ελλάδας και Αγγλίας.

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Γεώργιος Μαυρομάτης

Επιβλέπων Καθηγητής: Λεκτ. Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή – Ο μύθος της «ελευθερίας του συμβάλλεσθαι»	3
2. Η θεμελίωση των καταχρηστικών ρητρών στις τραπεζικές συμβάσεις	6
3. Το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου – Προμηθευτής και Καταναλωτής....	9
i) <i>Ο ενωσιακός ορισμός καταναλωτή .....</i>	<i>9</i>
ii) <i>Ο ελληνικός ορισμός καταναλωτή .....</i>	<i>11</i>
iii) <i>Οι καταναλωτές – πολύ μικρές επιχειρήσεις στην Κύπρο .....</i>	<i>14</i>
iv) <i>Η ομοιόμορφη έννοια του προμηθευτή .....</i>	<i>17</i>
4. Το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου – Ποιοι όροι εξετάζονται.....	18
i) <i>Προδιατυπωμένοι και διαπραγματεύσιμοι καταχρηστικοί όροι .....</i>	<i>18</i>
ii) <i>Η εξαίρεση όρων που αντικατοπτρίζουν κανόνες νόμου .....</i>	<i>21</i>
iii) <i>Η εξαίρεση όρων που ορίζουν το «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» και το «συμβατικό τμήμα» .....</i>	<i>22</i>
iv) <i>Η απαίτηση της διαφάνειας .....</i>	<i>25</i>
v) <i>Το κριτήριο διαφάνειας στον «μέσο καταναλωτή» .....</i>	<i>32</i>
5. Ο ορισμός της καταχρηστικής ρήτρας	34
i) <i>Η σημαντική ανισορροπία .....</i>	<i>34</i>
ii) <i>Απουσία Καλής Πίστης .....</i>	<i>36</i>
iii) <i>Το Παράρτημα του Νόμου – Γκρίζα Λίστα .....</i>	<i>38</i>
iv) <i>Η ελληνική μαύρη λίστα.....</i>	<i>40</i>
v) <i>Όροι αυτοδικαίως καταχρηστικοί .....</i>	<i>42</i>
vi) <i>Συνέπειες Καταχρηστικότητας – Εξ' υπαρχής ακυρότητα.....</i>	<i>44</i>
6. Αρχή της Αποτελεσματικότητας της Οδηγίας.....	50
i) <i>Αυτεπάγγελτη εξέταση της καταχρηστικότητας .....</i>	<i>50</i>
ii) <i>Η επίδραση των συλλογικών διαδικασιών στην ατομική δίκη – Συλλογική Αγωγή για Απαγορευτικά Διατάγματα και οι Διοικητικές Κυρώσεις .....</i>	<i>51</i>
7. Επίλογος – Συμπεράσματα.....	65
Βιβλιογραφία	67

Πίνακας Συντομογραφιών

A.C. = Appeal Cases
AGBG = Γερμανικός Αστικός Κώδικας
Bus. L.R = Business Law Report
Civ = Civil
CRA = Consumer Rights Act 2015
CSOH = Scottish Court of Session
ECR = European Court Rulings
EWCA/CA = England and Wales Court of Appeal
EWHC = England and Wales High Court
OFT = Office of Fair Trading
QB = Queen's Bench
UKHL = United Kingdom House of Lords
UKSC = United Kingdom Supreme Court
Α.Α.Δ. = Αποφάσεις Ανωτάτου Δικαστηρίου
ΑΠ = Άρειος Πάγος
Απόφ. = Απόφαση
αρ. = αριθμός
βλ. = βλέπε
Γ.Ε. = Γενικός Εισαγγελέας
ΓΟΣ = Γενικοί Όροι Συναλλαγών
ΔΕΕ = Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
εδ. = Εδάφιο
έκδ. = έκδοση
ΕλλΔνη = Ελληνική Δικαιοσύνη
κ.ά. = και άλλοι
κ.λπ. = και λοιπά
Κεφ. = Κεφάλαιο
ΚΥΝΕ = Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση
λ.χ. = λόγου χάρη
N.112(I)/2021 ή Νόμος = Ο περί Προστασίας Καταναλωτή Νόμος (N.112(I)/2021)
ν.2251/1994 = Νόμος υπ' αριθ. 2251 ΦΕΚ 191/16.11.1994
Ολ = Ολομέλεια
Παρ. = Παράγραφος
Πολ. Εφ. = Πολιτική Έφεση
ΠολΠρΑθ = Πολιτικό Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠολΠρΘες = Πολιτικό Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
πρ. = Πρόταση
ΣΕΕ = Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
σελ. = σελίδα
σημ. = σημείωση
σκ. = σκέψη
ΣΛΕΕ = Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
στοιχ. = Στοιχείο
συνεκδ. = Συνεκδικαζόμενες
τευχ. = Τεύχος
ΥΠΚ = Υπηρεσία Προστασίας Καταναλωτή
Φακ. = Φακέλος
ΦΕΚ = Φύλλου Εφημερίδας Κυβέρνησης
C.L.R. = Cyprus Law Reports

1. Εισαγωγή – Ο μύθος της «ελευθερίας του συμβάλλεσθαι»

Η ανάγκη για την υιοθέτηση νομοθετικής προστασίας υπέρ του καταναλωτή «έγκειται στο σημείο τομής δύο αντίρροπων δικαιοπολιτικών επιδιώξεων...αφενός της ελευθερίας των συμβάσεων όπου ουσιαστικά παρέχεται η δυνατότητα στα συμβαλλόμενα μέρη να καταρτίσουν τη σύμβαση που επιθυμούν και να διαμορφώσουν το περιεχόμενό της, και αφετέρου δε για την προστασία των καταναλωτών που φέρονται ότι συμφώνησαν με Γενικούς Όρους Συναλλαγών».¹

Η ελευθερία του συμβάλλεσθαι, όπως και πληθώρα άλλων δικαιωμάτων, δεν είναι απόλυτη και δύναται να περιοριστεί με όρια που είναι στο δημόσιο συμφέρον.² Πράγματι όπως το θέτει και ο Μεντής, η ελευθερία του συμβάλλεσθαι αμφισβητείται, από την στιγμή εκσυγχρονισμού της παγκόσμιας οικονομίας μετά την βιομηχανική επανάσταση, όπου με την δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων, την μαζική παραγωγή αγαθών και προσφοράς υπηρεσιών, και του φαινομένου της ευρείας κατανάλωσης, οι προμηθευτές οδηγήθηκαν μαζικά στην υιοθέτηση «προδιατυπωμένων συμβατικών όρων προς αποφυγή εξόδων και απώλειας διαπραγματευτικού χρόνου, αλλά και με σκοπό την ενότητα της νομικής ρύθμισης, η οποία γινόταν όλο και πιο πολύπλοκη».³ Το πρόβλημα δημιουργήθηκε όταν αναμενόμενα οι εν λόγω προμηθευτές αποκλειστικά επέβαλαν σημαντικά άνισους όρους σε βάρος των πιο αδύναμων μερών – τους καταναλωτές.⁴ Ως αποτέλεσμα ο πελάτης-καταναλωτής κλιμακωτά έχασε την δυνατότητα να επηρεάσει το περιεχόμενο των εν λόγω συμβάσεων, και συναφώς η μοναδική ελευθερία που του έμενε ήταν η επιλογή προσχώρησης ή όχι στην σύμβαση η οποία έχει προδιατυπωθεί από τον προμηθευτή (το γνωστό “take it or leave it” ή «συμβάσεις προσχώρησης»),⁵ χωρίς να έχει οποιοδήποτε εκ των πραγμάτων δικαίωμα να επηρεάσει το περιεχόμενο των όρων της.⁶ Μας διδάσκει εξάλλου η πράξη, ότι ο υποθετικός καταναλωτής νιώθει υποχρεωμένος να εισέλθει στην σύμβαση αφού η οικονομική και διαπραγματευτική του πραγματικότητα, όπως και η επιδίωξη της άνεσης του, δεν επιτρέπουν να αποποιηθεί το αγαθό ή την υπηρεσία που αποτελεί το αντικείμενο της σύμβασης. Συνεπώς το όποιο επιχείρημα περί ελεύθερης συμφωνίας μεταξύ

---

¹ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021) Πρόλογος.

² Υπόθεση C-243/08 Pannon GSM ECLI:EU:C:2009:350, σκ. 31.

³ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 1.1 – 1.7.

⁴ Otto Prausnitz, “The Standardization of Commercial Contracts in English and Continental Law (Sweet & Maxwell 1937) σελ. 10–20.

⁵ ή όπως ονομάζονται στην γαλλική «contracts d’ adhesion».

⁶ Simon Whittaker, “Unfair terms in Commercial Contracts and the Two Laws of Competition: French Law and English Law Contrasted”, Oxford J Legal Studies (2019), 39(2), σελ. 404-434.

των μερών είναι ουσιαστικά ανύπαρκτο/έωλο (*façade*).⁷ Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, βάσει των ανωτέρω περιγραφόμενων προβληματικών, προχώρησε με την θέσπιση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ,⁸ προστατευτικών διατάξεων για την προστασία των εν καταναλωτών, με σκοπό την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στις συναλλαγές μέσω της αποτελεσματικής διαφύλαξης των δικαιωμάτων τους, κάτι που εν συνεχεία κατά την Επιτροπή, θα έχει θετικό αντίκτυπο προς την ομαλότητα και αναβάθμιση της εσωτερικής αγοράς.⁹ Είναι μάλιστα στο δημόσιο συμφέρον οι θεσμοί των κρατών μελών να ενεργούν «θετικά» προς αποκατάσταση της ανισότητας και των προβλημάτων που αναφέρονται σε συμβάσεις με καταχρηστικές ρήτρες.¹⁰

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας θα είναι οι καταχρηστικοί όροι που περιλαμβάνονται σε συμβάσεις μεταξύ καταναλωτών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στα πλαίσια της ατομικής δίκης. Ο λόγος επικέντρωσης στις τραπεζικές συμβάσεις είναι εξαιτίας της κοινωνικής βαρύτητας της συμβατικής σχέσης μεταξύ των δύο αυτών προσώπων, και την τεράστια ανισορροπία που υπάρχει μεταξύ τους αφού η τράπεζα διατηρεί την οικονομική ευχέρεια, την εμπειρία, το προσωπικό και την πληροφόρηση για τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τις προσωπικές περιστάσεις του πελάτη. Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω ο καταναλωτής υποχρεώνεται και νιώθει εξαρτώμενος λόγω της σχέσης εμπιστοσύνης να προχωρήσει, στη σύναψη προκαθορισμένων συμβάσεων με την τράπεζα η οποία εκμεταλλεύεται την εξουσιαστική θέση της και προωθεί επιθετικά τα συμφέροντά της. Περαιτέρω είναι πλέον αναντίλεκτο, ότι τα πιστωτικά ιδρύματα, τείνουν να λαμβάνουν ιδιαίτερη προστασία από τους εκάστοτε θεσμούς των κρατών, δεδομένης και της αυξημένης σημαντικότητάς τους στην εθνική οικονομία, αλλά και στην βιομηχανική αλυσίδα. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η θέση του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος είναι για κατά πολύ πλεονεκτικότερη από αυτή του απλού φυσικού καταναλωτή (και ενδεχομένως μικρομεσαίας επιχείρησης) και συνεπώς ο ρόλος που θα παίζει ο εκάστοτε νόμος προστασίας του καταναλωτή είναι σημαντικότερος, ούτως ώστε να αποτρέπει την μονομερή πρόταξη εκ μέρους της τράπεζας των ατομικών της

---

⁷ Joanna McCunn, “The Contra Proferentem Rule: Contract Law's Great Survivor”, *Oxford J Legal Studies* (2019) 39 (3): 483, σελ. 500.

⁸ Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές OJ L95.

⁹ Liviu-Titus Paveliu, “The Active Role of the Judge in the Field of Unfair Terms Litigation” (2014), 3 *Persp Bus LJ* 344.

¹⁰ Υπόθεση C-168/05 *Mostaza Claro* [2006] ECR I-10421.

συμφερόντων.¹¹ Συνεπώς η ανάγκη ισορροπίας των αντιπαλευόμενων δικαιωμάτων των συμβαλλομένων είναι διάχυτη στα εν λόγω ενωσιακά κείμενα. Είναι άξιο αναφοράς ότι οι προπαρασκευαστικές εργασίες (*travaux preparatoires*) της Οδηγίας αντικατοπτρίζουν και το ενδιαφέρον του ευρωπαϊού νομοθέτη να διαφυλάξει στο μέγιστο βαθμό που μπορεί, την συμβατική αυτονομία των συμβαλλόμενων μερών.¹²

Με βάση το προαναφερθέν θεωρητικό και πραγματικό πλαίσιο η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να εξετάσει το νομοθετικό πλέγμα των καταχρηστικών ρητρών, ως αυτό έχει μεταφερθεί στον περί Προστασίας Καταναλωτή Νόμο (Ν.112(Ι)/2021) στην Κύπρο, ο οποίος «ενοποιεί, εκσυγχρονίζει και κωδικοποιεί ορισμένους προγενέστερους Νόμους, μεταξύ των οποίων είναι ο περί Καταχρηστικών Ρητρών σε Καταναλωτικές Συμβάσεις Νόμος, Ν.93(Ι)/96 ο οποίος καταργείται από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του Ν.112(Ι)/2021».¹³ Συγκεκριμένα θα γίνει η εξέταση των συστατικών στοιχείων αξιολόγησης καταχρηστικότητας των ρητρών στις τραπεζικές συμβάσεις, καθώς και των κύριων αρχών εφαρμογής, όπως αυτές θεσμοθετούνται δια του Ν.112(Ι)/2021 και της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ (εφεξής καλούμενη ως η «Οδηγία») - και συναφούς νομολογίας – ήτοι οι τρεις προϋποθέσεις όπως αυτές έχουν πλειστάκις αναλυθεί στην νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν υιοθετηθεί στην κυπριακή νομολογία.¹⁴ Αρχικά θα εξεταστεί η υποκειμενική εφαρμογή του Νόμου στα πλαίσια της ατομικής δίκης· ήτοι οι έννοιες «καταναλωτή» και «προμηθευτή» και την προσπάθεια περίληψης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων εντός του περιεχόμενου προστασίας του νόμου. Στην συνέχεια θα εξεταστεί το αντικειμενικό κριτήριο της εφαρμογής του νόμου, και συγκεκριμένα τις εξαιρέσεις από αξιολόγηση των όρων που ορίζουν το κύριο αντικείμενο και που αναπαράγουν αναγκαστικές διατάξεις της νομοθεσίας. Περαιτέρω θα αναλυθεί εκτενώς ο ορισμός της καταχρηστικής ρήτρας στα πλαίσια της ανισότητας των συμβαλλομένων και της απουσίας «καλής πίστης» εκ του προμηθευτή, δίδοντας παράλληλα αρκετά παραδείγματα καταχρηστικών ρητρών. Σε αυτό το πλαίσιο θα εκτεθούν και τα αποτελέσματα αναγνώρισης μιας ρήτρας ως καταχρηστικής, και η υποχρέωση του δικάζοντος δικαστηρίου να εκτιμήσει την καταχρηστικότητα αυτεπάγγελτα. Εν τέλει θα σκιαγραφηθεί το

¹¹ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), Πρόλογος.

¹² Simon Whittaker, “Unfair Contract terms, Unfair Prices and Bank Charges”, (2011) 74 Mod L Rev 106, σελ. 113.

¹³ Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021.

¹⁴ Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. AB OASIS PARK DEVELOPMENT LIMITED κ.α., Αρ. Γενικής Αίτησης: 19/2021, 8/3/2022.

πλαίσιο εξέτασης της καταχρηστικής ρήτηρας στις συλλογικές διαδικασίες εγχειρόμενες διά της εκτελεστικής εξουσίας του κράτους, και ο αντίκτυπος των εν λόγω διαδικασιών στις ατομικές δίκες μεμονωμένων καταναλωτών που δεσμεύονται από τους ίδιους ή παρόμοιους κρινόμενους καταχρηστικούς όρους. Παράλληλα, στην ανάλυση αυτή θα γίνει όπου κριθεί απαραίτητο μια αντιπαραβολή με τους αντίστοιχους ορισμούς και θέσεις της αγγλικής (Consumer Rights Act 2015),¹⁵ και της ελληνικής (ν.2251/1994) νομοθεσίας και νομολογίας ως προς την εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Τα στοιχεία αξιολόγησης της καταχρηστικότητας επικαλύπτονται μεταξύ τους, εξ' ου και στην παρούσα θα επιχειρηθεί να αποφευχθεί μια άκαμπτη κατηγοριοποίηση των εν λόγω κριτηρίων.

2. Η θεμελίωση των καταχρηστικών ρητρών στις τραπεζικές συμβάσεις

Οι καταχρηστικές ρήτρες χρησιμοποιήθηκαν ευρέως από τον τραπεζικό τομέα στις τραπεζικές συμβάσεις πίστωσης, οι οποίες αποτελούν την χαρακτηριστικότερη τραπεζική εργασία. Το αποτέλεσμα της εφαρμογής των εν λόγω ρητρών σε συνδυασμό με την «*εισοδηματική στενότητα, τα υψηλά επιτόκια στον χώρο ιδίως της καταναλωτικής πίστης, οι επιθετικές πρακτικές προώθησης πιστώσεων, οι ατυχείς προγραμματισμοί, απρόβλεπτα γεγονότα στη ζωή των καταναλωτών τραπεζικών προϊόντων (όπως η απώλεια εργασίας)*», δημιούργησαν ένα εκρηκτικό κλίμα, όπου «*η απουσία υποστήριξης των καταναλωτών, συνέβαλε ανενόχλητα στην αυξανόμενη υπερχρέωση των νοικοκυριών, που αδυνατώντας να αποπληρώσουν τις οφειλές τους υπέστησαν και υφίστανται αλυσιδωτά επερχόμενες καταστροφικές συνέπειες*».¹⁶ Συναφώς η ουσιαστική ανατροπή της ελευθερίας του συμβάλλεσθαι οδήγησε τον νομοθέτη να παρεμβεί και να θεσπίσει διατάξεις αναγκαστικού, αλλά και ενδοτικού δικαίου για να επανορθώσει αυτήν την ανισορροπία η οποία έχει δημιουργηθεί από την οικονομική πραγματικότητα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, το πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνώρισε πρωτοποριακά την σημαντικότητα για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή,¹⁷ πράγμα που επιβεβαιώθηκε στη

---

¹⁵ Consumer Rights Act 2015, το οποίο θεσπίστηκε με σκοπό τη διευκρίνιση και την απλούστευση των νομοθεσιών προστασίας καταναλωτή οι οποίες ήταν αχρείαστα περίπλοκες, περιλαμβανομένης και των καταχρηστικών ρητρών (ήτοι των καταργηθέντων The Unfair Terms in Consumer Contract Regulations 1999), Elizabeth Ovey “The Consumer Rights Act 2015: clarity and confidence for consumers and traders?” (2015) BJIBFL, σελ.504-507.

¹⁶ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σελ. 1-2.

¹⁷ Άρθρο 129^α και 288(3) ΣΛΕΕ.

Συνθήκη της Λισαβόνας με το άρθρο 169 της ΣΛΕΕ.¹⁸ Βάσει της ρηθείσας τομής της αρχής ανάθεσης εξουσιών (*conferral*),¹⁹ η Ένωση παίρνοντας το νομοθετικό πρότυπο του γερμανικού νόμου για τους ΓΟΣ,²⁰ προέβη στην θεσμοθέτηση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Η εν λόγω Οδηγία είναι ελάχιστης εναρμόνισης, συναφώς τα κράτη μέλη κατά την υιοθέτησή της δύναται να εισάγουν αυστηρότερες διατάξεις από αυτές που προβλέπονται, νοουμένου ότι ικανοποιείται ο σκοπός και το πνεύμα της Οδηγίας.²¹ Αυτό σημαίνει επίσης ότι οι εθνικοί δικαστές (και άλλες αρμόδιες αρχές) θα πρέπει να ερμηνεύουν τις εθνικές τους νομοθεσίες σύμφωνα με τις διατάξεις και το πνεύμα της Οδηγίας, ανεξάρτητα του βαθμού εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας.²² Άρα τα «κράτη μέλη και τα όργανα της Ένωσης αποτελούν ένα αρραγές καις αδιάσπαστο σύνολο για την πραγματοποίησής κοινών σκοπών» της Οδηγίας.²³ Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζονται και οι αρχές της ομοιόμορφης εφαρμογής της Οδηγίας και της αρχής της αποτελεσματικότητας.²⁴ Συνοπτικά ο σκοπός της Οδηγίας, είναι να περιοριστεί η εισαγωγή συγκεκριμένων καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις οι οποίες περιορίζουν βασικά δικαιώματα καταναλωτών.²⁵

---

¹⁸ Άρθρο 169 ΣΕΕ.

¹⁹ Άρθρο 4.3 της ΣΛΕΕ όπου θεσμοθετούνται οι αρχές της υπεροχής και καλόπιστης συνεργασίας, όπου, τα κράτη μέλη λαμβάνουν κάθε γενικό και ειδικό μέτρο ικανό να διασφαλίσει την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις συνθήκες ή από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, και απέχουν επίσης από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου ικανού να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων της Ένωσης. Αυτό είναι και κάτι που αναγνωρίζεται και μέσω του άρθρου 1^A του Κυπριακού Συντάγματος - Γιώργος Χριστοφίδης, «Καταχρηστικές Ρήτρες και Εκποιήσεις: Υπάρχει Ρόλος στα Εθνικά Δικαστήρια;» (Dikaiosyni, 08.03.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/kataxristikes-ritres-kai-ekpoiiseis-yparxei-rolos-sta-ethnika-dikastiria/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

²⁰ Παρ. 9 – 11 AGBG.

²¹ Αιτιολογική σκ. 7 και 12, Άρθρο 8, Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

²² Υπόθεση C-14/83, Von Colson και Kamann [1984] ECR 1891, Υπόθεση C-106/89, Marleasing, [1990] ECR 4135.

²³ Υπόθεση C-212/04 Adeneler κ.ά. ECLI:EU:C:2006:443· Sigma Radio T.V. Public Ltd v. Αρχής Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου, (2015) 3 Α.Α.Δ. 111· Γιώργος Χριστοφίδης, «Καταχρηστικές Ρήτρες και Εκποιήσεις: Υπάρχει Ρόλος στα Εθνικά Δικαστήρια;» (Dikaiosyni, 08.03.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/kataxristikes-ritres-kai-ekpoiiseis-yparxei-rolos-sta-ethnika-dikastiria/>>

²⁴ Mario Tenreiro, “The Community Directive on Unfair Terms and National Legal Systems – The Principle of Good Faith and Remedies for Unfair Terms” (1995) ERPL, σελ. 273-284.

²⁵ Dragos Lucian Radulescu, “Unpredictability in Banking Contracts – Unfair Terms” (2014) 3 Persp Bus LJ 331, σελ. 334-335.

Ιστορικά η Οδηγία είχε πρόθεση μαξιμαλιστική, περιλαμβάνοντας όλα τα είδη συμβατικών όρων, χωρίς να διαχωρίζει μεταξύ προδιατυπωμένων και όρων οι οποίοι έχουν τύχει διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών - αλλά εν τέλει προωθήθηκε στην σημερινή της μορφή. Οι κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής αναφορικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Οδηγίας,²⁶ αναφέρουν ότι εντός του πλαισίου εφαρμογής της εσωτερικής αγοράς, η Οδηγία παίζει βασικό ρόλο προστατεύοντας τους καταναλωτές οι οποίοι είναι τα πιο αδύνατα μέρη, από προδιατυπωμένους συμβατικούς όρους τους οποίους εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαν να τους επηρεάσουν ή να διαπραγματευτούν. Άρα η Οδηγία παίρνει ως δεδομένο ότι ο καταναλωτής, είναι σε ασθενέστερη διαπραγματευτικά,²⁷ οικονομικά και πληροφοριακά, θέση από τον προμηθευτή και αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο καταναλωτής να αποδέχεται τους εν λόγω όρους που έχουν συνταχθεί από τον προμηθευτή, ακόμα και αν αυτοί είναι ιδιαίτερα επαχθής.²⁸ Το ΔΕΕ αναγνώρισε ότι οι προστασίες της ρηθείσας Οδηγίας αποτελούν απαραίτητο μέτρο για την εκπλήρωση της αποστολής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αφού θα αναβαθμιστεί η εσωτερική αγορά και θα βελτιωθεί άρδην το επίπεδο και η ποιότητα της ζωής των πολιτών των κρατών μελών.²⁹ Συνακολούθως, με την επαναφορά της συμβατικής ισορροπίας στην συναπτόμενη σύμβαση, μέσω του μηχανισμού της Οδηγίας (αφού ο καταναλωτής δεν θα δεσμεύεται από αυτούς τους ετεροβαρείς όρους),³⁰ «θεραπεύεται» το ασθενέστερο μέρος.³¹ Επιπρόσθετα, μέσω φυσικά αυτού του κατασταλτικού ελέγχου της Οδηγίας, οι θεσμοί της Ένωσης, στοχεύουν στην αποθάρρυνση των προμηθευτών από το να χρησιμοποιούν καταχρηστικούς όρους στο μέλλον, αφού αναγνωρίζονται οι «βλαβερές συνέπειες της χρήσης καταχρηστικών συμβατικών όρων για την έννομη και οικονομική τάξη της Ένωσης».³² Έχοντας λοιπόν αναλύσει τον ευρύτερο σκοπό των εν λόγω νομοθετικών κειμένων, η παρούσα θα προχωρήσει να εξετάσει τους ουσιώδεις παράγοντες για την εφαρμογή τους.

---

²⁶ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή*, (2019/C 323/04).

²⁷ Υπόθεση C-421/14, Banco Primus, ECLI:EU:C:2017:60, σκ. 41.

²⁸ Υπόθεση C-147/16, Karel de Grote, ECLI:EU:C:2018:320, σκ. 54, 57, 59.

²⁹ Υπόθεση C-40/08 Astrucum Telecomunicaciones (2009) I-09579, σκ. 51.

³⁰ Συνεκδ. Υποθέσεων C-96/16 και C-94/17 Banco Santander, ECLI:EU:C:2018:643, σκ. 69.

³¹ Υπόθεση C-169/14, Sanchez Morcillo, ECLI:EU:C:2014:2099, σκ. 24.

³² Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή*, (2019/C 323/04), σελ. 8-10.

3. Το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου – Προμηθευτής και Καταναλωτής

Στο πρώτο και υποκειμενικό στάδιο της εξέτασης της εφαρμογής του Ν.112(I)/2021, το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει την ταυτότητα των αντιδίκων μερών ήτοι· εάν η επίδικη σύμβαση συνάπτεται μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή.³³ Οι ορισμοί του καταναλωτή και του εμπορευόμενου/προμηθευτή ερμηνεύονται με ιδιαίτερα ευρύ και ομοιόμορφο τρόπο οριζοντίως στο ενωσιακό δίκαιο σε συνάρτηση με τους σκοπούς της Οδηγίας.³⁴ Το άρθρο 2 του Ν.112(I)/2021, αναφέρει ενδεικτικά ότι ο καταναλωτής θεωρείται το κάθε φυσικό πρόσωπο, το οποίο, όσον αφορά τις συμβάσεις ή εμπορικές πρακτικές που καλύπτει ο νόμος, ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελεύθερη επαγγελματική του δραστηριότητα. Παρομοίως ο αγγλικός νόμος προστασίας καταναλωτή, ορίζει τον καταναλωτή ως το φυσικό πρόσωπο που δεν ενεργεί για επαγγελματικούς σκοπούς, εισάγοντας και ένα μαχητό τεκμήριο ότι σε περίπτωση αμφιβολίας περί αποδείξεως αντιθέτου από τον προμηθευτή.³⁵ Οι εν λόγω έννοιες είναι ταυτόσημες με αυτές της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, και έχουν ερμηνευθεί από το ΔΕΕ εξαντλητικά.

i) Ο ενωσιακός ορισμός καταναλωτή

Κατά το ενωσιακό δίκαιο η έννοια του καταναλωτή (όπως και η έννοια οποιασδήποτε άλλου νομοθετικού ορισμού που αναφέρεται σε κείμενο ευρωπαϊκού νομοθετικού κειμένου) έχει αυτόνομο νόημα,³⁶ αν και τα κράτη μέλη αφού θα πάρουν ερμηνευτική καθοδήγηση στην ενσωμάτωση των εν λόγω ενωσιακών ορισμών, μπορούν να θεσπίσουν ευρύτερους ορισμούς. Το ΔΕΕ πάντοτε εστίαζε σε δύο διαφορετικά γνωρίσματα προς αναγνώριση του καθεστώτος ενός καταναλωτή: πρωτίστως το θετικό κριτήριο ότι αποτελεί φυσικό πρόσωπο, και δεύτερον το αρνητικό κριτήριο ότι δρα για σκοπούς που δεν έχουν να κάνουν με την επαγγελματική δραστηριότητά του.³⁷ Ο Μεντής πολύ εύστοχα αναφέρει ότι ο λόγος αποκλεισμού αυτής της τάξης δραστηριοτήτων από το προστατευτικό πεδίο της Οδηγίας είναι επειδή ο «επαγγελματίας

³³ Άρθρο 48(1) Ν.112(I)/2021.

³⁴ Υπόθεση C-147/16, Karel de Grote, ECLI:EU:C:2018:320, σκ. 47-48, Υπόθεση C-488/11 Asbeek Brusse, ECLI:EU:C:2013:341, σκ. 25-26.

³⁵ Άρθρο 2(3) Consumer Rights Act 2015.

³⁶ Υπόθεση C-89/91, Shearson Lehman Hutton (1993) I-139, σκ. 13.

³⁷ δηλ. ότι δεν εμπλέκεται σε εμπορικές ή άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες την ώρα που συνάπτει την σύμβαση - Υπόθεση C-89/91, Shearson Lehman Hutton (1993) I-139, σκ.22, Υπόθεση C-541/99 και 542/99 Cape και Idealservice MN RE (2001) I-09049, σκ.17.

ή η επιχείρηση δρα σε ένα πιο οργανωμένο πλαίσιο στο οποίο έχει πλέον συνηθίσει να συνάπτει τις συμβάσεις του...και έχει τα εχέγγυα της επαγγελματικής ευσυνειδησίας» όταν συνάπτει συμβάσεις που έχουν να κάνουν με το επάγγελμά του.³⁸ Άρα θεωρείται ότι το φυσικό πρόσωπο αδυνατεί να διαπραγματευτεί τους όρους της συμφωνίας, επειδή δεν έχει την ίδια πείρα ή γνώση της αγοράς σε σχέση με τον προμηθευτή ο οποίος εκμεταλλεύόμενος την τεχνογνωσία του και το πληροφοριακό του πλεονέκτημα, επιβάλλει προδιατυπωμένους όρους,³⁹ σύμφωνα με τις συναλλακτικές και νομικές γνώσεις που μάζεψε κατά την διάρκεια άσκησης των δραστηριοτήτων του.⁴⁰ Απαιτείται λοιπόν το φυσικό πρόσωπο να τυγχάνει προστασίας σε αυτήν την ανισότητα.⁴¹

Κρίσιμος χρόνος για την εξακρίβωση της ιδιότητας ενός προσώπου ως καταναλωτή είναι αυτός της σύναψης της ένδικης σύμβασης, και αυτό γιατί αναζητείται αντικειμενικά ο σκοπός και η φύση της σύναψης της σύμβασης, παρά η υποκειμενική κατάσταση του εν λόγω προσώπου (όσον αφορά την οικονομική του δύναμη, την πληροφόρηση, η γνώση κ.λπ.).⁴² Όπως αναλύεται και στην υπόθεση *Schrems*, τα εν λόγω υποκειμενικά χαρακτηριστικά δεν δύναται να αλλοιώσουν το καταναλωτικό στάτους, αλλά μόνο κατά πόσο το εν λόγω πρόσωπο διαθέτει διαπραγματευτική ισχύ.⁴³ Προς τούτο, το ΔΕΕ υποστήριξε επίσης ότι η κατανόηση του καταναλωτή ως προς τους όρους δεν σημαίνει ότι μπόρεσε να τους διαπραγματευτεί ή να επηρεάσει το προδιατυπωμένο περιεχόμενό τους.⁴⁴ Συνεπώς το εθνικό δικαστήριο θα εξετάσει τις ιδιαίτερες στην υπόθεση περιστάσεις και ιδίως τους όρους της ίδιας της σύμβασης, και κατά πόσο το αντικείμενο ή η φύση της σύμβασης δεικνύουν το σκοπό που αποκτάται ή παρέχεται ένα αγαθό ή μια υπηρεσία.⁴⁵ Στην υπόθεση *Costea*, η σύμβαση πιστώσεως είχε συναφθεί μεταξύ της τράπεζας και ενός δικηγόρου με ειδίκευση στο εμπορικό δίκαιο (γνωσιακό επίπεδο), και ως εγγύηση για την εξόφληση του δανείου συστάθηκε υποθήκη επί του δικηγορικού του γραφείου. Στην αγωγή για αναγνώριση της καταχρηστικότητας ειδικής ρήτρας, το ΔΕΕ του αναγνώρισε τον χαρακτηρισμό ως καταναλωτή παρά τις εξειδικευμένες

³⁸ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 2.51.

³⁹ Υπόθεση C-537/13, Šiba, ECLI:EU:C:2015:14, σκ. 22.

⁴⁰ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 5.

⁴¹ Υπόθεση C-150/77, Bertrand κατά Paul Ott KG (1978) I-441, σκ.21.

⁴² Υπόθεση C-269/95, Benincasa (1997) I-03767, σκ. 16

⁴³ Υπόθεση C-362/14, Schrems, ECLI:EU:C:2015:650, σκ.39.

⁴⁴ Υπόθεση C-110/14, Costea, ECLI:EU:C:2015:538, σκ. 23.

⁴⁵ Υπόθεση C-497/13, Faber, ECLI:EU:C:2015:357, σκ. 48.

γνώσεις του, αφού όπως τέθηκε από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα *Villalon* η έννοια του καταναλωτή ερμηνεύεται αντικειμενικά και δεν εξαρτάται από τις γνώσεις ή πληροφορίες που έχει το εν λόγω πρόσωπο.⁴⁶ αποτελεί ζήτημα αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της φύσης του αγαθού και της υπηρεσίας της σύμβασης, με τον σκοπό απόκτησης του αγαθού ή παροχής της υπηρεσίας. Σε αυτή τη συζήτηση γεννάται και το ερώτημα μεταξύ των συμβάσεων διττού σκοπού, όπου δεν είναι ξεκάθαρη η ιδιότητα των συμβαλλόμενων, ανάλογα με την επαγγελματική δραστηριότητα τους. Το ΔΕΕ έχει απαντήσει επίσημα, ότι εάν ο κύριος σκοπός σύναψης της σύμβασης είναι «καταναλωτικός», και ο επαγγελματικός σκοπός είναι απλά παρεπόμενος ή αμελητέος, τότε το φυσικό πρόσωπο δύναται να διατηρήσει τον χαρακτηρισμό του ως καταναλωτής.⁴⁷ Την ίδια αντιμετώπιση έχει και η αγγλική νομολογία ως έχει διαφανεί στην υπόθεση *Paypal*.⁴⁸ Αδιάφορος είναι επίσης ο επενδυτικός σκοπός μιας πράξης, ο οποίος δεν καταδεικνύει επαγγελματική δραστηριότητα εκτός εάν γίνεται στα πλαίσια μιας συστηματικής πράξης βιοπορισμού.⁴⁹ Αυτό είναι και λογικό αφού η κάθε πράξη οποιουδήποτε προσώπου μπορεί να θεωρηθεί ως επενδυτική· ως προς την αποκόμιση δηλαδή κάποιου περισσού κέρδους. Αυτό μάλιστα επιβεβαιώνεται και στην αγγλική νομολογία, όπου η ιδιότητα του καταναλωτή μπορεί να συνοδεύεται από κάποιον επενδυτικό σκοπό, νοουμένου ότι δεν είναι συστηματικός.⁵⁰

ii) Ο ελληνικός ορισμός καταναλωτή

Ωστόσο ως έχει προλεχθεί, οι θεσμοί των κρατών μελών, στην θεσμοθέτηση της Οδηγίας εντός της δικιάς τους έννομης τάξης δύναται να εισάγουν αυστηρότερες διατάξεις, νοουμένου ότι ικανοποιούνται οι επιταγές της Οδηγίας, εννοώντας διατάξεις ευνοϊκότερες ως προς την προστασία του καταναλωτή από τις καταχρηστικές ρήτρες. Βάσει αυτής της ελευθερίας πολλές έννομες τάξεις αποφάσισαν να υιοθετήσουν ένα πιο ευρύ ορισμό στην έννοια του καταναλωτή,

⁴⁶ Υπόθεση C-110/14, Costea, ECLI:EU:C:2015:271, σκ. 28 και 33.

⁴⁷ Υπόθεση C-464/01, Gruber (2005) I-00439, σκ. 47-54.

⁴⁸ Elizabeth Ovey, “The Consumer Rights Act 2015: clarity and confidence for consumers and traders?”, *Buttleworths JIBFL* (2015), σελ. 504-507, *Overy v. Paypal (Europe) Ltd* [2012] EWHC 2659 (QB).

⁴⁹ Αρ. Απόφ. 2016/17 (ΚΡ) Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Bank of Cyprus Ltd, Αρ. Φακ. 8.13.10.26.1.29.1. <
[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

⁵⁰ *OFT v. Foxtrons Trading* [2009] EWHC 1691 (Ch), σκ. 81, 84, 91, 92, 104, που αναφέρεται ο ορισμός των «consumer landlords».

όπως για παράδειγμα η ελληνική έννομη τάξη. Κατά το προϊσχύον άρθρο 1(4) του ν.2251/1994 νοείται ως καταναλωτής το «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους». Ο Μεντής χαιρετίζει την «επιμονή αυτή του Έλληνα νομοθέτη ως προς την κατοχύρωση της ευρείας έννοιας του καταναλωτή, σε αντίθεση με το ΔΕΕ» που είχε ήδη επιλέξει να ερμηνεύσει την έννοια του καταναλωτή στενότερα.⁵¹ Κατά τον παλαιότερο ορισμό το μοναδικό ερώτημα που ταλάνιζε την ελληνική νομολογία ήταν η έννοια του «τελικού αποδέκτη», η οποία είναι μέχρι σήμερα διακεκριμένη αφού θα συνεχίσει να εξετάζεται από τα δικαστήρια σε όσες συμβάσεις καταρτίστηκαν μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία ήρθε σε εφαρμογή ο τροποποιητικός νόμος 4512/2018, ο οποίος τροποποίησε την έννοια του καταναλωτή στον ν.2251/1994.⁵² Κατά τον Δέλλιο, η εμφάνιση της έννοιας του τελικού αποδέκτη «αποδίδεται στη διαπραγματευτική ανισότητα που συνεπάγεται η «ερασιτεχνική» προμήθεια μεμονωμένων αγαθών από τον τελικό αποδέκτη, έναντι της εξιδιασμένης γνώσης και εμπειρίας που προσδίδει στον προμηθευτή η συχνή επανάληψη του ίδιου είδους συναλλαγών».⁵³ Ο Άρειος Πάγος έχει ερμηνεύσει την έννοια του «τελικού αποδέκτη» πολύ ευρέως, αφού κρίνεται εκείνος που αναλίσκει το προϊόν ή εκμεταλλεύεται την υπηρεσία που αποτελεί το αντικείμενο της σύμβασης, χωρίς να έχει την πρόθεση να το μεταβιβάσει ή να το διοχετεύσει σε τρίτο πρόσωπο, κρίνοντας ακόμη και ότι εμπερικλείει το πρόσωπο το οποίο εγγυάται σε σύμβαση πιστώσεως υπέρ προσώπου το οποίο συνάπτει την πιστωτική σύμβαση για επαγγελματικούς σκοπούς.⁵⁴ Ειδικότερα η ολομέλεια, έκρινε ότι και τα δύο αυτά πρόσωπα δύναται να θεωρηθούν ως οι τελικοί αποδέκτες της τραπεζικής υπηρεσίας, και συναφώς δύνανται να επικαλεστούν τις προστατευτικές διατάξεις του ν.2251.1994.⁵⁵

Παρ' όλα αυτά αποφασίστηκε από τον Έλληνα νομοθέτη, η υιοθέτηση ενός νέου στενότερου ορισμού του καταναλωτή, ο οποίος θα αντικατοπτρίζει τον ενωσιακό ορισμό ως αυτός περιεγράφηκε ανωτέρω. Ο Κουκούλης, κρίνει ότι η υιοθέτηση αυτής της περιορισμένης ερμηνείας της έννοιας του καταναλωτή, αποτελεί «ουσιαστικά δυσμενή διάκριση των

⁵¹ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 2.41 – 2.42.

⁵² Άρθρο 111 ν.4512/2018.

⁵³ Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020· Γιώργος Ι. Δέλλιος, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό-Ενωσιακό» (1^η Έκδ. 2008) σελ. 41.

⁵⁴ ΑΠ 891/2013.

⁵⁵ ΟΛΑΠ 13/2015.

καταναλωτών και επιλογή του νομοθέτη προστασίας μιας μερίδας μόνο αυτών και έρχεται σε αντίθεση και με το σκοπό του ν. 2251/1994... που είναι η προάσπιση των δικαιωμάτων των καταναλωτών και η προαγωγή της πληροφόρησης και της επιμόρφωσης τους, ώστε να επηρεάζουν σε όφελος τους τις εξελίξεις στην αγορά».⁵⁶ Παρόλα αυτά είναι εμφανές ότι ο νομοθέτης ουσιαστικά ήθελε να «αποτρέψει τις μεγάλες κεφαλαιουχικές εταιρείες να επικαλούνται τον ορισμό του καταναλωτή, όπως λέγεται στην Αιτιολογική Έκθεση του ν.4512/2018, που αναφέρεται ότι ο σκοπός των τροποποιήσεων είναι πρωτίστως η απλούστευση, ο εξορθολογισμός και η ενιαιοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας που διέπει σήμερα την προστασία των καταναλωτών, με στόχο να εκλείψει η υπάρχουσα αβεβαιότητα δικαίου και να εξασφαλιστούν ισότιμοι όροι ανταγωνισμού».⁵⁷ Οι βασικές μεταβολές του τροποποιητικού ν.4512/2018 ήταν δύο.⁵⁸ Εκ της μιας πλευράς η νέα στενή έννοια του καταναλωτή,⁵⁹ όπου ως καταναλωτής νοείται «κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα». Η δεύτερη αλλά και εξίσου σημαντική τροποποίηση είναι μια μορφή διάσωσης της παλαιότερης διευρυμένης διάταξης, όπου υπό κάποιες περιστάσεις, επιχειρήσεις χωρίς την απαραίτητη διαπραγματευτική ισχύ, μπορούν να χρησιμοποιούν τις ασπίδες του νόμου. Ιδιαίτερα, η νέα στενότερη έννοια του καταναλωτή κατά το άρθρο 2(9) εδ.(α) του ν.2251/1994, δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις «ανεξάρτητα από το αν ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή είναι καταναλωτής, όταν πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α). η σύμβαση περιλαμβάνει όρους οι οποίοι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών, β). ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή πληροί τα κριτήρια της πολύ μικρής επιχείρησης, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 2 του ν. 4308/2014 (άρθρο 251), και γ). ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή συμβάλλεται ως τελικός αποδέκτης των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών».⁶⁰ Ως προς τον ορισμό της «πολύ μικρής επιχείρησης» το άρθρο 2(9) του ν.2251/1994 παραπέμπει στο άρθρο 2(2) του ν.4308/2014, κατά το οποίο οι πολύ μικρές οντότητες είναι οι οντότητες (λ.χ. ανώνυμες εταιρείες, ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρείες κ.λπ.) οι οποίες κατά την ημερομηνία του τελευταίου ισολογισμού

⁵⁶ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ.27.

⁵⁷ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ.27.

⁵⁸ Άρθρο 100 ν.4512/2018.

⁵⁹ Άρθρο 1^α στοιχ. 1 ν.4512/2018.

⁶⁰ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σελ.28.

πληρούν δύο από τα τρία τα κριτήρια ισολογισμού και/ή ενεργητικού που αναγράφονται.⁶¹ Αυτές οι οντότητες κατά την νομοθεσία θεωρούνται ότι ευρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση αναφορικά με την οικονομική, οργανωτική και συνάμα διαπραγματευτική τους δύναμη, και συναφώς θα πρέπει να τυγχάνουν της προστασίας του νόμου. Επομένως ο Έλληνας νομοθέτης έκρινε ως επιτακτικό τον ανακαθορισμό του υποκειμένου προστασίας του ν.2251/1994 και στις μικρές επιχειρήσεις, αφού και αυτές βρίσκεται τις περισσότερες των περιπτώσεων με το αδύναμο χέρι στο διαπραγματευτικό «πόκερ» με τα τραπεζικά ιδρύματα, και συνεπώς είναι ίσως μια κατεύθυνση στην οποία θα έπρεπε να στραφεί και ο Κύπριος νομοθέτης - κάτι που έπραξε δυστυχώς ανεπιτυχώς.

iii) Οι καταναλωτές – πολύ μικρές επιχειρήσεις στην Κύπρο

Το Ανώτατο Δικαστήριο μετά από αναφορά του ΠτΔ, έκρινε ως αντισυνταγματικό τον νόμο με τίτλο «Ο περί Καταχρηστικών Ρητρών σε Επιχειρηματικές Συμβάσεις που Συνάπτονται από Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις του 2019» - που ουσιαστικά επιχείρησε να θεσπίσει παρομοίως με την ελληνική νομοθεσία, την προστασία των μικρών επιχειρήσεων από καταχρηστικούς όρους.⁶² Είναι άλλωστε διακριτό και από το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο ότι εν λόγω Νόμος ήταν κατά λέξη αναπαραγωγή του λεκτικού της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ και δη του νόμου 93(Ι)/96 (ως ήταν πριν ενοποιηθεί στον Ν.112(Ι)/2021), με την μόνη διαφορά την ενσωμάτωση των «πολύ μικρών επιχειρήσεων» στην έννοια του «καταναλωτή» στην κυπριακή νομοθεσία. Ουσιαστικά, κατά τη μειοψηφούσα γνώμη του Οικονόμου Δ., αναγνώριζε το δικαίωμα σε μια πολύ μικρή επιχείρηση να αποδεσμευθεί από όρο σύμβασης ο οποίος παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί σε βάρος της πολύ μικρής επιχείρησης σημαντική ανισότητα ανάμεσα στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση.⁶³

Παρά ταύτα η ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου κατά πλειοψηφία έκρινε κατ' αρχάς ότι δεν είχε δικαιολογηθεί επαρκώς στον Νόμο η ανάγκη για παρέμβαση στην ελευθερία του συμβάλλεσθαι των πολύ μικρών επιχειρήσεων αφού, δεν είχε τεκμηριωθεί η οικονομική και διαπραγματευτική ανισότητα των μικρών επιχειρήσεων έναντι του ενδεχόμενου προμηθευτή,

⁶¹ α). σύνολο ενεργητικού (περιουσιακών στοιχείων): 350.000 EUR, β). καθαρός ύψος κύκλου εργασιών: 700.000 EUR, γ). μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου είναι 10 άτομα. Περαιτέρω, το άρθρο 1(2) παρ.γ του ν.4308/2014, περιλαμβάνει και τις προσωπικές εταιρείες οι οποίες έχουν κύκλο εργασιών κάτω των 1.500.000 ευρώ (άρθρο 2(3) ν.4308/2014).

⁶² Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020.

⁶³ Άρθρο 5(1) Ν.62(Ι)/2020.

ο οποίος και αυτός μπορεί να είναι πολύ μικρή επιχείρηση.⁶⁴ Με βάση τούτο, έκριναν ότι το άρθρο 3 του Ν.62(Ι)/2020 που ουσιαστικά απαγόρευε την αμφισβήτηση ρήτρας σε σύμβαση η οποία είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό αν αυτή καθορίζει το αντικείμενο της σύμβασης και την αντιπροσωπευτικότητα της τιμής/ανταλλάγματος, παραβίαζε το άρθρο 26 του Συντάγματος το οποίο κατοχυρώνοντας την ελευθερία του συμβάλλεσθαι, επιτρέπει στον νομοθέτη να θεσπίσει περιορισμούς στο δικαίωμα στον βαθμό που είναι αναγκαίο «*δια την πρόληψιν εκμεταλλεύσεως υπό προσώπων άτινα διαθέτουσιν ιδιάζουσαν οικονομικήν ισχύν*».⁶⁵ Αυτό είναι γιατί το εν λόγω αντισυνταγματικό άρθρο ήταν κατά παρέκκλιση του περί Συμβάσεων Νόμου, όπου αναγράφονται οι περιορισμοί στην ελευθερία του συμβάλλεσθαι,⁶⁶ αφού δεν επιτρεπόταν στις πολύ μικρές επιχειρήσεις να αμφισβητήσουν τον θεμιτό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας όταν αυτή όριζε το κύριο αντικείμενο ή το τίμημα της σύμβασης, κατά παράβαση των γενικών αρχών του Κεφ.149 και του άρθρου 30 του Συντάγματος (που θέτει το «δικαίωμα πρόσβασης στο Δικαστήριο προς διάγνωσιν των δικαιωμάτων τους»). Η μειοψηφία του Οικονόμου Δ. διαφώνησε με αυτή τη *ratio*, αφού παρατηρώντας την «αντιγραφή» της Οδηγίας 93/13, εξήγησε ότι ο σκοπός του εν λόγω άρθρου ήταν να μην μπορεί το πρόσωπο που την επικαλείται να αποδεσμεύεται από τα «*κεντρικά και ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης, εφόσον αυτή είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό*»,⁶⁷ επειδή εκεί αναμένεται ο εκάστοτε καταναλωτής να δώσει τη δέουσα προσοχή και ευλάβεια κατά την σύναψη της σύμβασης. Επομένως, το εν λόγω άρθρο εισάγει απλώς μια εξαίρεση που σχετίζεται με την τιμή και το αντικείμενο της σύμβασης για αποφυγή κατάχρησης των δικαιωμάτων που αποδίδονται από την νομοθεσία, και ουδεμία περίπτωση τη στέρηση του δικαιώματος πρόσβασης στα δικαστήρια (πόσο μάλλον παράβασης της γενικής αρχής των συμβάσεων). Περαιτέρω τα άρθρα 5, 6 και 7 θεωρήθηκαν αντισυνταγματικά, αφού παρέθεταν τα κριτήρια του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας και την μη δέσμευσή αυτής προς την πολύ μικρή επιχείρηση. Η πλειοψηφία θεώρησε ότι οι πρόνοιες αυτές «*καταστρατηγούσαν επίσης τις γενικές αρχές του Δικαίου των Συμβάσεων, και συνιστούσαν παραβίαση της θεμελιώδους αρχής της διάκρισης των εξουσιών*».

⁶⁴ Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020 (Νικολάτος Δ.).

⁶⁵ Άρθρο 26(1) Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

⁶⁶ Άρθρο 23 Κεφ. 149.

⁶⁷ Υπόθεση C-473/00, Cofidis SA, ECLI:EU:C:2002:239, σκ. 40.

Ο Αιμιλιανίδης επέκρινε την απόφαση αυτή με δύο διαφορετικά επιχειρήματα.⁶⁸ Θεώρησε αρχικά, ότι «δεν είναι νοητό να εγείρεται με παρόμοιο τρόπο, θέμα αντισυνταγματικότητας λόγω αντίθεσης με κοινή νομοθεσία». Αυτό είναι γιατί το άρθρο 26 του Κυπριακού Συντάγματος επιτρέπει περιορισμούς στην ελευθερία του συμβάλλεσθαι δυνάμει των γενικών αρχών που διέπουν το Κεφ.149· δηλαδή ο περιορισμός στο δικαίωμα θα αντικατοπτρίζεται στον δίκαιο των συμβάσεων. Τούτο δεν σημαίνει αυτοδικαίως ότι οποιοσδήποτε προς ψήφιση νόμος παραβιάζει άρθρο το οποίο ενσωματώνει περιορισμό στο δικαίωμα του συμβάλλεσθαι στο Κεφ.149 είναι αντισυνταγματικός, αφού ο εν λόγω περιορισμός δεν αποκτά συνταγματική ισχύ όταν ενσωματωθεί επισήμως στον περί Συμβάσεων Νόμο. Συνεπώς κατά τον Αιμιλιανίδη ο «συλλογισμός του Δικαστηρίου είναι μη ικανοποιητικός» αφού τίποτε δεν θα «εμπόδιζε τον νομοθέτη να τροποποιήσει το άρθρο 23 του Κεφ.149 ή και να το καταργήσει εφόσον η συνταγματική αρχή είναι η ελευθερία και όχι ο περιορισμός».

Η δεύτερη μεγάλη επίκριση αφορά στο επιχείρημα του Δικαστηρίου, ότι το άρθρο 5 του προτεινόμενου νόμου, αποτελεί την «ανεπίτρεπτη» παρέμβαση της Νομοθετικής εξουσίας στην «αποκλειστική» αρμοδιότητα της Δικαστικής εξουσίας, και ως παραβίαση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών είναι αντισυνταγματική. Συγκεκριμένα το Ανώτατο έκρινε ότι «επαφίεται στα δικαστήρια να κρίνουν πως θα εκτιμήσουν τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας και τι θα λάβουν υπόψιν τους γι' αυτό τον σκοπό αλλά και το πως θα συμπεράνουν αν υπήρξε καλή πίστη ή όχι εκ μέρους των συμβαλλομένων».⁶⁹ Ο Αιμιλιανίδης ορθώς κρίνει αυτή τη «συλλογιστική ως αδικαιολόγητη» το νομοθετικό σώμα, έχει την κάθε συνταγματική ελευθερία να καθορίζει κριτήρια τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο κατά την εξέταση υποθέσεων που εξετάζουν νόμο που έχει ψηφιστεί. Η ελευθερία αυτή της Βουλής, τερματίζεται στο στάδιο όπου το δικαστήριο θα πάρει τα κατευθυνόμενα κριτήρια και θα τα εφαρμόσει σε συνάρτηση με τα πραγματικά γεγονότα της υπόθεσης, ούτως ώστε να σταθμίσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τις ανάγκες έκαστης περίπτωσης.⁷⁰ Αυτό ήταν και το επιχείρημα της μειοψηφίας του Ανώτατου, αφού τα εν λόγω εδάφια αναπαρήγαγαν τις διατάξεις της Οδηγίας που δίνουν καθοδήγηση ως προς την κρίση ενός όρου ως καταχρηστικού

⁶⁸ Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, «Αντισυνταγματικότητα νόμου για καταχρηστικές ρήτρες σε επιχειρηματικές συμβάσεις πολύ μικρών επιχειρήσεων» (Dikaiosyni, 3.6.2020) <<https://dikaiosyni.com/katigories/apopseis/antisyntagmatikotita-nomou-gia-kataxristikes-ritres-se-epixirimatikhes-symvaseis-poly-mikrwn-epixeirisewn/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

⁶⁹ Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020.

⁷⁰ Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, “Constitutional Law in Cyprus” (2^η Έκδ. 2019).

(άρθρα 3, 5 και 6 του προτεινόμενου Νόμου). Όπως τέθηκε από τον Οικονόμου Δ. κατά μειοψηφία «η ερμηνεία των προνοιών αυτών έχει προ πολλού δοθεί από την νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, οι οποίες δίδουν ουσιαστικά στα Δικαστήρια η βάση πάνω στην οποία θα πρέπει να χρησιμοποιείται η εξέταση των προνοιών για την ικανοποίηση της ασφάλειας δικαίου...και εν προκειμένω ουδεμία σχέση έχει με την αρχή διάκρισης των εξουσιών».⁷¹

Συνεπώς η εν λόγω απόφαση δημιουργεί ερωτήματα καθώς δεν δικαιολογεί σε καμία περίπτωση (νομοθετικά τουλάχιστον) την μη συμπερίληψη των πολύ μικρών επιχειρήσεων στην γενικότερη μάχη κατά των καταχρηστικών ρητρών. Η απάντηση ωστόσο επαφίεται κατά την άποψη του γραφόντος στο πρακτικό κομμάτι εφαρμογής τέτοιας νομοθεσίας. Είναι δέον να λεχθούν οι πρακτικές συνέπειες της ύπαρξης αυτού του νόμου, αφού θα σήμαινε άνευ προηγουμένου φόρτο εργασίας, όχι μόνο για τα τραπεζικά ιδρύματα, αφού θα οδηγούσε ενδεχομένως σε αναδιαπραγματεύσεις των συμβάσεων τους, αλλά και στα όργανα του κράτους έχοντας υπόψη τον όγκο των υποθέσεων που θα οδηγηθούν ενώπιον δικαστηρίων αλλά και διοικητικά επί της ΥΠΚ. Ωστόσο αυτό δεν πρέπει να αποτελεί δικαιολογία για την μη προστασία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αφού η Οδηγία επαναλαμβάνεται, είναι ελάχιστης εναρμόνισης. Κατά την άποψη του γράφοντος, η συμπερίληψη αυτής της ομάδας των καταναλωτών στην προστασία τούτη, εμπίπτει στα πλαίσια του Άρθρου 26 του Συντάγματος ως «αναγκαίο εξισορροπητικό μέτρο προς αποτροπή αθέμιτης εκμετάλλευσης ιδιάζουσας οικονομικής ισχύος». Η λύση είναι ίσως η ψήφιση ειδικού νόμου για καταναλωτικά προϊόντα μικρομεσαίων επιχειρήσεων έναντι χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ιδιάζουσας ισχύος, όπως υπογραμμίζει άλλωστε ο Οικονόμου Δ στην απόφασή του.

iv) Η ομοιόμορφη έννοια του προμηθευτή

Σε αντίθεση με την ιδιαιτερότητα της έννοιας του «καταναλωτή» και τις προσπάθειες των εθνικών εννόμων τάξεων να διευρύνουν το πεδίο προστασίας της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, οι έννοιες του προμηθευτή/εμπορευόμενου/πωλητή έχουν σε γενικές γραμμές εφαρμοσθεί ομοιόμορφα. Ο προμηθευτής σύμφωνα με τον κυπριακό και ενωσιακό ορισμό, είναι το πρόσωπο που ενεργεί για επαγγελματικούς σκοπούς, ανεξαρτήτως αν ενεργεί για δημόσιους ή

---

⁷¹ Υπόθεση C-236/95 Επιτροπή ν. Ελλάδα, I-4459, σκ.13· Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020 (Οικονόμου Δ.).

ιδιωτικούς σκοπούς, περιλαμβάνοντας πράξεις κυβερνητικών τμημάτων ή δημόσιων αρχών,⁷² όπως και κάθε πρόσωπο το οποίο ενεργεί εξ ονόματος ή για λογαριασμό του εμπορευόμενου. Επίσης και στο ελληνικό δίκαιο προμηθευτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ανεξάρτητα αν διέπεται από το ιδιωτικό ή το δημόσιο δίκαιο, ακόμη και αν ενεργεί για λογαριασμό άλλου προσώπου που ενεργεί στο όνομά του, για σκοπούς οι οποίοι σχετίζονται με εμπορικές, επιχειρηματικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες.⁷³ Η μόνη απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατά συνήθεια άσκηση των εν λόγω καθηκόντων εντός ενός διαρκούς και μεθοδικού πλαισίου.⁷⁴ Συνεπώς με γνώμονα την ιδιότητα των συμβαλλόμενων, αναλόγως του αν ενεργούν ή όχι στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας, η Οδηγία ορίζει τις συμβάσεις στις οποίες τυγχάνει εφαρμογής.⁷⁵ Αυτό είναι και κάτι που αναφέρεται στην ίδια την Οδηγία (όπως και στον Κυπριακό νόμο),⁷⁶ όπου υπάρχει ένα «βάρος» ότι οι πρόνοιες της εφαρμόζονται σε οποιαδήποτε σύμβαση μεταξύ καταναλωτή και εμπορευόμενου, πλην όμως ειδικών κατηγοριών συμβάσεων που δεν καλύπτονται.⁷⁷

4. Το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου – Ποιοι όροι εξετάζονται

ι) Προδιατυπωμένοι και διαπραγματεύσιμοι καταχρηστικοί όροι

Έχοντας ολοκληρώσει το υποκειμενικό στάδιο της εξέτασης του όρου, το Δικαστήριο στην συνέχεια θα προχωρήσει στη *ratione materiae* της Οδηγίας και του Ν.112(I)/2021, εξετάζοντας κατά πόσο μια ρήτρα είναι καταχρηστική. Κατά το άρθρο 50 του Ν.112(I)/2021, καταχρηστική θεωρείται κάθε ρήτρα η οποία παρά την απαίτηση της καλής πίστης, δημιουργεί σε βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση. Αποτελεί απόκλιση από το προηγούμενο άρθρο 3(1) του περί Καταχρηστικών Ρητρών Νόμου (Ν.93(I)/1996), και του άρθρου 3 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, όπου απαιτείτο για τη ρήτρα, να μην έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και ως αποτέλεσμα να δημιουργείται σημαντική ανισορροπία μεταξύ των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των μερών εις βάρος του καταναλωτή. Λόγω της δυσχέρειας απόδειξης του κριτηρίου ατομικής διαπραγμάτευσης (που

⁷² Άρθρο 2 Ν.112(I)/2021, Άρθρο 2 Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ· βλ. ομοίως Άρθρο 2(2) Consumer Rights Act 2015.

⁷³ Άρθρο 1α στοιχ. 2 του ν.2251/1994.

⁷⁴ Υπόθεση C-537/13, Šiba, ECLI:EU:C:2015:14, σκ. 28.

⁷⁵ Υπόθεση C-488/11 Asbeek Brusse, ECLI:EU:C:2013:341, σκ. 30.

⁷⁶ Άρθρο 48(4) Ν112(I)/2021.

⁷⁷ Αιτιολογική σκ. 10 Οδηγία 93/13/ΕΟΚ.

μέχρι την εφαρμογή του Ν.112(Ι)/2021) αποτελούσε προϋπόθεση εφαρμογής της καταχρηστικότητας), ο νόμος πλέον περιλαμβάνει και τις ρήτρες που έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών.⁷⁸ Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις όμως, το δικαστήριο θα πρέπει να εξερευνά κατά πόσο υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση μεταξύ των μερών, αφού είναι προαπαιτούμενο εφαρμογής του νόμου για συμβάσεις που συνήχθησαν εντός του προηγούμενου νομικού πλαισίου.⁷⁹ Εάν ένας προμηθευτής καταφέρει να αποδείξει ότι η επίδικη ρήτρα είχε εισαχθεί στην μορφή της κατόπιν «διαπραγμάτευσης» των μερών ή «κατόπιν ειδικής παραγγελίας» του καταναλωτή, τότε ενδεχομένως ο εν λόγω όρος να εκφεύγει του πεδίου ελέγχου του νόμου, και να μην μπορεί να εξεταστεί για καταχρηστικότητα. Επομένως η ύπαρξη των προδιατυπωμένων όρων, το περιεχόμενο των οποίων εκ των πραγμάτων δεν μπόρεσε να επηρεάσει ο καταναλωτής, είναι μια ενδεικτική μαρτυρία η οποία θα πρέπει να εξετάζεται από το δικαστήριο.⁸⁰

Είναι επίσης είναι πολύ σημαντικό για τον εκάστοτε καταναλωτή να μην δεσμεύεται από τους καταχρηστικούς όρους, οι οποίοι του επιβάλλονται χωρίς καν να έχει την ευκαιρία να τους διαβάσει, να τους επεξεργαστεί και να τους τροποποιήσει λόγω του εξαντλητικού χρόνου και διανοητικού κόπου που απαιτείται. Επίσης δεν έχουν όλοι οι καταναλωτές την οικονομική ευρωστία να έχουν σε επιφυλακή (*retainer*) δικηγόρους για την νομική τους ασφάλεια σε κάθε σύμβαση που συνάπτουν στη ζωή τους. Στην υπόθεση *Banco Santander*, αναφέρεται ότι λαμβανομένης της αδύναμης θέσεως του καταναλωτή, θα πρέπει να απαγορεύονται οι τυποποιημένες ρήτρες οι οποίες κατά παράβαση των απαιτήσεων καλής πίστης δημιουργούν ανισορροπία στα δικαιώματα και υποχρεώσεις των μερών, εις βάρος του καταναλωτή.⁸¹ Σύμφωνα δε με την απόφαση στην υπόθεση *Costea*, το κριτήριο της απόδειξης της ύπαρξης προδιατυπωμένων όρων οι οποίοι δεν έχουν τύχει ατομικής διαπραγμάτευσης μέσω της οποίας έρχεται να ενισχύσει την διαπραγματευτική ισχύ του καταναλωτή, ο οποίος βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε επίπεδο πληροφόρησης αλλά και οικονομικής ισχύος,⁸² εναπόκειται

⁷⁸ Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021), αρ. 107, Άρθρο 48(1) Ν.112(Ι)/2021.

⁷⁹ Άρθρο 75 Ν.112(Ι)/2021.

⁸⁰ Άρθρο 3 Οδηγία 93/13/ΕΟΚ.

⁸¹ Συνεκδ. Υποθέσεις C-96/16 και C-94/17, *Banco Santander SA* ECLI:EU:C:2018:643, σκ. 65, Υπόθεση C-92/11, *RWE Vertrieb*, EU:C:2013:180, σκ. 42

⁸² Συνεκδ. Υποθέσεις C-96/16 και C-94/17, *Banco Santander SA* ECLI:EU:C:2018:643, σκ. 65, Υπόθεση C-92/11, *RWE Vertrieb*, EU:C:2013:180, σκ. 64, Υπόθεση C-119/15, *Biuro podróży Partner*, EU:C:2016:987, σκ. 28.

στον ίδιο τον προμηθευτή. Ο γενικότερος σκοπός της Οδηγίας και συνάμα του Νόμου Προστασίας Καταναλωτή, είναι λοιπόν να περιοριστεί η υπέρμετρη διαπραγματευτική δύναμη του εμπορευόμενου έναντι του καταναλωτή, και με την απαγόρευση και μη δεσμευτικότητα των καταχρήσεων έναντι του ασθενέστερου μέρους αποκαθίσταται η ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών.⁸³ Ενδείξεις για την έλλειψη ατομικής διαπραγμάτευσης «αποτελούν η χρήση ουσιαστικά όμοιων όρων σε συμβάσεις του ίδιου προμηθευτή με διαφορετικούς καταναλωτές ή σε συμβάσεις που συνήφθησαν με σημαντική χρονική διαφορά μεταξύ τους αλλά και η συναλλακτική πρακτική, δηλαδή αν συνηθίζεται σε συναλλαγές συγκεκριμένου είδους να υπάρχει ατομική διαπραγμάτευση των όρων».⁸⁴

Σε αντίθεση με τον Ν.112(Ι)/2021, κατά τον ελληνικό νόμο, ως καταχρηστικοί ΓΟΣ νοούνται οι μονομερώς προδιατυπωμένοι συμβατικοί όροι, οι οποίοι προτίθενται να χρησιμοποιηθούν σε ομοιόμορφη μορφή σε ακαθόριστο αριθμό συμβάσεων, και οι οποίοι επιβάλλονται από τον προμηθευτή άνευ διαπραγμάτευσης, κατά την κατάρτιση της σύμβασης.⁸⁵ Περαιτέρω το άρθρο 2 του ν.2251/1994 επεκτείνεται και στους μιας-χρήσης όρους οι οποίοι δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών. Ακόμη και η ελληνική νομοθεσία δεν αναγνωρίζει την οποιαδήποτε παραίτηση του καταναλωτή από την επιβολή ενός άκυρου ΓΟΣ, αφού τα προστατευτικά άρθρα του ν.2251/1994 είναι κανόνες αναγκαστικού δικαίου,⁸⁶ και επομένως δεν είναι δυνατή η συμβατική παραίτηση από τα δικαιώματα που καθιερώνονται δια του νόμου· κάτι το οποίο προβλέπεται και στην ίδια την Οδηγία. Επιπρόσθετα, κατά το άρθρο 2(1) του ν.2251/1994, οι ΓΟΣ δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή αν κατά την κατάρτιση της σύμβασης τους αγνοούσε ανυπαίτως και ο προμηθευτής δεν του υπέδειξε την ύπαρξη τους ή του στέρησε τη δυνατότητα να λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους. Αυτό συνεπώς δημιουργεί την υποχρέωση του προμηθευτή να παραπέμψει τον καταναλωτή κατά

⁸³ σκ. 21 Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, Άρθρο 6(1) Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

⁸⁴ Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. ΑΒ ΟΑΣIS PARK DEVELOPMENT LIMITED κ.α., Αρ. Γενικής Αίτησης: 19/2021, 8/3/2022· Αρ. Απόφ. 20/06 (ΚΡ), Διευθυντής Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης, Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.2.9.2.8.13.1.5.5

<[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20\(%CE%9A%CE%A1\).pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022, .

⁸⁵ Άρθρο 2(1) του ν.2251/1994, Γιώργος Ι. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών – Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης», (Σάκκουλας, 2013), Σελ. 96.

⁸⁶ Άρθρο 3 Αστικού Κώδικα της Ελλάδας.

την συνολογία της σύμβασης το γεγονός ότι η σύμβαση θα πρέπει να καταρτιστεί κατά τους προτεινόμενους (προδιατυπωμένους) όρους.

Η αγγλική νομοθεσία ομοίως μαζί με τον N.112(I)/2021 δεν διακρίνει μεταξύ διαπραγματεύσιμων και μη διαπραγματεύσιμων όρων, και εξετάζει τους πάντες για καταχρηστικότητα, αφού δεν μπορεί η αλλοίωση στον όρο να τον βγάξει αυτομάτως εκτός της εμβέλειας του Νόμου.⁸⁷ Πρακτικά θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι αυτή είναι και η ορθή προσέγγιση, γιατί ακόμα και στο στάδιο της διαπραγμάτευσης, η ανισότητα είναι παρούσα και ο προμηθευτής εξασκεί την υπέρμετρη οικονομική και πληροφοριακή δύναμη που έχει πάνω στον αντισυμβαλλόμενο. Η αγγλική νομολογία (ομοίως με την κυπριακή νομολογία), έχει πάει παραπέρα, αφού ακόμα και αν αποδειχτεί ότι οι καταναλωτές είχαν την ευχέρεια παροχής νομικής συμβουλής επί της συμβάσεως, δεν λογίζεται ότι ευρίσκονται σε ίση διαπραγματευτική ισχύ μαζί με τον προμηθευτή.⁸⁸ Άρα όλοι οι όροι που περιλαμβάνονται εντός της τραπεζικής σύμβασης δύναται να εξεταστούν ανεξάρτητα διαπραγμάτευσης. Φυσικά η Οδηγία 93/13/ΕΟΚ και ο N.112(I)/2021, εισάγουν συγκεκριμένες εξαιρέσεις, όρων οι οποίοι δεν δύναται να αξιολογηθούν για την καταχρηστικότητά τους.

ii) Η εξαίρεση όρων που αντικατοπτρίζουν κανόνες νόμου

Σύμφωνα με το άρθρο 48(4)(ε) N. 112(I)/2021, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του Νόμου οι ρήτρες οι οποίες ενσωματώθηκαν στην σύμβαση με σκοπό τη συμμόρφωση με νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις της Δημοκρατίας, ή πρόνοιες ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες η Δημοκρατία και/ή η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος.⁸⁹ Αποτελεί αναδιατύπωση, του άρθρου 1(2) της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, που προνοεί ότι οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η κοινότητα, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας Οδηγίας. Πρόκειται δηλαδή για συμβατικούς όρους που θα εφαρμόζονταν *ex lege* στην σύμβαση, διά της εφαρμογής των ιδίων των κανόνων νόμου. Αυτές είναι οι λεγόμενες οι δηλωτικές ρήτρες (ή

⁸⁷ Άρθρο 1 Consumer Rights Act 2015.

⁸⁸ Deutsche Bank (Suisse) SA v. Khan and others [2013] EWHC 482 (Comm) σκ. 372 – 381· Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. AB OASIS PARK DEVELOPMENT LIMITED κ.α., Αρ. Γενικής Αίτησης: 19/2021, 8/3/2022.

⁸⁹ Άρθρο 48(4)(ε) N.112(I)/2021.

«*naturalia negotii*») κατά την ελληνική βιβλιογραφία, και δεν δύναται να κρίνονται για καταχρηστικότητα, αφού θεωρούνται ότι «*αποτελούν ήδη ανάλογες και δίκαιες λύσεις στις συγκρούσεις συμφερόντων των συναλλασσόμενων*».⁹⁰ Τα δικαστήρια με την σειρά τους θεωρούν ότι οι εν λόγω όροι έχουν περάσει τον νομοθετικό έλεγχο, ο οποίος έχει λάβει υπόψη την ενδεχόμενη καταχρηστικότητα.⁹¹ Επομένως, δεν μπορεί να καθίσταται ο ίδιος ο νόμος αντικείμενο ελέγχου μέσω της νομοθεσίας καταχρηστικών ρητρών· κάτι τέτοιο θα αποτελούσε εμφανώς παραβίαση της αρχής διάκρισης εξουσιών. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει τελοολογικά εάν η ρήτρα όντως απηχεί το περιεχόμενο νομοθετικής ή κανονιστικής διατάξεως εθνικού δικαίου που εφαρμόζεται σε άλλη κατηγορία συμβάσεων, και δεύτερο εάν η περίληψη αυτής της πρόνοιας αποτελεί θέμα αναγκαστικού δικαίου.⁹² δηλαδή δεν επιτρέπεται στον προμηθευτή να θέσει αλλιώς το ζήτημα εντός του συμβολαίου, αφού δεσμεύονται από την διάταξη του αναγκαστικού δικαίου. Οι εν λόγω προϋποθέσεις δέον να ερμηνεύονται πολύ στενά από το εθνικό δικαστήριο.⁹³ Η εν λόγω εξαίρεση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τον τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό τομέα, οι οποίοι είναι βαθιά ρυθμιζόμενοι.⁹⁴ Η εν λόγω πρόνοια της Οδηγίας δεν έχει μεταφερθεί ρητά στον ελληνικό νόμο, αλλά σε κάθε περίπτωση λαμβάνεται υπόψη από τα ελληνικά δικαστήρια, αφού η νομολογία του ΔΕΕ είναι δεσμευτική για το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται θέματα παρομοίου ζητήματος, ως η αυθεντική ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου.⁹⁵ Παραβίαση εκ του δικαστηρίου να ακολουθήσει την αυθεντική αυτή ερμηνεία, ελέγχεται αναιρετικά.⁹⁶ Η εξαίρεση αυτή μπορεί επίσης να εντοπιστεί και στο άρθρο 73 του Consumer Rights Act για την αγγλική έννομη τάξη.

iii) Η εξαίρεση όρων που ορίζουν το «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» και το «συμβατικό τμήμα»

Ο Ν.112(Ι)/2021 θεσπίζει επίσης (δυνάμει και του άρθρου 4 της Οδηγίας) κατά το άρθρο 48(2) την εξαίρεση η οποία ο έλεγχος καταχρηστικότητας, δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όρο ο οποίος

⁹⁰ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ.8.

⁹¹ Υπόθεση C-92/11, RWE Vertrieb ECLI:EU:C:2013:180, σκ.29, Αιτ. σκ. 13 Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

⁹² Υπόθεση Kusionova ECLI:EU:C:2014:2189, σκ 78.

⁹³ Υπόθεση C-186/16 Andriiciuc, EU:C:2017:703, σκ. 27 και 31.

⁹⁴ Mark Fell, “Unfair terms regulation: the mandatory statutory or regulatory provisions exception”, *Buttleworth’s JIBFL* (2018) σελ. 74-75

⁹⁵ Συνεκδ. Υποθέσεις C-359/11 και C-400/11, Schuitz και Egbringhoff ECLI:EU:C:2014:2317.

⁹⁶ Άρθρα 559 και 560 Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας της Ελλάδας.

καθορίζει το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, ούτε το ανάλογο ή μη, μεταξύ του τιμήματος και/ή της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Συνάγεται λοιπόν ότι οι όροι που εμπίπτουν εντός της εξαίρεσης εξετάζονται πάντοτε για τη διαφάνειά τους και αναλόγως του εάν κρίνονται ως ασαφείς και δυσνόητοι, δύναται να εξεταστούν για την καταχρηστικότητά τους. Το τι νοείται αδιαφανές εξετάζεται στην επόμενη ενότητα της παρούσας. Αυτή η προσέγγιση, η οποία υιοθετείται και από την ελληνική έννομη τάξη,⁹⁷ είναι συνεπής με την υποθετική πραγματικότητα της καπιταλιστικής αγοράς, όπου η τιμή πρέπει να καθορίζεται από την αυτονομία των συμβαλλόμενων μερών και τον ανταγωνισμό.⁹⁸ Ναι μεν ο καταναλωτής θα πρέπει να προστατεύεται ως το ασθενέστερο μέρος έναντι του προμηθευτή από την χρήση καταχρηστικών ρητρών σε διαπραγματευτική ανισότητα, ωστόσο δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι ο καταναλωτής θα μπορεί να εκφεύγει των βασικών υποχρεώσεών του. Επειδή η εν λόγω πρόνοια αποτελεί εξαίρεση στην εξέταση της καταχρηστικότητας, ερμηνεύεται από τα Δικαστήρια πολύ στενά, και ασκείται με πολύ φειδώ. Στην εν λόγω εξαίρεση δύναται να υπολογιστούν οι όροι που θέτουν τις κύριες υποχρεώσεις του συμβολαίου· δηλαδή την αντιπαροχή της σύμβασης, εξετάζοντας τη φύση, το πραγματικό πλαίσιο της κατάρτισης της σύμβασης, καθώς και την νομική πραγματικότητα της σύμβασης και τα έννομα αποτελέσματα αυτής.⁹⁹

Στην υπόθεση *Matei*, το ΔΕΕ έκρινε ότι η «προμήθεια κινδύνου» η οποία ήταν μορφή εξασφάλισης της οφειλής στην πιστωτική διευκόλυνση, ήσαν προδήλως ουσιώδη υποχρέωση που βάρυνε τον καταναλωτή, ως αντιπαροχή της διαθέσεως του ποσού του δανείου.¹⁰⁰ Τα δικαστήρια ουσιαστικά έχουν το θετικό τεκμήριο ότι ο καταναλωτής θα δώσει την δέουσα προσοχή σε αυτούς τους όρους όταν συμβληθεί. Όροι οι οποίοι κρίνονται ως παρεμφερείς σε αυτούς που συνιστούν την κύρια συμβατική σχέση μεταξύ των μερών δεν δύναται να συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν την κατηγορία.¹⁰¹ Στην υπόθεση της *Caixabank*, το ΔΕΕ εξέτασε αν οι συμβατικές ρήτρες που επιφόρτιζαν τον καταναλωτή με έξοδα συνεργατών της τράπεζας (εκτίμησης κ.λπ.), όπως και τα έξοδα φακέλου δεν δύναντο να τυγχάνουν εξαίρεσης,

⁹⁷ Άρθρο 2(6)(β) και Άρθρο 2(7) ν.2251/1994.

⁹⁸ Charlotte Leskinen και Francisco de Elizalde, “The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: Gutierrez, Naranjo”, CML Rev. (2018).

⁹⁹ Υπόθεση C-621/17 Kiss και CIB Bank, EU:C:2019:820, σκ. 33.

¹⁰⁰ Υπόθεση C-143/13 Matei ECLI:EU:C:2015:127.

¹⁰¹ Απόφαση C-26/13 Kásler EU:C:2014:282, σκ. 50.

ως το μέρος του κύριου αντικειμένου της σύμβασης, και δη της αντιπαροχής.¹⁰² Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα εν λόγω έξοδα δεν μπορούν να υπολογίζονται ως ουσιώδη στοιχεία για την παροχή της πιστωτικής διευκόλυνσης επειδή απλά περιλαμβάνονται στο συνολικό κόστος του δανείου.¹⁰³ Σε υπόθεση λοιπόν δανειακής σύμβασης όπως αυτήν της *Τράπεζας Κύπρου*, αποφασίστηκε ότι εναπόκειται λοιπόν στο δικαστήριο που επιλαμβάνεται της κύριας δίκης, «λαμβάνοντας υπόψη (1) τη φύση, (2) την όλη οικονομία και (3) τα όσα ορίζουν οι διατάξεις της οικείας συμβάσεως δανείου, καθώς και (4) το νομικό και (5) το πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η σύμβαση αυτή, αν η εν λόγω ρήτρα άπτεται του κύριου αντικειμένου της σύμβασης, αν δηλαδή συνιστά ουσιώδες στοιχείο της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου».¹⁰⁴ Βάσει των πιο πάνω, τα έξοδα φακέλου που τα τραπεζικά ιδρύματα πολλές φορές χρεώνουν τους δανειολήπτες, δεν δύναται να θεωρούνται ως μέρος του κύριου αντικειμένου της σύμβασης κατά το άρθρο 4(2) της Οδηγίας, ούτε ως ουσιώδες στοιχείο της παροχής-αντιπαροχής για την παραχώρηση της δανειακής διευκόλυνσης, επειδή περιλαμβάνονται στο συνολικό κόστος της πίστωσης.¹⁰⁵

Η εν λόγω πρόνοια έχει μεταφερθεί αυτολεξεί με το άρθρο 64(1)(α) και (β) στο Consumer Rights Act, όπου η απαιτείται για την εφαρμογή της η διαφάνεια (transparency) και η ευκρίνεια (prominence) του όρου. Μάλιστα ο αγγλικός νόμος αναφέρει και τις περιπτώσεις που οι εν λόγω προϋποθέσεις ικανοποιούνται. Η αγγλική νομολογία έχει με την σειρά της ασχοληθεί εκτενώς με την εξαίρεση αυτή. Στην υπόθεση της *Abbey*,¹⁰⁶ το Ανώτατο (*Supreme Court*) διαφωνώντας με το Εφετείο (*Court of Appeal*), αποφάσισε ότι οι χρεώσεις της τράπεζας λόγω υπερημερίας και οι μη εξουσιοδοτημένες υπεραναλήψεις, αποτελούσαν μέρος της εξαίρεσης

¹⁰² συνεκδ. Υποθέσεις C-224/19 και C-259/19 Caixabank SA .

¹⁰³ Πράγμα που επιβεβαιώνεται και στο άρθρο 3(Z) της Οδηγίας 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης (EE 2008, L 133), Υπόθεση C-143/13 Matei, EU:C:2015:127, σκ. 47, Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021.

¹⁰⁴ Όπως γίνεται το άρθρο 3(Z) της οδηγίας 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021 <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=apofaseised/pol/2021/1120210753.htm&qstring=%F0%E5%F1%E9%20%EA%E1%F4%E1%F7%F1%E7%F3%F4%2A%20%F1%E7%F4%F1%2A>, Υπόθεση C-621/17 Kiss και CIB Bank, EU:C:2019:820, σκ. 33

¹⁰⁵ Υπόθεση C-143/13, Matei, EU:C:2015:127, σκ. 47, Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά. Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021.

¹⁰⁶ Office of Fair Trading v. Abbey National Plc [2009] UKSC 6, [2010] 1 A.C. 696.

του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης και επομένως δεν θα μπορούσαν να εξεταστούν για καταχρηστικότητα. Η εν λόγω απόφαση δημιούργησε πολλά ερωτήματα με την αγγλική επιτροπή νομικών (*Law Commission*), να διερωτάται εάν τα Δικαστήρια πλέον βρίσκουν εμπόδια να εξετάσουν γενικά την ύπαρξη των όρων της τιμής, αφού η εξέταση θα περιοριζόταν στον καθορισμό (*adequacy and appropriateness*) του ποσού των χρεώσεων.¹⁰⁷ Τώρα με το άρθρο 64 του CRA, πρέπει να ικανοποιούνται οι προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, εξαλείφοντας τους φόβους που εκφράστηκαν από την αγγλική επιτροπή νομικών. Το αρχικό στάδιο του CRA είναι το εδάφιο 64(6), το οποίο ορίζει ότι οι όροι που απαριθμούνται στο Παράρτημα πάντα εξετάζονται για καταχρηστικότητα, ανεξάρτητα αν ορίζουν το κύριο αντικείμενο ή το τίμημα της σύμβασης. Στη συνέχεια το κριτήριο *prominence* ορίζει ότι ο εν λόγω όρος θα τεθεί και θα κατανοηθεί από τον μέσο καταναλωτή.¹⁰⁸ Σε αυτό εμπερικλείεται ότι η εφαρμογή του εν λόγω όρου δεν θα ξεφύγει από τις εύλογες προσδοκίες του μέσου καταναλωτή. Περαιτέρω στο κριτήριο της διαφάνειας, αναμένεται ότι ο όρος θα διατυπώνεται σε σαφή, κατανοητή και ευανάγνωστη γλώσσα, κριτήρια τα οποία ορίστηκαν πιο πάνω. Τέλος το υποκειμενικό κριτήριο της αξιολόγησης, είναι ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος είναι ευλόγως ενημερωμένος, προσεκτικός και επιφυλακτικός.¹⁰⁹ Επομένως διατυπώνεται μια αρκετά ομοιόμορφη αντιμετώπιση της αρχής της διαφάνειας και στο αγγλικό δίκαιο η οποία ωστόσο κατά την άποψη του γραφόντος είναι αρκετά πιο περιεκτική και περιγραφική, δίδοντας την πραγματική ευκαιρία και στους ελεγκτικούς μηχανισμούς αλλά και στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να εγκαθιδρύσουν πρακτικές προώθησης των προϊόντων τους αναγνωρίζοντας τα δεδομένα που είναι πιο σημαντικά προς τους μέσους καταναλωτές, και τα οποία επηρεάζουν την απόφασή τους.¹¹⁰ Επομένως είναι ίσως καλοδεχούμενη η όποια αλλαγή προς την περαιτέρω επεξήγηση της αρχής της διαφάνειας υπό συγκεκριμένους νομοθετικούς ορισμούς.

iv) *Η απαίτηση της διαφάνειας*

Το άρθρο 52 του περί Προστασίας του Καταναλωτή Νόμου, επιβάλλει την λεγόμενη αρχή της διαφάνειας, αφού ορίζει ότι ο εμπορευόμενος διασφαλίζει ότι σε περίπτωση γραπτών

---

¹⁰⁷ Malcolm Waters QC, “Implementing the unfair terms directive in accessible language: an impossible challenge?”, *BJIBFL* (2012) σελ. 605-607.

¹⁰⁸ Άρθρο 64(3) Consumer Rights Act 2015.

¹⁰⁹ Άρθρο 64(5) Consumer Rights Act 2015, *Lidl Belgium GmbH & Co KG v Etablissements Franz Colruyt NV* [2007] *Bus. L.R.* 492.

¹¹⁰ Elizabeth Ovey, “The Consumer Rights Act 2015: clarity and confidence for consumers and traders?”, *BJIBFL* (2015), σελ. 504-507.

συμβάσεων, οι ρήτρες διατυπώνονται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό· εισάγει δηλαδή τον ερμηνευτικό κανόνα για τις γραπτές συμβάσεις, όπου όταν υπάρχει περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας γραπτής ρήτρας υπερισχύει η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. Ο ρηθέντας ερμηνευτικός κανόνας υπέρ του καταναλωτή αποτελεί την κωδικοποίηση του κανόνα κοινοδικαίου *contra proferentem*, όπως αυτός έχει ερμηνευθεί από την νομολογία του κοινοδικαίου,¹¹¹ με την μόνη διαφορά ότι ο καταναλωτής θεωρείται τελειωτικά ως ο *proferens*.¹¹² Στο σώμα της ίδιας της Οδηγίας, κρίνεται επιτακτικό ότι οι συμβάσεις πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο, ούτως ώστε να δίδεται στον καταναλωτή η πραγματική ευκαιρία να λάβει γνώση της ύπαρξης των ρητρών και του τι συνεπάγονται.¹¹³ Η αρχή της διαφάνειας είναι σημαντικότερη, αφού πρωτίστως διασφαλίζει την ενημέρωση του καταναλωτή, η οποία εν συνεχεία ενισχύει την ευθύνη του για την συμβατική επιλογή του,¹¹⁴ προτού δεσμευτεί από την επίμαχη σύμβαση.¹¹⁵ Φυσικά η προαναφερθείσα εξαίρεση του κύριου αντικειμένου και της αντιπαροχής μπορεί μόνο να σταθεί αν ο εκδικαζόμενος όρος ικανοποιεί της επιταγές της διαφάνειας.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επί της Οδηγίας, δίνουν κάποιες περιστάσεις που το Δικαστήριο δύναται, κατά την άποψη της Επιτροπής να θεωρήσει ότι ένας όρος είναι ξεκάθαρος και διαφανής.¹¹⁶ Ξεκινώντας, το Δικαστήριο μπορεί να εξετάσει κατά πόσο ο καταναλωτής είχε την ευκαιρία, τον χρόνο και την ηρεμία να εξοικειωθεί με τον όρο της σύμβασης έχοντας πρόσβαση σε όλα τα σχετικά έγγραφα, διαβάζοντας τον προσεκτικά, και αν ενημερώνονταν για οποιεσδήποτε απορίες ενδεχομένως να είχε.¹¹⁷ Ιδιαίτερα θα ληφθεί υπόψιν η διαφήμιση και η πληροφόρηση στις οποίες προβαίνει ο προμηθευτής στο πλαίσιο της

---

¹¹¹ Άρθρο 5 Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, Άρθρο 69(1) Consumer Rights Act 2015.

¹¹² Joanna McCunn, “The Contra Proferentem Rule: Contract Law’s Great Survivor” (2019) Oxford J Legal Studies 39 (3): 483, σελ. 500.

¹¹³ Αιτιολογική σκ. 20 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

¹¹⁴ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 7.

¹¹⁵ Γενική Αίτηση 177/2020, Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, 25.02.2021.

¹¹⁶ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή*, (2019/C 323/04) σελ. 25-27, Υπόθεση C-143/13 Matei EU:C:2015:127, σκ. 75.

¹¹⁷ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή*, (2019/C 323/04), σελ. 25-27.

διαπραγματεύσεως της συμβάσεως δανείου.¹¹⁸ Μέσω αυτού του σταδίου θα μπορεί να δοθεί στον καταναλωτή η ευκαιρία να εξοικειωθεί με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της σύναψης της σύμβασης, ούτως ώστε να αποφασίσει αν επιθυμεί να δεσμεύεται από τους όρους που του έχουν τεθεί από τον επαγγελματία.¹¹⁹ Αυτό το στάδιο είναι πολύ σημαντικό στην αποκατάσταση της συμβατικής ανισότητας μεταξύ των μερών.

Σε δεύτερο βαθμό το Δικαστήριο μπορεί να εξετάσει κατά πόσο ο όρος είναι ξεκάθαρος και σαφής ως προς την γλώσσα, την σύνταξη και την ορολογία του, έχοντας πάντοτε υπόψη και τους λοιπούς όρους του εγγράφου. Σε αυτό το στάδιο της εξέτασης το δικαστήριο μπορεί, να βάλει στην εξίσωση και τις προσωπικές περιστάσεις του καταναλωτή.¹²⁰ Επί τούτου θα εξετάσει τον τρόπο και το πλαίσιο που γράφεται και παρουσιάζεται στο έγγραφο, και κατά πόσο τονίζονται εντός αυτού τα κύρια σημεία τα οποία πρέπει να λάβει υπόψη ο συμβαλλόμενος καταναλωτής. Έτσι το δικαστήριο, σε σύμβαση στεγαστικού δανείου, όπου η αμοιβή του προμηθευτή ορίζεται μετά τόκου σε βάση μεταβλητού επιτοκίου, η απαίτηση της διαφάνειας πρέπει να νοείται ότι δεν απαιτεί ο όρος να είναι απλώς τυπικά και γραμματικά κατανοητός, αλλά και ο μέσος καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί τις δυνητικά σημαντικές οικονομικές και νομικές συνέπειες από την εφαρμογή του εν λόγω όρου.¹²¹ Αυτές οι πληροφορίες που θα πρέπει να κοινοποιηθούν από τον προμηθευτή και να ληφθούν υπόψη και από το εθνικό δικαστήριο σε αυτό το σενάριο, μπορεί να είναι η δημοσίευση της μεθόδου που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του εν λόγω επιτοκίου και της παροχής στοιχείων για τις παλαιότερες διακυμάνσεις του δείκτη βάση του οποίου υπολογίζεται το εν λόγω επιτόκιο,¹²² και το προκύπτουν εξ' αυτού πραγματικό συμβατικό επιτόκιο με τους αποδεκτούς στην αγορά τρόπους υπολογισμού.¹²³ Βεβαίως η ακριβής τιμή του επιτοκίου δεν μπορεί να υπολογισθεί για όλη της διάρκεια της σύμβασης, αφού οι διακυμάνσεις εξαρτώνται από μελλοντικά

---

¹¹⁸ Υπόθεση C-26/13 Kásler EU:C:2014:282, σκ. 74.

¹¹⁹ Υπόθεση , C-92/11 RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, σκ. 44, συνεκδ. Υποθέσεις C-154/15, C-307/15 και C-308/15 Gutierrez Naranjo EU:C:2016:980, σκ. 50.

¹²⁰ Υπόθεση C-96/14 Van Hove ECLI:EU:C:2015:262, σκ. 48-50.

¹²¹ Υπόθεση C-26/13 Kásler EU:C:2014:282, σκ. 75· Mihaela Georgiana Piescu, “Recent Interpretations by the CJEU in the Field of Unfair Terms” (2020), Conf Int’l Dr 1161, σελ.161-163.

¹²² Υπόθεση C-26/13 Kásler EU:C:2014:282, σκ. 74.

¹²³ Απόφαση 2020/06 (ΚΡ), Διευθυντής Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Στέγης Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.9.2.8.13.1.5.5 ([http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20\(%CE%9A%CE%A1\).pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement)) Πρόσβαση στις 01.05.2022.

γεγονότα μη προβλέψιμα και ανεξάρτητα από τη βούληση του προμηθευτή· το δικαστήριο θα πρέπει να ικανοποιηθεί αν ο προμηθευτής αναφέρει τις παρελθούσες εξελίξεις της διακύμανσης του δείκτη βάση του οποίου υπολογίζεται το εφαρμοστέο επιτόκιο.¹²⁴ Άλλωστε οι αδιαφανείς ρήτρες «που αποκρύπτουν την πραγματική, νομική και οικονομική κατάσταση, δημιουργούν τον κίνδυνο ο καταναλωτής, είτε να απόσχει από ορισμένες ενέργειες (άσκηση των δικαιωμάτων του), είτε να υποκύπτει σε δικαιώματα ή αξιώσεις που κατά το φαινόμενο έχει ο προμηθευτής...ουσιαστικά διαταράσσοντας τη συμβατική ισορροπία σε βάρος του καταναλωτή κατά παράβαση της καλής πίστης».¹²⁵ Συνεπώς στην υπόθεση *RWE Vertrieb*, ρήτρα αναπροσαρμογής του επιτοκίου που παρέπεμπε σε νομοθετική διάταξη, δίχως να επεξηγεί τον τρόπο μεταβολής της προς τον καταναλωτή θεωρήθηκε ως αδιαφανής, αφού δεν επέτρεπε στον καταναλωτή να γνωρίζει το ύψος, τον τρόπο και τον χρόνο καταβολής των οφειλόμενων του.¹²⁶ Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της Αρχής Αγοράς και Ανταγωνισμού του Ηνωμένου Βασιλείου υπογραμμίζουν ότι οι όροι «που ενδέχεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στον καταναλωτή θα πρέπει να τους δίδεται κατάλληλη έμφαση... ουδείς κρυφός όρος ή που χρειάζεται κάποια νομική “εξόρτυξη”, δεν αναμένεται να πληροί την απαίτηση της διαφάνειας».¹²⁷

Η αδιαφάνεια από μόνη της δεν καθιστά αυτομάτως ένα όρο ως καταχρηστικό,¹²⁸ αλλά είναι ένα ξεχωριστό στάδιο εξέτασης, που να αποτελεί σημαντικό δείκτη για την απόδειξη

¹²⁴ Υπόθεση C-125/18, Gómez del Moral Guasch EU:C:2020:138, σκ. 56.

¹²⁵ Αρ. Απόφασης 2017/9 (ΚΡ), Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, Αρ. Φακ. 8.13.10.26.4.5.1 ([http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement)) Πρόσβαση στις 01.05.2022, ΑΠ 430/2005, ΕλλΔνη 2005, 802.

¹²⁶ Υπόθεση , C-92/11 *RWE Vertrieb*, EU:C:2013:180, σκ. 50, σημ. αποτελεί υποχρέωση για τα τραπεζικά ιδρύματα να ενημερώνουν προσυμβατικά τους καταναλωτές για τις δανειακές συμβάσεις που συνάπτονται, βάσει του Εθελοντικού Κώδικα Συμπεριφοράς κατά την Προσυμβατική Ενημέρωση για τα Στεγαστικά Δάνεια <ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ (alphabank.com.cy)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹²⁷ OFT v. Foxtrons [2009] EWCA Civ.2008, σκ. 74, Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του *Consumer Rights Act 2015*». (2015) CMA37. <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450440/Unfair_Terms_Main_Guidance.pdf> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹²⁸ Υπόθεση C-342/13 *Sebestyén* ECLI:EU:C:2014:1857, Υπόθεση C-92/11 *RWE Vertrieb* ECLI:EU:C:2012:566, πρ. 62 (Γ.Ε. Trstenjakas).

καταχρηστικότητα.¹²⁹ Ο λόγος αυτής της επιφύλαξης, είναι για καλυφθούν οι περιπτώσεις όπου ένας όρος είναι μεν αδιαφανής, αλλά αυτό ενεργεί προς όφελος του καταναλωτή, και συναφώς να μην δημιουργεί σημαντική ανισότητα σε βάρος του καταναλωτή, όπως παραδείγματος χάριν η ύπαρξη περιορισμένου (και όχι κατώτατου) τόκου που λειτουργεί προς όφελος του καταναλωτή.¹³⁰ Εάν ο όρος είναι ασαφής, κρυμμένος στο σώμα της σύμβασης, ή παραπλανητικός ως προς την αντίληψη του καταναλωτή να καταλάβει τις έννομες συνέπειές του τότε είναι ασαφής, και πολύ πιθανώς καταχρηστικός.¹³¹ Η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατύπωσης η οποία αναφέρθηκε και πιο πάνω, δεν περιορίζεται στην τυπική και γραμματική διατύπωση του όρου.¹³² Αντιθέτως η «εν λόγω απαίτηση πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικώς ήτοι, υπό την έννοια, ότι επιβάλλει όχι μόνον να μπορεί ο καταναλωτής να κατανοήσει την συγκεκριμένη ρήτρα από γραμματικής απόψεως, αλλά και να εκθέτει η σύμβαση κατά τρόπο διαφανή την ακριβή λειτουργία του μηχανισμού στον οποίο παραπέμπει η επίμαχη ρήτρα καθώς και, ενδεχομένως, την σχέση μεταξύ του συγκεκριμένου μηχανισμού και του μηχανισμού τον οποίο προβλέπουν άλλες ρήτρες, ούτως ώστε ο καταναλωτής να είναι σε θέση να εκτιμήσει επί σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις εξ' αυτών απορρέουσες οικονομικές συνέπειες για τον ίδιο».¹³³ Κατά την υπόθεση *Caixabank*,¹³⁴ εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων κάτω από τις οποίες έχει συναχθεί η σύμβαση, αν το «χρηματοπιστωτικό ίδρυμα γνωστοποίησε στον καταναλωτή επαρκή στοιχεία, ούτως ώστε αυτός να λάβει γνώση του περιεχομένου και της λειτουργίας της ρήτρας που του επιβάλλει την καταβολή εξόδων φακέλου, καθώς και στον ρόλο της στο πλαίσιο της συμβάσεως δανείου. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο καταναλωτής θα έχει επίγνωση των λόγων οι οποίοι δικαιολογούν την αμοιβή που αντιστοιχεί στα έξοδα φακέλου και θα δύναται επομένως να εκτιμήσει το περιεχόμενο της δεσμεύσεως που αναλαμβάνει, και ιδίως, το συνολικό κόστος της εν λόγω συμβάσεως».

Ο τρίτος τρόπος όπου η αρχή της διαφάνειας παίζει τον ρόλο της είναι με συγκεκριμένες περιπτώσεις του Παραρτήματος της Οδηγίας (αλλά και του Ν.112(Ι)/2021) που δεικνύουν ότι

¹²⁹ Παρ. 1(θ) και (ι) Παράρτημα της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

¹³⁰ Malcolm Waters QC, “The requirement of transparency under the Directive on unfair terms in consumer contracts: some problems” BJIBFL σελ. 697-699.

¹³¹ Υπόθεση C-191/15 Verein für Konsumenteninformation ECLI:EU:C:2016:612, σκ. 65

¹³² Υπόθεση C-125/18 Gómez del Moral Guasch, EU:C:2020:138, σκ. 46

¹³³ Υπόθεση C-259/19 Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA ECLI:EU:C:2020:578 σκ. 67.

¹³⁴ Υπόθεση C-259/19 Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA ECLI:EU:C:2020:578 σκ. 70.

η εφαρμογή των συγκεκριμένων ρητρών ενδέχεται να τις καθιστά καταχρηστικές.¹³⁵ Οι εν λόγω περιπτώσεις είναι ξεκάθαρα θέμα αδιαφάνειας των ρητρών αφού ως αποτέλεσμα παρέχουν τη δυνατότητα στον προμηθευτή να μεταβάλει το περιεχόμενο όρου ή του τιμήματος, χωρίς να δίδεται η δυνατότητα στον καταναλωτή να μπορεί να αποδεσμευτεί από αυτό. Συνεπώς για να ξεφύγουν από την όποια καταχρηστικότητα οι όροι αλλαγής θα πρέπει να είναι «προβλέψιμοι», σύμφωνα με τον εισαγγελέα *Wahl* στην παράγραφο 68 των προτάσεών του στην *Andriuciuc* (που έγινε αποδεκτή από το Δικαστήριο), όπου εξήγησε ότι η τράπεζα θα πρέπει να ενημερώνει με σαφή τρόπο τον καταναλωτή για τον συναλλακτικό κίνδυνο του δανείου σε ξένο νόμισμα, και να του εξήγα τις πιθανές μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας· αλλά δεν έχει ευθύνη να επεξηγήσει απρόβλεπτες περιπτώσεις ή δεδομένα τα οποία δεν θα αναμένετε να γνώριζε, αλλά μόνο πληροφορίες όπου ευλόγως περιμένει να είναι στην γνώση τους στην σύναψη της σύμβασης.¹³⁶ Άρα οι λόγοι μεταβολής του επιτοκίου ή των προμηθειών της τράπεζας θα πρέπει να διευκρινίζονται με σαφή και κατανοητό για τον μέσο καταναλωτή, όπως για παράδειγμα «οι καθοριστικές συνθήκες αγοράς και το μέγεθος του τιμήματος σε περίπτωση μεταβολής του κόστους αγοράς του χρήματος».¹³⁷

Συνάγεται λοιπόν εκ των ανωτέρω εκτεθέντων ότι η απαίτηση της διαφάνειας κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική σε συμβάσεις δανείου με ρήτρα σύμφωνα με την οποία ο καταναλωτής υποχρεούται να αποπληρώσει το δάνειο του στο εγχώριο νόμισμα, αλλά με βάση την ισοτιμία ξένου νομίσματος στην ημερομηνία αποπληρωμής. Το εν λόγω προϊόν (ζήτημα του οποίου η εξέτασή του εκφεύγει του αντικειμένου της παρούσας) προωθήθηκε από τις τράπεζες με επιθετικό τρόπο στους καταναλωτές, καθότου δανείζονταν χρήματα μέσω του *Libor* σε ελβετικά φράγκα σε χαμηλό επιτόκιο, επιτρέποντάς τους στη συνέχεια να χορηγούν χαμηλότοκα δάνεια σε ελβετικό φράγκο στους καταναλωτές. Οι τράπεζες επέβαλλαν στους καταναλωτές όρους με τους οποίους ο καταναλωτής θα αποπλήρωνε τις ληξιπρόθεσμες δόσεις τους στο εγχώριο νόμισμα, αλλά βάσει της ισοτιμίας της ημέρας αποπληρωμής. Οι

¹³⁵ Λ.χ. Παρ. 1 (ι) και 1(θ) και 2(β) και 2(δ) του Παραρτήματος της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, βλ. άρθρο 2(7)(ε) ν.2251/1994 «...επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο ειδικό και σπουδαίο λόγο».

¹³⁶ Malcolm Waters QC, “The requirement of transparency under the Directive on unfair terms in consumer contracts: some problems”, BJBFL σελ. 697-699.

¹³⁷ Αρ. Απόφασης 2017/9 (ΚΡ), Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, Αρ. Φακ. 8.13..10.26.4.5.1 ([http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement)) Πρόσβαση στις 01.05.2022.

καταναλωτές εκ της άλλης πλευράς, ως επί το πλείστον δεν είναι εξοικειωμένοι με την αγορά συναλλάγματος, αναλαμβάνοντας τον κίνδυνο ενός παντελώς αστάθμητου παράγοντα. Δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι ο μέσος καταναλωτής, ακόμα και αν ήξερε για την διακύμανση, ότι έχει τις δυνατότητες και τη γνώση για να προβλέψει τις αρνητικές επιπτώσεις της υποτίμησης του ευρώ.¹³⁸ Συνεπώς από αυτή την αφετηρία, ενδέχεται ο καταναλωτής να μην γνωρίζει το εύρος των υποχρεώσεών του, κάτι που θα οδηγήσει φυσικά στην ανατροπή της συμβατικής ισορροπίας. Δυστυχώς όμως για τους καταναλωτές, η συνεχιζόμενη αύξηση της ισοτιμίας του ελβετικού φράγκου (CHF) έναντι του ευρώ (EUR), σήμαινε πως κατά την αποπληρωμή, ο δανειολήπτης επιβαρυνόταν πέραν του συμβατικού επιτοκίου, και με την αποπληρωμή της ισοτιμιακής μεταβολής και την προμήθεια της τράπεζας για την μεταβολή του συναλλάγματος. Το αποτέλεσμα ήταν το ύψος του ανεξόφλητου κεφαλαίου να μην μειώνεται· ακόμη και να αυξάνεται. Στην *Kasler*, όπου εξετάστηκε η καταχρηστικότητα των σχετικών όρων, το ΔΕΕ αποφάσισε ότι η αρχή της διαφάνειας, πέραν της απαίτησης της σαφούς γραμματικής διατύπωσης των εν λόγω όρων, περιλαμβάνει και την πληροφόρηση προς τον καταναλωτή του τρόπου μετατροπής του ξένου νομίσματος στο εθνικό νόμισμα αποπληρωμής όπως και στην επεξήγηση των κινδύνων της υποτίμησης του εγχώριου νομίσματος, ούτως ώστε να δοθεί η ευκαιρία στον καταναλωτή να συνεκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που έχει για αυτόν ο μηχανισμός της μετατροπής.¹³⁹ Ιδιαίτερος θα πρέπει να επισημαίνεται στον καταναλωτή ο κίνδυνος ότι μπορεί να κληθεί να αποπληρώσει πολλαπλάσια ποσά στο εθνικό του νόμισμα από ότι πραγματικά έλαβε.¹⁴⁰ Κατά τον Μεντή, μια διόρθωση θα ήταν η εισαγωγή νομοθετικής πρόνοιας ειδικής προς τα δάνεια εκδικδόμενα σε αλλοδαπό νόμισμα, «για την πλήρη μετατροπή του δανείου σε ευρώ με την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης, η σύγκριση του τρέχοντος υπολοίπου του με το νυν υπόλοιπο σε ελβετικά φράγκα (μετατρέπόμενα σε ευρώ με την νυν ισοτιμία), και το μοίρασμα της διαφοράς με μια σχέση σαφώς εις βάρος των πιστωτικών φορέων (75-25) δεδομένου ότι είναι αυτοί που προώθησαν μαζικά τα δάνεια αυτά, αν και όφειλαν να γνωρίζουν ως ειδήμονες (και να προειδοποιήσουν αντιστοίχως) ότι ενδέχεται αργά ή γρήγορα κάποια στιγμή να επισυμβεί ο συναλλαγματικός κίνδυνος».¹⁴¹ Είναι άλλωστε οξύμωρο και

¹³⁸ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 119.

¹³⁹ Υπόθεση C-26/13 *Kásler*, EU:C:2014:282, Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας) αρ.6.103 – 6.105.

¹⁴⁰ Υπόθεση C-119/17 *Lupean* ECLI:EU:C:2018:103.

¹⁴¹ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας) αρ. 6.114.

υπέρμετρη διάψευση των ευλογών προσδοκιών του μέσου καταναλωτή, να πληρώνονται οι δόσεις ανελλιπώς κατά τη σύμβαση κανονικά αλλά το ποσό της οφειλής να αυξάνεται λόγω της συναλλαγματικής ισοτιμίας ευρώ και ελβετικού φράγκου. Φυσικά όμως, ταυτόχρονα, υπάρχει η περίπτωση η συναλλαγματική ισορροπία να μετακυλεί προς όφελος του καταναλωτή. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να υπομνησθεί η σημασία έχει να εκτίθεται από τον προμηθευτή *«εναργώς και με παραδείγματα – ο κίνδυνος να μην μπορέσει ο δανειολήπτης να ανταπεξέλθει στις δανειακές υποχρεώσεις σε περίπτωση υποτιμώσεως του νομίσματος στο οποίο εισπράττει τα εισοδήματά του (σε σχέση με το συμφωνηθέν δανειακό νόμισμα)»*.¹⁴²

ν) *Το κριτήριο διαφάνειας στον «μέσο καταναλωτή»*

Σε αντίθεση όμως με το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου πιο πάνω όπου η πρόθεση σύναψης της σύμβασης από τον καταναλωτή είναι σχετική, είναι στην συγκεκριμένη περίπτωση που οι προσωπικές περιστάσεις του ιδίου του καταναλωτή θα παίξουν κύριο ρόλο, αφού το κριτήριο για την διαφάνεια ενός όρου κάτω από τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο είναι ο μέσος, εύλογα προσεκτικός και ενημερωμένος καταναλωτής. Αυτό είναι και το λογικό, αφού οι προδιατυπωμένοι όροι, συντάσσονται για την περίληψή τους σε απροσδιόριστο αριθμό συμβάσεων, και είναι οικονομικά ασύμφορο πρακτικά αδύνατο να ληφθούν υπόψιν οι προσωπικές περιστάσεις εκάστου καταναλωτή.¹⁴³ Στην *Kasler*, το ΔΕΕ έκρινε ότι το εθνικό δικαστήριο θα καταλάβει, συγκαιρένοντας όλα τα κρίσιμα πραγματικά στοιχεία (λ.χ. η προώθηση της υπηρεσίας, και ο τρόπος και επίπεδο πληροφόρησης του καταναλωτή από τον δανειστή), αν ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, εάν μπορεί να κατανοήσει μέσω της σύμβασης κατά τρόπο διαφανή και κατανοητό την ακριβή λειτουργία μετατροπής του ξένου νομίσματος, ήτοι την διαφορά μεταξύ της συναλλαγματικής ισοτιμίας πωλήσεως αλλά και της συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς του ξένου νομίσματος, αλλά και να αξιολογήσει τις οικονομικές επιπτώσεις που θα συνεπάγονται για αυτόν η εφαρμογή του εν λόγω όρου τις συναλλαγματικής ισοτιμίας, κατά τον υπολογισμό και την καταβολή των

---

¹⁴² Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 6.104.

¹⁴³ Marco B.M. Loos, “Transparency of Standard Terms under the Unfair Contract Terms Directive and the Proposal for a Common European Sales Law”, (2015) EURPL 2, σελ.179-194.

δόσεων που είναι υπόλογος να πληρώσει, και ως εκ τούτου το συνολικό ύψος του δανείου του.¹⁴⁴

Είναι βάσει των πιο πάνω αρχών που λειτουργεί και η ελληνική νομολογία.¹⁴⁵ Η παράγραφος 2(2) του ν.2251/1994 αναφέρει ότι οι έγγραφοι ΓΟΣ θα πρέπει να είναι εκτυπωμένοι σε ευανάγνωστο μέρος της σε σύμβαση και θα πρέπει να διατυπώνονται σε σαφή, συγκεκριμένο, και εύληπτο τρόπο στην ελληνική γλώσσα, για να δίδεται στον μέσο καταναλωτή χωρίς σοβαρή δυσκολία η ευκαιρία να κατανοήσει το περιεχόμενό τους.¹⁴⁶ Ιδιαίτερα, αναφέρεται ότι οι δυσμενείς οικονομικές συνέπειες και νομικές θέσεις του καταναλωτή, θα πρέπει να είναι άμεσα και εύκολα κατανοητές, από τον μέσο καταναλωτή ο οποίος δεν έχει την όποια εξειδικευμένη γνώση. Επομένως πέραν του λειτουργήματος της σαφήνειας και της εύληπτης κατανόησης, θεσπίζεται επιπρόσθετα και η αρχή της προβλεψιμότητας των όρων, που ουσιαστικά αποκλείει τις αιφνιδιαστικές ή παραπλανητικές ρήτρες, οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν την οικονομική και νομική συμπεριφορά του καταναλωτή.¹⁴⁷ Κατά τον Κουκούλλη, ως «*προβλέψιμος χαρακτηρίζεται ο όρος, που είναι όμοιος με αυτούς που συνήθως εμφανίζονται και διαμορφώνουν το αντίστοιχο περιεχόμενο των ιδίου τύπου συμβάσεων, με τις οποίες η επιβαλλόμενη στον καταναλωτή οικονομική επιβάρυνση είναι ορισμένη ή προκύπτει ο αριθμητικός της προσδιορισμός από συγκεκριμένες εκτιθέμενες παραμέτρους με την εκτέλεση από τον καταναλωτή απλού μαθηματικού υπολογισμού*».¹⁴⁸ Συναφώς κατά το ελληνικό δίκαιο, η παραβίαση της αρχής της διαφάνειας,¹⁴⁹ διαταράσσει εκ των προτέρων σημαντικά την ισορροπία μεταξύ των μερών, στα πλαίσια του άρθρου 2(6) του ν.2251/1994 και καθιστά τον όρο καταχρηστικό κατά την στιγμή σύναψης της σύμβασης,¹⁵⁰ αφού «*επιτείνει το γνωσιολογικό έλλειμμα του καταναλωτή, πολλαπλασιάζει τη συναλλακτική ανισότητα και δεν του επιτρέπει να κατανοήσει και να σταθμίσει τις συνέπειες δέσμευσής του από αυτόν τον ΓΟΣ*».¹⁵¹ Το ΔΕΕ αν και διατηρεί την προμνησθείσα θέση διάκρισης της «αδιαφάνειας» ως μια ξεχωριστή ένδειξη

¹⁴⁴ Υπόθεση C-26/13 Kásler, EU:C:2014:282, σκ. 70-73.

¹⁴⁵ ΑΠ 652/2010 ΔΕΕ.2010.943.

¹⁴⁶ ΑΠ 843/2001 ΕλλΔνη 2002, 751.

¹⁴⁷ Υπόθεση C-26/13 Kásler, EU:C:2014:282, σκ. 71-75· ΠολΠρΑθ 961/2007.

¹⁴⁸ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 10-11.

¹⁴⁹ Άρθρο 2 παρ. 1-3, 6 και 7 και Άρθρο 5 του ν.2251/1994.

¹⁵⁰ Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην νομολογία «*κατά το σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του απόφασης*», ΟΛΑΠ 15/2007 ΔΕΕ 2007, 975.

¹⁵¹ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 12.

καταχρηστικότητας, στην *Naranjo*, σύνδεσε τον αδιαφανή όρο ο οποίος ορίζει το κύριο αντικείμενο της σύμβασης ή την σχέση παροχής-αντιπαροχής των μερών μαζί με την ακυρότητα του άρθρου 6(1) της Οδηγίας. Η εν λόγω υπόθεση είχε να κάνει με όρους κατωτάτων επιτοκίων (*floor clauses*) όπου οριζόταν ένα ελάχιστο ετήσιο επιτόκιο σε συμβάσεις δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο. Το εθνικό δικαστήριο έκρινε ότι ο εν λόγω όρος ήταν μεν αδιάφανος και καταχρηστικός αλλά περιόρισε την αναδρομική εφαρμογή της ακυρότητας των όρων.¹⁵² Ομοίως (με τον κανόνα *contra proferentem* που επεξηγήθηκε ανωτέρω), υπό το ελληνικό δίκαιο, με τον κανόνα του άρθρου 2(5) του ν.2251/1994, θεσπίζεται ο ερμηνευτικός κανόνας που προνοεί ότι οι ΓΟΣ σε περίπτωση ασάφειας ή πολυσημίας ερμηνείας της κρινόμενης ρήτρας, η ερμηνεία θα γίνεται υπέρ του καταναλωτή, αποτελεί εξαίρεση στην αντικειμενική μεθοδολογία ερμηνείας, και αποτελεί εκδήλωση της γενικής ερμηνευτικής αρχής *in dubio contra stipulatorem*,¹⁵³ που είναι η ηπειρωτική μορφή του *contra proferentem*.

5. Ο ορισμός της καταχρηστικής ρήτρας

i) Η σημαντική ανισορροπία

Έχοντας τα προαναφερθέντα στοιχεία το δικαστήριο θα προχωρήσει να ελέγξει το αποτέλεσμα εφαρμογής της ρήτρας (μετά δηλ. την απάντηση στην ερώτηση εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου) – και δη να αναγνωρίσει αν υπάρχει καταχρηστικότητα. Σύμφωνα με το άρθρο 50 του Ν.112(Ι)/2021 καταχρηστική ρήτρα θεωρείται η κάθε ρήτρα η οποία παρά την απαίτηση καλής πίστης δημιουργεί σε βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισότητα ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση. Ο εν λόγω ορισμός αναπαράγεται και στο άρθρο 62 του Consumer Rights Act. Άρα τα συστατικά στοιχεία που εξετάζονται - από τα εν λόγω εθνικά δικαστήρια - ως αυτά έχουν αναλυθεί από το Δικαστήριο είναι τα ίδια. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας γίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών, που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης, όλες κατά το χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιβάλουν

---

¹⁵² Υπόθεση C-154/15 Gutierrez Naranjo ECLI:EU:C:2016:980, σκ. 74· Charlotte Leskinen και Francisco de Elizalde, “The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: Gutierrez, Naranjo”, (2018) CMLR 55, σελ. 1595-1618, 2018.

¹⁵³ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021) σελ. 16-17.

την εν λόγω σύμβαση, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.¹⁵⁴

Η έννοια της σημαντικής ανισορροπίας στη συμβατική σχέση σε βάρος του καταναλωτή θα πρέπει να εκτιμάται δια της αναλύσεως του υπό εξέταση όρου σε συνάρτηση με τους εθνικούς κανόνες ενδοτικού δικαίου που ισχύουν ελλείψει συμφωνίας μεταξύ των συμβαλλόμενων, προκειμένου να εκτιμηθεί σε ποιον βαθμό η σύμβαση τοποθετεί τον καταναλωτή σε λιγότερο ευνοϊκότερη θέση νομικά και οικονομικά με εκείνη που προβλέπει η εφαρμοστέα νομοθεσία.¹⁵⁵ Η ύπαρξη της σημαντικής ανισορροπίας «δεν μπορεί να προκύπτει μόνο από οικονομική εκτίμηση ποσοτικού χαρακτήρα, βασιζόμενη σε σύγκριση, αφενός, του συνολικού ποσού της συναλλαγής η οποία αποτέλεσε αντικείμενο της συμβάσεως, και αφετέρου, των δαπανών που βάσει της άνω ρήτρας βαρύνουν τον καταναλωτή».¹⁵⁶ Αρκεί η σοβαρή επιδείνωση της νομικής καταστάσεως του καταναλωτή, είτε αυτό παίρνει την μορφή περιορισμού του περιεχομένου των δικαιωμάτων που αντλεί ο καταναλωτής από τη σύμβαση, είτε το εμπόδιο στο να ασκήσει τα δικαιώματά του κάτω από τη σύμβαση, είτε επιβαρύνεται με πρόσθετες υποχρεώσεις που δεν προβλέπονται στους εθνικούς κανόνες.¹⁵⁷ Δεν απαιτείται σημαντική επιβάρυνση της θέσης του καταναλωτή, αλλά αρκεί ο καταχρηστικός όρος να επιβάλει την πληρωμή κάποιου ποσού το οποίο αποτελεί επιβάρυνση του προμηθευτή.¹⁵⁸

Ο ουσιώδης χρόνος κατά τον οποίο θα εκτιμηθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας της ρήτρας, είναι η ημερομηνία σύναψης της σύμβασης, εκτιμώντας υπό το πρίσμα του συνόλου των περιστάσεων, αν η ρήτρα ενεργεί προς όφελος των οικονομικών ή νομικών δικαιωμάτων του προμηθευτή.¹⁵⁹ Ειδικώς η ανισορροπία προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτρεπτική

---

¹⁵⁴ Άρθρο 50(2) Ν.112(I)/2021.

¹⁵⁵ Υπόθεση C-415/11 Aziz ECLI:EU:C:2013:164.

¹⁵⁶ [http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016-Bank of Cyprus Ltd.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016-Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement) Αρ. Απόφασης 2016/17 (ΚΡ), Διευθυντής Υπηρεσίας Ανταγωνισμού και Προστασίας Καταναλωτών v. Bank of Cyprus Ltd, Αρ. Φακ. 8.13.10.26.1.29.1 <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁵⁷ Υπόθεση C-226/12 Constructora Principado ECLI:EU:C:2014:10 σκ. 30· Director General of Fair Trading v. First National Bank plc [2001] UKHL 52, σκ. 17 (L Bingham).

¹⁵⁸ Υπόθεση C-226/12 Constructora Principado ECLI:EU:C:2014:10.

¹⁵⁹ Υπόθεση C-229/19 C-289/19 Dexia ECLI:EU:C:2021:68.

λειτουργία του άρθρου 7 της Οδηγίας 93/13, δεν μπορεί να εξαρτάται από την εν τοις πράγμασι εφαρμογή ή μη της ρήτρας. Φυσικά στην κυπριακή νομολογία, με συγκεκριμένο τρόπο το δικαστήριο απαιτώντας την απόδειξη έννομου συμφέροντος από τον διάδικο για την ανάδειξη της καταχρηστικότητας, αρνείται να προχωρήσει στην εξέταση της αν δεν έχει προσκομιστεί μαρτυρία για την εφαρμογή των επίδικων όρων· αφού τότε οι όροι θεωρείται ότι δεν έχουν καταστεί επίδικο θέμα και το δικαστήριο αρνείται να εισέλθει σε «υποθετική ή ακαδημαϊκή εξέταση της καταχρηστικότητας τους, αφού κάτι τέτοιο θα συνιστούσε, ανεπίτρεπτα, δικαστικό έλεγχο επί ματαίω».¹⁶⁰ Ιδιαίτερα από την στιγμή που η αρχή της αποτελεσματικότητας, απαιτεί την αυτεπάγγελτη εξέταση της καταχρηστικότητας όρου επίδικης καταναλωτικής σύμβασης που έρχεται ενώπιον του δικαστηρίου (που θα αναλυθεί κατωτέρω),¹⁶¹ αυτό το επιχείρημα κρίνεται ατυχές και άστοχο.¹⁶² Συναφώς ο δικαστής θα πρέπει να κρίνει την ρήτρα καταχρηστική ανεξάρτητα από το εάν έχει στην πράξη εφαρμοσθεί ή εγερθεί στην υπόθεση ενώπιόν του.¹⁶³

ii) Απουσία Καλής Πίστης

Άμεσα συνυφασμένη με την ανισορροπία στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών είναι η απαίτηση για την απουσία της «καλής πίστης», δηλαδή «αν ο επαγγελματίας, έχοντας συμβληθεί νομίμως και θεμιτώς με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχθεί την οικεία ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγματεύσεως».¹⁶⁴ Θα πρέπει να προσκομισθεί μαρτυρία η οποία θα καταδεικνύει ή να τεθεί μια υποβολή ή θέση κατά την

---

¹⁶⁰ Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021, Επί τοις Αφορώσι την Αίτηση του Λώλου ECLI:CY:AD:2018:D484, όπου λέχθηκε ότι: <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=apofaseised/pol/2021/1120210753.htm&qstring=%F0%E5%F1%E9%20%E%A%E1%F4%E1%F7%F1%E7%F3%F4%2A%20%F1%E7%F4%F1%2A> "Where grounds are made out upon which the Court might grant the order, it will not do so where no benefit could arise from granting it." (Οικονόμου Δ).

¹⁶¹ Υπόθεση C-618/10 Banco Español de Crédito EU:C:2012:349, σκ. 44.

¹⁶² βλ. την Υπόθεση C-511/17 Litner, σκ. 44 όπου το Δικαστήριο αποφάσισε ότι αυτή η υποχρέωση δεν αφορά μεμονωμένα όλες τις υπόλοιπες συμβατικές ρήτρες τις οποίες δεν έχουν αποτελέσει το αντικείμενο διαφοράς της υπόθεσης.

¹⁶³ Υπόθεση C-421/14, Banco Primus SA ECLI:EU:C:2017:60, σκ. 73.

¹⁶⁴ NA Nikolaou (Helios Estates) Ltd κ.α. v. Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρεία Λτδ, Αρ. Αίτησης-Έφεσης: 221/17, 30/3/2018.

αντεξέταση που να δεικνύει την απουσία καλής πίστης,¹⁶⁵ όπως για παράδειγμα η απόδειξη του υπέρμετρου συμφέροντος του προμηθευτή να τοποθετήσει την επίδικη ρήτρα στο σώμα της σύμβασης ή την παρουσίαση σε ένα ιδιαίτερα ευάλωτο καταναλωτή ζοφερών ή δυσμενών απομακρυσμένων σεναρίων για να εισέλθει στην σύμβαση.¹⁶⁶ Κατά τον Νόμο, για να διαπιστωθεί κατά πόσο μια ρήτρα ικανοποιεί την απαίτηση της καλής πίστης, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη η διαπραγματευτική δύναμη των μερών· εάν ο καταναλωτής δέχθηκε οποιοσδήποτε παροτρύνσεις για να συμφωνήσει στη ρήτρα· εάν τα αγαθά ή οι υπηρεσίες πωλήθηκαν ή προμηθεύτηκαν κατόπιν ειδικής παραγγελίας του καταναλωτή και ο βαθμός στον οποίο ο προμηθευτής χειρίστηκε δίκαια τον καταναλωτή. Βάσει λοιπόν του κυπριακού δικαίου ένας όρος ο οποίος να μπόρεσε να τύχει ατομικής διαπραγμάτευσης (όπως αναλύθηκε ανωτέρω στο προηγούμενο κεφάλαιο) ίσως να δεικνύει την «καλή πίστη» μεταξύ των μερών.¹⁶⁷ Η σύνδεση μεταξύ των δύο είχε εκτεθεί και από το Ανώτατο Δικαστήριο στην υπόθεση *Συρίμη*, όπου η μαρτυρία κατέδειξε ότι οι επίμαχες ρήτρες «*συμφωνήθηκαν καλή τη πίστει και χωρίς την άσκηση οποιασδήποτε πίεσης ή άλλης αθέμιτης παρότρυνσης και επομένως δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν καταχρηστικές*».¹⁶⁸ Η αιτιολογική σκέψη 16 της Οδηγίας αναφέρει ότι η απουσία της καλής πίστης είναι άμεσα συνυφασμένη με την ανισορροπία στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που διαμορφώνει ο όρος στους αντισυμβαλλόμενους.¹⁶⁹ Ειδικότερα η διαπραγματευτική δύναμη των μερών και η «καλή πίστη» που εμπορεύεται ο προμηθευτής με τον καταναλωτή, είναι αντικειμενικό κριτήριο, κατά το οποίο το Δικαστήριο θα σταθμίσει κατά πόσο ο εξεταζόμενος όρος στα πλαίσια δικαίων εμπορικών πρακτικών, έχει λάβει υπόψη τα πραγματικά συμφέροντα του καταναλωτή.¹⁷⁰ Ως παράδειγμα άσκησης «κακής» πίστης, είναι η πρακτική τραπεζών να μετακυλούν προς τους καταναλωτές τα έξοδα

---

¹⁶⁵ Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρεία Λτδ v. Acumen Ltd κ.α., Αρ. Αγωγής: 1200/12, 29/5/2020, Frakapor Courier Ltd κ.α. v. Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρεία Λτδ, ECLI:CY:AD:2016:A286, Πολ. Έφ. 9/11, ημερομηνίας 15/06/2016.

¹⁶⁶ Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, «*Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του Consumer Rights Act 2015*» (2015) CMA37 <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450440/Unfair_Terms_Main_Guidance.pdf> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁶⁷ Άρθρο 50(3) Ν.112(I)/2021.

¹⁶⁸ Μαρία Συρίμη v. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Παγκυπριακή Λτδ (2010) 1 Α.Α.Δ. 1131.

¹⁶⁹ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή*, (2019/C 323/04), σελ. 29.

¹⁷⁰ Υπόθεση C-415/11 Aziz ECLI:EU:C:2013:164, σκ. 69.

εκπλήρωσης των δικών τους υποχρεώσεων.¹⁷¹ Άλλα παραδείγματα απουσίας καλής πίστης και σημαντικής ανισοροπίας μπορούν να ανευρεθούν στο Παράρτημα του Νόμου και της Οδηγίας, όπου διακρίνονται σειρά όρων που πολύ πιθανώς ενδέχεται να είναι καταχρηστικοί.

Ο *L Bingham* εξέτασε με την σειρά του τον παράγοντα της καλής πίστης στην αγγλική νομολογία, λέγοντας ότι η καλή πίστη «δεν αποτελεί μια τεχνητή έννοια, είναι εξέταση της απαίτησης του κατά πόσο ο προμηθευτής εμπορεύεται δίκαια και ανοιχτά χωρίς κρυμμένες παγίδες που θα λειτουργούν άνισα και προς βλάβη του καταναλωτή». Το δικαστήριο θα κοιτάζει κατά πόσο ο προμηθευτής έχει σκόπιμα ή ασυνείδητα εκμεταλλευτεί την ανάγκη του καταναλωτή, την ανέχεια του καταναλωτή, την απειρία του σχετικά με το αντικείμενο της σύμβασης, ή την αδυναμία του στην διαπραγμάτευση των όρων.¹⁷² Άρα η καλή πίστη κοιτάζει συνοπτικά κατά πόσο ο προμηθευτής λειτουργεί εντός ενός ηθικού πλέγματος και καλής εμπορικής πρακτικής με τον καταναλωτή.¹⁷³

iii) Το Παράρτημα του Νόμου – Γκρίζα Λίστα

Το Παράρτημα IV του Ν.112(I)/2021,¹⁷⁴ περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που δύνατο να θεωρηθούν ως καταχρηστικές. Το εν λόγω παράρτημα μπορεί να βοηθήσει τα δικαστήρια ερμηνευτικά στο κατά πόσον ένας όρος είναι καταχρηστικός.¹⁷⁵ Συνεπώς μια επίδικη ρήτρα θα πρέπει να ελεγχθεί για την καταχρηστικότητά της ανεξαρτήτως εάν εμπίπτει εντός του καταλόγου, αφού η περίληψή της δεν την κάνει αυτόματα καταχρηστική, ενώ αντιστρόφως ρήτρα η οποία δεν περιλαμβάνεται σε αυτόν μπορεί εν τούτοις να κηρυχθεί ως καταχρηστική.¹⁷⁶ Ρήτρα που μπορεί να εμπίπτει εντός του πεδίου του παραρτήματος, είναι αυτή που θεμελιώνει την ευχέρεια του προμηθευτή να μεταβάλλει

¹⁷¹ Αρ. Απόφασης 2016/17 (ΚΡ), Διευθυντής Υπηρεσίας Ανταγωνισμού και Προστασίας Καταναλωτών του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού v. Bank of Cyprus Ltd, Αρ. Φακ. 8.13.10.26.1.29.1 <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁷² Director of Fair Trading v. First National Bank [2001] UKHL 52, σκ. 17 (L Bingham).

¹⁷³ τα κριτήρια που ορίζονται και στο Άρθρο 200 του Αστικού Κώδικα Ελλάδος.

¹⁷⁴ το οποίο καθρεφτίζει το Παράρτημα της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ και το Παράρτημα 2 του Consumer Rights Act 2015.

¹⁷⁵ Υπόθεση C-472/10 Intel ECLI:EU:C:2012:242, σκ. 25.

¹⁷⁶ C-478/99 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων v. Sweden (2002) I-04147, σκ. 11.·

μονομερώς το ύψος των επιτοκίων ή να καθορίζει μονομερώς το μέγεθος των εξόδων που θα καταβάλει ο καταναλωτής, χωρίς να έχει υποχρέωση να ειδοποιήσει τον καταναλωτή για τις εν λόγω μεταβολές και χωρίς ο καταναλωτής να έχει οποιοδήποτε δικαίωμα να αντιταχθεί στις μεταβολές αυτές εάν κρίνει ότι το τίμημα είναι πολύ ψηλό.¹⁷⁷ Αυτός ο όρος ξεκάθαρα πληροί τα δεδομένα των εδαφίων (ι), (ια) και (ιβ) του Παραρτήματος, αφού αυξάνονται ανεξέλεγκτα οι επιβαρύνσεις του καταναλωτή ενάντια στις απαιτήσεις της καλής πίστης και κατά παράβαση του Νόμου.¹⁷⁸ Επιπρόσθετα ρήτρα η οποία έχει ως αντικείμενο την απονομή της αρμοδιότητας για όλες τις διαφορές που πηγάζουν από την επίδικη σύμβαση να βρίσκεται κατ' επιλογή του προμηθευτή εμπίπτει εντός του εδαφίου (ιζ) του Παραρτήματος, αφού έχει ως αποτέλεσμα την ματαίωση ή την παρεμπόδιση της άσκησης ενδίκων μεσών από τον καταναλωτή.¹⁷⁹ Το ΔΕΕ μάλιστα έχει αναγνωρίσει μέσω της *Oceano Grupo*, ότι μια τέτοια ρήτρα επιβάλλει υπέρμετρα εμπόδια στον καταναλωτή, ο οποίος ενδέχεται να αποθαρρυνθεί από το γεγονός ότι η διαφορά θα εκδικάζεται σε απομακρυσμένο από τον τόπο της κατοικίας του μέρος,¹⁸⁰ γεγονός που θα κάνει την παράστασή του ενώπιον δικαστηρίου ακόμα πιο δύσκολη.¹⁸¹ Η έλλειψη γνώσης και οικειότητας με το αλλοδαπό δίκαιο μπορεί να λειτουργήσει ανασταλτικά επίσης. Τέλος τέτοια εξέλιξη, αυτομάτως ανεβάζει το ποσό των εξόδων που θα πρέπει να καταβάλει ο καταναλωτής για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του (έξοδα μεταβίβασης, μετάφρασης, και αμοιβές ξένων δικηγόρων κ.λπ.).¹⁸² Βεβαίως το ίδιο το Consumer Rights Act, προβλέπει ότι θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι ο καταναλωτής δεν θα μπορεί να στερηθεί την προστασία των καταχρηστικών ρητρών, εφόσον η σύμβαση έχει στενή σχέση με το Ηνωμένο Βασίλειο.¹⁸³

¹⁷⁷ Εδάφιο 2(β) Παραρτήματος, N.112(I)/2021, *Alpha Bank Cyprus Limited v. Martin Miller κ.α.*, Αριθμός Αγωγής 2014/2008, 31/10/2017.

¹⁷⁸ Απόφαση 2020/06 (ΚΡ), Διευθυντής της Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Στέγης, Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.2.9.2 8.13.1.5.5 <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20\(%CE%9A%CE%A1\).pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁷⁹ Ομοίως με την παρ. 20 του Παραρτήματος 2 του Consumer Rights Act.

¹⁸⁰ Γενική Αίτηση 177/2020, Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, 25.02.2021.

¹⁸¹ συνεκδ. Υποθέσεις C-240/98 έως 244/98, *Océano Grupo*, EU:C:2000:346, σκ. 22-24

¹⁸² Αρ. Απόφασης 2017/9 (ΚΡ), Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, Αρ. Φακ. 8.13..10.26.4.5.1 <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁸³ Άρθρο 74 Consumer Rights Act 2015, Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, «*Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του Consumer Rights Act 2015*» (2015) CMA37,

Παρομοίως, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, η χρήση του εν λόγω όρου φωτογραφίζει τον κίνδυνο ύπαρξης «εικονικής δίκης» ερήμην του εναγόμενου καταναλωτή, ο οποίος μπορεί να μην εμφανιστεί να υπερασπιστεί στα δικαιώματά του.¹⁸⁴

Το ΔΕΕ έχει επίσης διευκρινίσει ότι ρήτρες οι οποίες διαπιστώνεται ότι μνημονεύονται στο Παράρτημα της Οδηγίας, δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στην εξαίρεση του κύριου αντικειμένου της σύμβασης.¹⁸⁵ Κάτι τέτοιο θα καθιστούσε το Παράρτημα άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας, όταν για παράδειγμα ένας όρος επιτρέπει στον δανειστή να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο του δανείου σε παράβαση του σημείου 1(ι) του Παραρτήματος.¹⁸⁶

iv) Η ελληνική μαύρη λίστα

Στην Ελλάδα, υπό του άρθρου 2(7) του ν.2251/1994 περιλαμβάνεται ένας μακροσκελής κατάλογος με 31 καταχρηστικούς ΓΟΣ, ο οποίος περιλαμβάνει τις ρήτρες του Παραρτήματος της Οδηγίας με κάποιες «ελληνικές» προσθήκες, με ρήτρες οι οποίες κατά αμάχητο τεκμήριο θεωρούνται *per se* ως καταχρηστικές.¹⁸⁷ Ο Μεντής, χαρακτήρισε τολμηρό τον Έλληνα νομοθέτη για αυτή την επιλογή του που «αφενός «θέσπισε έναν δεσμευτικό – κατά αμάχητο

Μέρος

2

<https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450440/Unfair_Terms_Main_Guidance.pdf> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁸⁴ ΑΠ 1219/2001, 1128, Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 114-115.

¹⁸⁵ Αρ. Απόφασης 2016/17 (ΚΡ), Διευθυντής Υπηρεσίας Ανταγωνισμού και Προστασίας Καταναλωτών του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού v. Bank of Cyprus Ltd, Αρ. Φακ. 8.13.10.26.1.29.1. <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/B487F2A6A88A83AEC225806100449438/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%2017-2016%20-%20Bank%20of%20Cyprus%20Ltd.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁸⁶ Υπόθεση C-143/13 Matei, EU:C:2015:127, σκ. 59-60

¹⁸⁷ λ.χ. Άρθρο 2 παρ. 7, εδ. (ια) – Όροι οι οποίοι χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή, μέσω παραδείγματος χάρις της επιβολής επιβάρυνσης συγκεκριμένων ποσών για διαχειριστικά έξοδα, έξοδα φακέλου, έξοδα μελέτης κ.λπ. Με τους εν λόγω όρους δεν εξειδικεύονται ο τρόπος υπολογισμού και το ύψος των εξόδων, με αποτέλεσμα να συνάγεται ότι τα εν λόγω έξοδα αποτελούν προμήθεια της τράπεζας, παρά ως απαραίτητα τιμήματα για τις υπηρεσίες που θα παρασχεθούν στον καταναλωτή. Άρα παραβιάζεται η αρχή της διαφάνειας και διαταράσσεται η ισορροπία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων σε βάρος του καταναλωτή, (ΠολΠρΘες 3226/2019)· Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 75-78.

τεκμήριο – για τον Δικαστή κατάλογο καταχρηστικών ρητρών, ώστε να του δίδει ένα ασφαλή προσανατολισμό, και δε να καθιστά τα αποτελέσματα του ελέγχου σε σημαντικό βαθμό προβλέψιμα».¹⁸⁸ Η *per se* καταχρηστικότητα σημαίνει ότι δεν είναι απαραίτητος ο έλεγχος της διατάραξης της συμβατικής ισορροπίας κάτω από το άρθρο 2(6) του ν.2251/1994. Για πρακτικούς όμως λόγους ασφάλειας στην ελληνική νομολογία, οι δικηγόροι επικαλούνται και τις ειδικές διατάξεις της 2(7), αλλά και σωρευτικά επί καταφάσεως και του γενικού κριτηρίου της διατάραξης της συμβατικής ισορροπίας κάτω από το άρθρο 2(6).¹⁸⁹ Για σκοπούς διαχωριστικής ευκολίας οι ρήτρες του άρθρου 2(7) του ν.2251/1994 διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες.¹⁹⁰ Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες όπως η Πορτογαλία, η Ολλανδία, η Γαλλία, η Γερμανία,¹⁹¹ έχουν δύο Παραρτήματα στους καταναλωτικούς τους νόμους που απαριθμούν είδη καταχρηστικών ρητρών, με την μόνη διαφορά μεταξύ των λιστών ότι η μια λίστα περιέχουν ρήτρες όπου υπάρχει το αμάχητο τεκμήριο της καταχρηστικότητας κάνοντας τις απαγορευμένες σε κάθε περίπτωση (οι λεγόμενες «μαύρες λίστες») ενώ στις «γκρίζες λίστες» υπάρχει το μαχητό τεκμήριο της καταχρηστικότητας, όπου ο προμηθευτής έχει το αποδεικτικό βάρος να δείξει ότι δεν υπάρχει καταχρηστικότητα. Κατά τον Κουκούλη, η «επιλογή των δύο λιστών φαίνεται συνετή, διότι επιτρέπει την πιστοποίηση των καταχρηστικών ΓΟΣ και των σχετικών απαγορεύσεων, ενώ αυξάνουν την ασφάλεια δικαίου και παρέχουν στους καταναλωτές αποτελεσματική προστασία έναντι καταχρηστικών ΓΟΣ».¹⁹² Σε αυτό το στάδιο εύλογα μπορεί να γίνει η εισήγηση για την εισαγωγή παρόμοιου πλαισίου και στην Κύπρο, διότι επιτρέπει την ταυτοποίηση των καταχρηστικών ρητρών αυξάνοντας την ασφάλεια δικαίου και παρέχοντας στους καταναλωτές

---

¹⁸⁸ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 6.32.

¹⁸⁹ ΟΛΑΠ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 988

¹⁹⁰ Ρήτρες που αφορούν στην σύναψη, την διάρκεια και την λήξη της σύμβασης (α, γ, δ, ε, στ, ιστ), Ρήτρες που αφορούν την εκτέλεση της σύμβασης από τον προμηθευτή (β, θ, ι, ιβ, ιγ, ιδ, ιε, ιζ, κβ, κη, κθ), Ρήτρες που απονέμουν στον προμηθευτή τα δικαιώματα μονομερούς καθορισμού στοιχείων της σύμβασης (ε, ζ, η, ια, ιη), Ρήτρες με άμεσο ή έμμεσο δικονομικό περιεχόμενο (κδ, κζ, λα), Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας) αρ. 6.33-6.38.

¹⁹¹ Άρθρο 309 AGBG - άκυρων ρητρών χωρίς δυνατότητα άλλης αξιολογικής κρίσης ή στάθμισης αντίστοιχης του άρθρου 2(7), και Άρθρο 308 AGBG - κατ' αρχήν άκυρων ρητρών οι οποίες όμως μπορεί, κατά τις περιστάσεις να κριθούν έγκυρες.

¹⁹² Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 19.

αποτελεσματική προστασία έναντι καταχρηστικών ρητρών.¹⁹³ Ωστόσο εκφράζονται διαφωνίες σε αυτή την εισήγηση αφού το νομολογιακό πλαίσιο κήρυξης όρων καταχρηστικών σε καταναλωτικές συμβάσεις είναι ακόμα πολύ «φτωχό». Θα μπορούσαν όμως να αντληθούν τα παραδείγματα από την νομολογία πιο ανεπτυγμένων σε θέματα προστασίας καταναλωτή χωρών, όπως της Γερμανίας. Θεωρείται λοιπόν ότι αποτελεί θέμα βούλησης και όχι νομολογίας.

ν) *Όροι αυτοδικαίως καταχρηστικοί*

Πέραν του Παραρτηματος, η μόνη περίπτωση κατά τον Ν.112(Ι)/2021 ρήτρας η οποία θεωρείται αυτομάτως καταχρηστική, είναι η ρήτρα με την οποία το επιτόκιο υπολογίζεται στη βάση των 360 ημερών ή άλλου αριθμού ημερών αντί στη βάση των 365 ή 366 ημερών σε περίπτωση δίσεκτου έτους.¹⁹⁴ Στην Ελλάδα με την υπ' αρ. Ζ1-798/25.06.2008 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης,¹⁹⁵ απαγορεύτηκε η χρησιμοποίηση μιας σειράς ΓΟΣ που έχουν κριθεί ως καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις σε αγωγές για συμβάσεις συναπτόμενες μεταξύ καταναλωτών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.¹⁹⁶ Ένας από τους εν λόγω απαγορευμένους όρους είναι ο όρος που προβλέπει τον υπολογισμό τόκων με βάση τις 360 ημέρες. Ο εν λόγω όρος διαψεύδοντας τις εύλογες προσδοκίες του μέσου καταναλωτή, δημιουργεί μια επιπρόσθετη επιβάρυνση που «δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με επίκληση κάποιου σύνθετου χαρακτήρα της παρεχόμενης υπηρεσίας ή από κάποιο δικαιολογημένο λόγο,

¹⁹³ Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021), σελ. 17-19.

¹⁹⁴ Άρθρο 50(5) Ν.112(Ι)/2021.

¹⁹⁵ ΦΕΚ Β' 1353/11.07.2008.

¹⁹⁶ π.χ. παρ. 1 - Όρος που προβλέπει, στην περίπτωση στεγαστικού δανείου που χρησιμοποιείται για την κατασκευή ή ανέγερση της κατοικίας, ότι το δάνειο θα κατατίθεται σε δεσμευμένο λογαριασμό του οφειλέτη και η αποδέσμευση γίνεται σταδιακά, ανάλογα με την πρόοδο των εργασιών. Ο εν λόγω όρος ο οποίος έχει κριθεί καταχρηστικός και κατά την κυπριακή νομολογία μέσω της Γενική Αίτηση 177/20 Διευθυντής Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank-Cyprus Limited ημερ. 25.2.2021, επειδή ο δανειολήπτης επιβαρύνεται με τους τόκους του δανείου από την ημέρα που κατατίθεται το ποσό στο δεσμευμένο λογαριασμό, ενώ δεν μπορεί να κάνει χρήση ολόκληρου του ποσού. Ως εκ τούτου το ποσό μεταφέρεται στον δεσμευμένο λογαριασμό για να ενεργοποιηθούν οι υποχρεώσεις του δανειολήπτη. Ο εν λόγω όρος είναι καταχρηστικός, αφού ο δανειολήπτης υποχρεώνεται να καταβάλει την αντιπαροχή (τόκοι) του χωρίς να έχει την παροχή της τράπεζας (χορήγηση δανείου), η οποία μάλιστα επωφελείται αφού μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτά τα κατατεθειμένα χρήματα ελεύθερα (ΑΠ 2123/2009 ΔΕΕ 2010, 716), Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σελ. 78-80.

λαμβανομένου υπόψιν ότι στη σύγχρονη εποχή τα ηλεκτρονικά μέσα, προσφέρουν τον επακριβή υπολογισμό των τόκων με έτος 365 ημερών χωρίς καμία δυσχέρεια». ¹⁹⁷. Επομένως ο εν λόγω όρος προσκρούει εμφανώς στην αρχή της διαφάνειας, αφού ο μέσος καταναλωτής δεν μπορεί να πληροφορηθεί κατά τρόπο ορισμένο, ορθό και σαφή τις συμβατικές του δεσμεύσεις που αναλαμβάνει ιδίως όσον αφορά τη σχέση παροχής-αντιπαροχής. Δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό ότι ένας μέσος καταναλωτής, ο οποίος δεν έχει κάποια στοιχειώδη νομική και οικονομική γνώση επί του θέματος, να μπορέσει να αντιληφθεί πρακτικά επί ορισμένων κριτηρίων την επιβάρυνση που θα έχει με τον υπολογισμό του τόκου στη βάση των 360 ημερών. ¹⁹⁸ Φυσικά δημιουργείται η απορία γιατί ο εν λόγω όρος αποτελεί τον μοναδικό που κηρύχθηκε ως καταχρηστικός, ¹⁹⁹ αφού η «ζημιά» του καταναλωτή είναι η καθημερινή επιπρόσθετη επιβάρυνση με τόκο κατά 1,3889% αφού το επιτόκιο υποδιαιρείται για τον προσδιορισμό του τόκου προς 360 ημέρες. ²⁰⁰ Σε κάθε περίπτωση κρίνεται επιτακτική η υιοθέτηση επιπρόσθετων όρων σε μια μορφή μαύρης λίστας, οι οποίοι είναι ξεκάθαρα καταχρηστικοί.

Παρομοίως στο Μέρος 2 του Consumer Rights Act, αναγράφονται συγκεκριμένοι όροι οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν είναι εφαρμόσιμοι έναντι του καταναλωτή, και συνεπώς δεν χρειάζεται η όποια αξιολόγηση της καταχρηστικότητας τους, όπως για παράδειγμα οι ρήτρες που προβλέπουν τον περιορισμό ή αποκλεισμό ευθύνης για τον θάνατο ή σωματική βλάβη που προκύπτει από αμέλεια, ²⁰¹ ή για την παροχή της υπηρεσίας χωρίς την κατάλληλη επιμέλεια

---

¹⁹⁷ Αρ. Απόφασης 2017/9 (ΚΡ), Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, Αρ. Φακ. 8.13..10.26.4.5.1, ΑΠ 430/2005, ΕλλΔνη 2005, 802 < [http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/9C6DB672619AA222C22581FA0056A589/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁹⁸ Ο όρος απαγορεύεται επίσης κατ' ευρωπαϊκό επίπεδο κατ' επιταγή της Οδηγίας 98/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1998 σχετικά με την καταναλωτική πίστη, όπως και της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, Αρ. Απόφασης 2020/04 - Διευθυντής της Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (Κύπρου), Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.2.8.2 < [http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/066008ADB335EC7BC22585EB00222D2E/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-04\(%CE%9A%CE%A1\).pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/066008ADB335EC7BC22585EB00222D2E/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-04(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

¹⁹⁹ Περί Καταχρηστικών Ρητρών σε Καταναλωτικές Συμβάσεις (Τροποποιητικός) Νόμος του 2016 (Ν.49(Ι)/2016), βλ. το άρθρο 4 του Ν.49(Ι)/2016).

²⁰⁰ Βογαζιανός vs Τράπεζα Κύπρου Λτδ, Αρ.281/2006 1Α Α.Α.Δ 253.

²⁰¹ Άρθρο 65(1) Consumer Rights Act 2015.

και περιορισμού των δικαιωμάτων αποζημίωσης του καταναλωτή.²⁰² Οι εν λόγω ρήτρες (εάν δεν πληρούν τα κριτήρια των εφαρμοστέων άρθρων), μπορούν επίσης να εξεταστούν για καταχρηστικότητα κάτω από το Παράρτημα 2 του CRA, αφού οποιοσδήποτε όρος υπονομεύει τις υποχρεώσεις του προμηθευτή και ουσιαστικά εμποδίζει τον καταναλωτή να ασκήσει τα διαθέσιμα ένδικα μέσα προς συμμόρφωση του προμηθευτή, μπορεί να αμφισβητηθεί ως άκυρη.²⁰³

vi) Συνέπειες Καταχρηστικότητας – Εξ' υπαρχής ακυρότητα

Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Νόμου, η κύρια συνέπεια κήρυξης μιας ρήτρας ως καταχρηστικής είναι ότι ανεξάρτητα από τις διατάξεις του περί Συμβάσεων Νόμου, δεν δεσμεύει τον καταναλωτή με την σύμβαση να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εκτός αν αυτή δεν δύναται να συνεχίσει να υφίσταται χωρίς την καταχρηστική ρήτρα.²⁰⁴ Πέραν τούτου, το ΔΕΕ έκρινε ότι τυχόν καταχρηστικοί όροι που περιλαμβάνονται εντός της σύμβασης πίστωσης, θα πρέπει πέραν από το να θεωρούνται ανύπαρκτοι, να δίδουν δικαίωμα στην αποκατάσταση των πλεονεκτημάτων που απέκτησε κατά παράβαση της νομοθεσίας ο προμηθευτής, με τον σκοπό της πλήρους νομικής και πραγματικής αποκατάστασης του καταναλωτή.²⁰⁵ Η οικεία σύμβαση πρέπει να εξακολουθεί να υφίσταται δίχως κάποια άλλη τροποποίηση πέραν της απάλειψης του σώματος αυτής από τις καταχρηστικές ρήτρες, νοουμένου ότι κάτω από τις επιταγές του εθνικού δικαίου η σύμβαση δύναται να συνεχιστεί.²⁰⁶

Ο γενικός κανόνας είναι ότι η ακυρότητα της καταχρηστικής ρήτρας είναι ολική, και η όποια μετατροπή απαγορεύεται. Προς θεμελίωση του κανόνα αυτού, είναι η πραγματικότητα, ότι εάν ήταν δυνατή η διάσωση του όρου μέσω μετατροπής από το δικαστήριο, τότε οι προμηθευτές δεν θα είχαν κανένα απολύτως κίνητρο να έπαυαν να περιλαμβάνουν καταχρηστικούς στις

---

²⁰² Άρθρο 57 Consumer Rights Act 2015, Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του Consumer Rights Act 2015» (2015) CMA37, Μέρος. 3

<https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450440/Unfair_Terms_Main_Guidance.pdf> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

²⁰³ Παρ. 2 Παράρτημα 2 Consumer Rights Act 2015.

²⁰⁴ Άρθρο 51(1) και (2) N.112(I)/2021.

²⁰⁵ Υπόθεση C-118/17 Dunai ECLI:EU:C:2019:207 σκ. 44, Chirieac Roxana Maria, “Considerations on unfair terms in bank credit contracts” (2020, TSSJ, τευχ. 12) σελ. 101-112.

²⁰⁶ Υπόθεση C-618/10 Banco Español de Crédito ECLI:EU:C:2012:349.

συμβάσεις, αφού θα γνώριζαν ότι στην χειρότερη περίπτωση το δικαστήριο θα τροποποιούσε τον όρο και θα τον διατηρούσε ως ένα έγκυρο βαθμό.²⁰⁷ Συνεπώς θα μπορούν να τους συμπεριλαμβάνουν και ελπίζοντας ουσιαστικά ότι ο εν λόγω όρος θα διασωθεί από το δικαστήριο, κλονίζοντας τον όλο τον σκοπό της Οδηγίας. Ιδιαίτερα λόγω της ευρείας και αφηρημένης χρήσης των καταχρηστικών (και άρα παράνομων) συμβατικών όρων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στις συμβάσεις, είναι εκ των ων ουκ άνευ η ανάγκη για τον οικείο προμηθευτή να αποθαρρύνεται από το να χρησιμοποιεί καταχρηστικές ρήτρες. Περαιτέρω, υπάρχει και ο κίνδυνος της εισαγωγής προνοιών οι οποίες δεν ήταν στη βούληση των μερών κατά την σύναψη. Απαγορεύεται λοιπόν στο δικαστήριο να ενεργεί ερμηνευτικά και να διασώσει την ρήτρα από την καταχρηστικότητα, αλλοιώνοντας το περιεχόμενό της, όπως παράδειγμα της μετατροπή μιας υπέρμετρης ποινικής ρήτρας σε μια ρήτρα όπου το ύψος κύρωσης είναι εύλογο.²⁰⁸ Αν η ρήτρα εκ της φύσης της μπορεί να διαχωριστεί και να μείνει ανεφάρμοστο το καταχρηστικό μέρος (μέσω της διαγραφής της), τότε το δικαστήριο δύναται να το κάνει αυτό.

Το ερώτημα που ταλάνιζε μέχρι προσφάτως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ήταν κατά πόσο το εθνικό δικαστήριο στην περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορούσε να υφίσταται μετά την κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας, εάν νομιμοποιείτο να τροποποιήσει το περιεχόμενό της με το σκοπό απάλειψης του καταχρηστικού μέρους της. Το Δικαστήριο αποφάσισε, ότι η Οδηγία δεν αντιτίθεται σε εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου η οποία επιτρέπει στον εθνικό δικαστή, να θεραπεύσει την ακυρότητα της σύμβασης, ως παρεπόμενη της διαπίστωσης της καταχρηστικότητας, δια της εφαρμογής αντ' αυτής εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου.²⁰⁹ Επί τούτου πρέπει να λεχθεί ότι δεν επιτρέπεται η εισαγωγή οποιασδήποτε ρήτρας βάσει διατάξεως γενικού χαρακτήρα, και που «δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ειδικής εκτίμησης του νομοθέτη προς επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ του συνόλου των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων και, επομένως δεν καλύπτονται από το τεκμήριο μη καταχρηστικού χαρακτήρα, οι οποίες προβλέπουν ότι οι έννομες συνέπειες δικαιοπραξίας συμπληρώνονται, ιδίως, από τις έννομες συνέπειες που απορρέουν από την αρχή της επιεικειάς ή από τα συναλλακτικά ήθη και οι οποίες δεν είναι διατάξεις ενδοτικού δικαίου, ούτε διατάξεις που εφαρμόζονται σε περίπτωση συμφωνίας των συμβαλλομένων».²¹⁰ Δεν αρκεί λοιπόν η εισαγωγή

²⁰⁷ Υπόθεση C-269/19, Banca B.SA ECLI:EU:C:2020:954 σκ. 31.

²⁰⁸ Υπόθεση C-488/11 Asbeek Brusse ECLI:EU:C:2013:341 σκ. 59.

²⁰⁹ Υπόθεση C-618/10, Banco Espanol de Credito SA, ECLI:EU:C:2012:349 σκ. 73

²¹⁰ Υπόθεση C-269/19, Banca B.SA ECLI:EU:C:2020:954 σκ. 35.

κανόνα μέσω των γενικών αρχών ερμηνείας των συμβάσεων, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί από τα ανώτερα στο εθνικό πλαίσιο δικαστήρια,²¹¹ αλλά ή ύπαρξη συγκεκριμένου κανόνα με οριστό περιεχόμενο – όπως θέτει ο Χατζηπαναγιώτης στο κυπριακό δίκαιο θα μπορούσε να επιτελέσει τέτοιο ρόλο κάποιος διαδικαστικός κανονισμός του Ανωτάτου Δικαστηρίου.²¹² Η αντικατάσταση αυτή κατά την υπόθεση *Banca B* δικαιολογείται πλήρως με γνώμονα τον σκοπό της Οδηγίας και του άρθρου 6(1) αυτής, καθόσον η διάταξη αυτή έχει ως σκοπό «να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα, και όχι να πλήξει με ακυρότητα κάθε σύμβαση που περιέχει καταχρηστικές ρήτρες».²¹³

Μια τέτοια διάταξη κατά το ελληνικό δίκαιο μπορεί να είναι το ΑΚ 371, όπου δίδεται η δυνατότητα στο δικαστήριο όταν κρίνει ότι ο προσδιορισμός της παροχής-αντιπαροχής είναι αόριστος (λ.χ. μέσω καταχρηστικότητας) να μπορεί να χρησιμοποιήσει την δίκαιη του κρίση για να την ορίσει.²¹⁴ Ο εθνικός δικαστής λοιπόν δικαιούται να θεραπεύσει την ακυρότητα της καταχρηστικής ρήτρας δια την εφαρμογή αντ' αυτής εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου, εάν το δικαστήριο κρίνει ότι η ακύρωση της ρήτρας συνεπάγεται την ολική ακύρωση της σύμβαση εκθέτοντας με αυτόν τον τρόπο τον καταναλωτή σε ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες.²¹⁵ Συγκεκριμένα, σε μια δανειακή σύμβαση, τέτοια ακύρωση θα είχε «κατ' αρχήν ως συνέπεια να καταστεί αμέσως απαιτητό το υπολειπόμενο οφειλόμενο ποσό του δανείου, σε έκταση η οποία ενδέχεται να υπερβαίνει τις οικονομικές δυνατότητες του καταναλωτή και, ως εκ τούτου, θα είχε μάλλον ως αποτέλεσμα να βρεθεί αυτός σε δυσμενέστερη θέση και όχι ο δανειστής ο οποίος, συνακόλουθα, δεν θα είχε κίνητρο να αποφεύγει την εισαγωγή τέτοιων ρητρών στις συμβάσεις που προτείνει».²¹⁶

Φυσικά υπάρχει και η περίπτωση όπου εν απουσία διάταξης ενδοτικού δικαίου, η καταχρηστικότητα και ακυρότητα του όρου θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε ολική ακυρότητα

²¹¹ Υπόθεση C-472/20. *Lombard Lizing* ECLI:EU:C:2022:242, σκ.40 και 43.

²¹² Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Σχόλιο στην απόφαση του ΔΕΕ C-472/2020 *Lombard Lizing*» (KYNE 1/2022).

²¹³ συνεδκ. Υποθέσεις C-70/17 και C-179/17, *Abanca Corporación Bancaria*, EU:C:2019:250, σκ. 57.

²¹⁴ βλ. ΑΠ 105/2019, όπου μετά την ακυρότητα ρήτρας αναπροσαρμογής του επιτοκίου, έγινε ο προσδιορισμός της κατά τη δίκαιη κρίση του δικαστηρίου.

²¹⁵ Υπόθεση C-269/19, *Banca B.SA* ECLI:EU:C:2020:954 σκ. 32.

²¹⁶ Υπόθεση C-125/18, *Gómez del Moral Guasch*, EU:C:2020:138, σκ. 63.

της σύμβασης, λόγω της σημαντικότητάς του όρου στην δομή της σύμβασης. Κατά το ελληνικό δίκαιο, αυτό θα συναχθεί από την διαπίστωση του δικαστηρίου ότι η δικαιοπραξία δεν θα είχε επιχειρηθεί αν το άκυρο μέρος δεν περιλαμβανόταν σε αυτή.²¹⁷ Το δικαστήριο λοιπόν θα πρέπει να εξακριβώσει κάτω από αντικειμενικά κριτήρια, εάν η «εξαφάνιση» των καταχρηστικών ρητρών οδηγεί λογικά στην ακύρωση ολόκληρης της σύμβασης, και αν αυτή η ακύρωση είναι ευνοϊκή για τον καταναλωτή.²¹⁸ Αυτή η άσκηση είναι επιτακτικά σημαντική στα πλαίσια της ατομικής δίκης, αφού σκοπός του δικαστηρίου είναι να προστατευτεί το ασθενέστερο μέρος. Κατά το ΔΕΕ, εάν η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες, και δεν υπάρχει διάταξη ενδοτικού δικαίου να αντικαταστήσει την ρήτρα αυτή και η ακυρότητα συνεπάγεται ιδιαίτερα επαχθείς όρους για τον καταναλωτή,²¹⁹ τότε ο «εθνικός δικαστής οφείλει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου, προκειμένου να προστατεύσει τον καταναλωτή από τις ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες που θα προκαλέσει σε αυτόν η ακύρωση της σύμβασης...συμπεριλαμβανομένων να καλέσει τα μέρη να διαπραγματευθούν προκειμένου να καθορίσουν τον τρόπο υπολογισμού του επιτοκίου, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαστής θα ορίσει το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων και ότι ο σκοπός τους θα είναι η επίτευξη πραγματικής ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του σκοπού προστασίας του καταναλωτή από τον οποίο διαπνέεται η οδηγία 93/13».²²⁰ Επιπρόσθετα το Δικαστήριο αναγνωρίζοντας και τις πρακτικές δυσκολίες εξαφάνισης της ανισορροπίας σε μια τέτοια διαπραγμάτευση, προχώρησε και εισήγαγε μια νέα εξαίρεση για την αποτελεσματική αποκατάσταση της νομικής και πραγματικής κατάστασης του καταναλωτή, δια της θεμελίωσης δικαιώματος του προς επιστροφή του οφέλους που αποκόμισε αδικαιολογήτως εις βάρος του ο επαγγελματίας βάσει της καταχρηστικής ρήτρας.²²¹ Συγκεκριμένα κάτω από την πρόσφατη υπόθεση της *Lombard*, αν η επίμαχη ρήτρα αποτελεί το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, και φυσικώς δεν μπορεί να συνεχίσει λόγω της καταχρηστικότητάς της, το δικαστήριο δύναται να αντικαταστήσει τις εν λόγω ρήτρες σε συνδυασμό με αναγνώριση αξίωσης που θεσπίζεται στο εσωτερικό δίκαιο, με σκοπό να

²¹⁷ Άρθρο 181 Αστικού Κώδικα της Ελλάδας.

²¹⁸ Υπόθεση C-453/10 Pereničová, ECLI:EU:C:2012:144 σκ. 31-33, Chiriac Roxana Maria, “Considerations on unfair terms in bank credit contracts” (2020, TSSJ, τευχ. 12) σελ. 101-112.

²¹⁹ Υπόθεση C-125/18, Gómez del Moral Guasch, EU:C:2020:138, σκ. 58-63.

²²⁰ Υπόθεση C-269/19, Banca B.SA ECLI:EU:C:2020:954.

²²¹ Υπόθεση C-472/20. *Lombard Lizing* ECLI:EU:C:2022:242, σκ. 55, Υπόθεση C-483/16 *Sziber* EU:C:2018:367 σκ. 34.

αντισταθμιστούν οι ιδιαίτερα επιζήμιες συνέπειες από την ολική ακύρωση της σύμβασης.²²² Νοείται ότι το δικαστήριο θα πρέπει να τροποποιεί τον όρο στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο προς αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας.²²³

Φυσικά ο ίδιος ο καταναλωτής μπορεί να αντιτίθεται στην ακυρότητα του όρου. Το ΔΕΕ έχει καταστήσει σαφές ότι η «Οδηγία 93/13/ΕΟΚ δεν φτάνει μέχρι του σημείου να καταστήσει υποχρεωτικό το σύστημα προστασίας από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών εκ μέρους των επαγγελματιών, το οποίο καθιερώνει υπέρ των καταναλωτών...όταν ο καταναλωτής προτιμά να μην επικαλεστεί το εν λόγω σύστημα προστασίας».²²⁴ Σύμφωνα με την υπόθεση *Bank BPH*,²²⁵ η Οδηγία «δεν μπορεί να εμποδίσει τα μέρη σύμβασης να άρουν τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας που περιέχει η οικεία σύμβαση τροποποιώντας την συμβατικώς, υπό την προϋπόθεση ότι, αφενός, η παραίτηση του καταναλωτή από το δικαίωμά του να επικαλεστεί τον καταχρηστικό χαρακτήρα απορρέει από την ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεσή του και, αφετέρου, η νέα τροποποιητική ρήτρα δεν είναι η ίδια καταχρηστική, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει».²²⁶ Συνεπώς μόνο εφόσον ο καταναλωτής, έχοντας ενημερωθεί από το εθνικό Δικαστήριο για το δικαίωμά του να απαλλαγεί από τον καταχρηστικό όρο, και δηλώσει στη συνέχεια ότι συναινεί να συνεχίσει να δεσμεύεται, το δικαστήριο δεν θα αναγνωρίσει την ακυρότητα.²²⁷

Επιπρόσθετα όσον αφορά το χρονικό σημείο που ένας όρος θεωρείται είναι άκυρος, σχετική είναι η διάταξη 7(1) της Οδηγίας, η οποία υποχρεώνει τα κράτη μέλη να λαμβάνουν κάθε αναγκαίο αποτρεπτικό μέτρο προς παύση της χρησιμοποίησης των καταχρηστικών ρητρών στις καταναλωτικές συμβάσεις. Συνεπάγεται εύλογα λοιπόν, ότι η ακυρότητα λειτουργεί *ex tunc*, αφού ο σκοπός της εξέτασης της καταχρηστικότητας είναι να αποκατασταθεί η μεταξύ τους διαταραχθείσα ισορροπία. Η αρχή της αποτελεσματικότητας επιβάλλει την *ab initio* αναγνώριση (και όχι κήρυξης) καταχρηστικότητας από το δικαστήριο, για να αποτρέπεται ο

²²² Υπόθεση C-472/20. *Lombard Lizing* ECLI:EU:C:2022:242, σκ. 58 και 60, Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Σχόλιο στην απόφαση του ΔΕΕ C-472/2020 *Lombard Lizing*» (KYNE 1/2022).

²²³ Υπόθεση C-472/20. *Lombard Lizing* ECLI:EU:C:2022:242, σκ. 56 και 59.

²²⁴ Υπόθεση C-452/18, *Ibercaja Banco*, EU:C:2020:536, σκ. 26, *Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd* κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021.

²²⁵ Υπόθεση C-19/20 *Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341.

²²⁶ Υπόθεση C-19/20 *Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341 σκ. 49, *Gordian Holdings Ltd v. 1. Persona Century Holdings Ltd* κ.ά., Αγωγή Αρ. 5345/2013, 9/11/2021.

²²⁷ Υπόθεση C-260/18 *Kamil Dziubak*, ECLI:EU:C:2019:819, σκ. 53.

προμηθευτής να επιβάλει καταχρηστικούς όρους, για να αποφύγει να διατρέχει τον κίνδυνο της εξ' υπαρχής ακυρότητάς τους.²²⁸ Στην *Naranjo*, λέχθηκε από το ΔΕΕ ότι το άρθρο 6(1) της Οδηγίας, πρέπει να έχει την έννοια, ότι συμβατική ρήτρα η οποία κρίνεται καταχρηστική θα πρέπει να λογίζεται ως μη υπάρξασα, που σημαίνει ότι δεν δύναται να παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι οποιουδήποτε από τα μέρη.²²⁹ Συναφώς, το Δικαστήριο θα πρέπει να λειτουργήσει και να επιδικάσει θεραπείες οι οποίες θα αποκαθιστούν τα μέρη (και πρωτίστως τον καταναλωτή) στην κατάσταση προϋπήρχασα της σύμβασης. Στην πραγματικότητα το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι οι δανειολήπτες νομιμοποιούνταν να ζητήσουν αναδρομικά τα λεφτά τους από παράνομες χρεώσεις μέσω καταχρηστικών ρητρών κατωτάτου επιτοκίου, από την στιγμή ενσωμάτωσης του όρου στην σύμβαση, βάσει των εθνικών διατάξεων για αδικαιολόγητο πλουτισμό. Κάτι αντίθετο θα ήταν κατάφωρη παραβίαση του δικαίου της ένωσης.²³⁰

Παρομοίως και στην ελληνική έννομη τάξη, η καταχρηστικότητα των ΓΟΣ επέρχεται από την στιγμή σύναψης της σύμβασης, αφού ο έλεγχος καταχρηστικότητας δικαιολογείται νομοθετικά λόγω του γεγονότος διατάραξης της συμβατικής ελευθερίας των μερών,²³¹ Κατά τον ελληνικό νόμο οι ρήτρες που κρίνονται ως καταχρηστικές, είναι συνεπώς άκυρες,²³² ενώ ο προμηθευτής δεν μπορεί να επικαλεστεί την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης, για το λόγο ότι ένας ή οι περισσότεροι γενικοί όροι είναι άκυροι ως καταχρηστικοί.²³³ Όπως παρατηρεί και ο Μεντής, ο «προμηθευτής θα είχε διασφαλίσει στην περίπτωση αυτή τα «λίγα» (που θα του έδινε η ρήτρα κατά το «έγκυρο» τμήμα της) και θα επιδίωκε τα «πολλά» χωρίς κανένα ρίσκο».²³⁴ Με βάση τα ανωτέρω και στο ελληνικό δίκαιο αποκλείεται η δυνατότητα στο εθνικό Δικαστήριο να διασώσει το κύρος καταχρηστικών ΓΟΣ, μέσω της κατασκευής της μερικής ακυρότητας του ή της ερμηνευτικής συστολής του στον έγκυρο πυρήνα του. Ενδέχεται ωστόσο να αλλοιωθεί αυτή η στάση με την υπόθεση της *Lombard*.

²²⁸ Υπόθεση C-618/10 Banco Espanol de Credito SA ECLI:EU:C:2012:349, σκ. 69.

²²⁹ Υποθέσεις C-154/15, C-307/15 και C-308/15 Gutierrez Naranjo EU:C:2016:980, σκ. 50.

²³⁰ Υπόθεση C-199/82, Amministrazione delle Finanze dello Stato EU:C:1983:318, σκ. 14, Charlotte Leskinen και Francisco de Elizalde, “The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: Gutierrez, Naranjo” (CML Rev. 2018), σελ. 1595-1618.

²³¹ Άρθρο 281 Αστικού Κώδικα της Ελλάδας.

²³² Άρθρο 2(6) και 2(7) του ν.2251/1994.

²³³ Άρθρο 2(8) του ν.2251/1994.

²³⁴ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκουλας) αρ. 8.2-8.4.

6. Αρχή της Αποτελεσματικότητας της Οδηγίας

ι) Αυτεπάγγελτη εξέταση της καταχρηστικότητας

Κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, η αναγνώριση της καταχρηστικότητας κάποιου όρου «πρέπει να εξομοιώνεται με ζήτημα δημοσίας τάξεως». ²³⁵ Εναπόκειται λοιπόν στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ποιοι είναι οι εθνικοί δικονομικοί και ερμηνευτικοί κανόνες εσωτερικού δικαίου οι οποίοι τυγχάνουν εφαρμογής στην ενώπιον του εκκρεμούσα διαφορά, για να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα της Οδηγίας. ²³⁶ Αυτή είναι και η αρχή του *effet utile* (*useful effect*), το οποίο προνοεί ότι οι επιταγές της Οδηγίας θα ερμηνεύονται από τους εθνικούς δικαστές για να επιτύχουν τον σκοπό του νομοθετικού κειμένου. Αυτή η υποχρέωση υφίσταται, είτε η εν λόγω οδηγία έχει εφαρμοστεί ορθά στο εθνικό δίκαιο· ακόμη και αν δεν έχει εφαρμοστεί καθόλου. ²³⁷

Ένας από αυτούς τους κανόνες, είναι ότι ο έλεγχος της καταχρηστικότητας θα πρέπει να γίνεται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο νοουμένου ότι έχει ενώπιον του όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία να το πράξει μέσω της δικογραφίας. Μάλιστα τυχόν παράβλεψη ή άρνηση του εθνικού δικαστηρίου να εξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας ενώ έχει ενώπιον του όλα εκείνα τα στοιχεία που χρειάζονται, και αυτό αποτελεί αίτιο και αποτέλεσμα σε επιζήμια στον καταναλωτή απόφαση και σε συνακόλουθη περιουσιακή ζημιά, ενδεχομένως να καθιστά το κράτος υπαίτιο για κατάφωρη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. ²³⁸ Όπως προνοείται και στην *Pannon*, ²³⁹ το άρθρο 6(1) της Οδηγίας θα πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι η καταχρηστική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή, ανεξαρτήτως εάν ο ίδιος αμφισβητήσει το κύρος της. Δεν νοείται η αποτελεσματικότητα της Οδηγίας αν αναμένεται από τον ιδιώτη καταναλωτή, ο οποίος πιθανώς να μην διαθέτει την εμπειρία, τον χρόνο και τα έξοδα διαθέσιμα για να ασκήσει το δικαίωμά του ακύρωσης των εν λόγω όρων. ²⁴⁰ Ακόμη και μάλιστα και επί ερημοδικίας του εναγόμενου καταναλωτή, η

²³⁵ Υπόθεση C-618/10 Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, σκ. 44.

²³⁶ Υπόθεση C-40/17 Fashion ID EU:C:2019:629, σκ. 49.

²³⁷ Υπόθεση C-14/83, Von Colson & Kamann [1984] E.C.R. 1891, Υπόθεση C-106/89, Marleasing, [1990], E.C.R. 4135.

²³⁸ C-168/15 Tomášová ECLI:EU:C:2016:602.

²³⁹ C-243/08 Pannon GSM ECLI:EU:C:2009:350 σκ. 23-33.

²⁴⁰ Liviu-Titus Paveliu, “The Active Role of the Judge in the Field of Unfair Terms Litigation” (2014), 3 Persp Bus LJ 344.

υποχρέωση του Δικαστηρίου συνεχίζει να υφίσταται. Όπως τίθεται και από τον Μεντή, η ουσιαστική θεμελίωση του αυτεπάγγελτου ελέγχου εντοπίζεται από το ΔΕΕ στην δικονομική μειονεξία του καταναλωτή, ο οποίος, από άγνοια ή από άλλους λόγους, ενδέχεται να μην μπορεί να προτείνει την καταχρηστικότητα.²⁴¹ Κατά το ΔΕΕ, ο σκοπός της προστασίας του καταναλωτή θα διακινδυνεύονταν εάν ήταν υποχρεωμένος ο καταναλωτής να αμφισβητήσει ο ίδιος τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας. Είναι επίσης υποχρέωση του δικαστή ο οποίος διαπιστώνει εκ πρώτης όψεως (*prima facie*) τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας στη βάση της αρχής της αντιμωλίας (*audi alteram partem*) να ενημερώσει σχετικά τα διάδικα μέρη και να τα καλέσει να υποβάλουν τις θέσεις τους αναφορικά με την επίδικη ρήτρα.²⁴² Δίνοντας αυτό το περιθώριο στον προμηθευτή να αντιταχθεί σε αυτή την απόφαση του Δικαστηρίου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διακινδυνεύεται η αρχή της αποτελεσματικότητας.²⁴³ Ο αυτεπάγγελτος έλεγχος της καταχρηστικότητας ενός όρου, δεικνύει με την σειρά του τον αποτρεπτικό χαρακτήρα της Οδηγίας 93/13. Η θέση αυτή του ΔΕΕ έχει υποστηριχθεί και στην ελληνική νομολογία κατά τις διατάξεις του άρθρου 2(6-7) του ν.2251/1994, θέτοντας ότι «*οι έννομες συνέπειες της καταχρηστικότητας και ακυρότητας του όρου ως ΓΟΣ αφορούν το (δημόσιο) δικονομικό δίκαιο και οι σχετικοί κανόνες δικαίου, στους οποίους αντιτίθεται ανήκουν στην κατηγορία των κανόνων δημοσίας τάξης με την στενότερη έννοια που πρόσθετα προστατεύουν και το δημόσιο συμφέρον, η ακυρότητα είναι απόλυτη και αυτοδίκαιη και λαμβάνεται υπόψιν αυτεπαγγέλτως από τον δικαστή, χωρίς να απαιτείται καν επίκληση από τον καταναλωτή με την μορφή ενστάσεως ή λόγου ανακοπής και ελέγχεται ακόμη και ερήμην του*».²⁴⁴

ii) *Η επίδραση των συλλογικών διαδικασιών στην ατομική δίκη – Συλλογική Αγωγή για Απαγορευτικά Διατάγματα και οι Διοικητικές Κυρώσεις*

Δεδομένου ότι οι ιδιώτες καταναλωτές στις πλείστες των περιπτώσεων δεν γνωρίζουν ή αποθαρρύνονται από να ασκήσουν τα δικαιώματά τους για την απαλλαγή τους από τις καταχρηστικές ρήτρες, ο στόχος για την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών

²⁴¹ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας), αρ. 8.10 – 8.11.

²⁴² Υπόθεση C-312/14 Banif Plus Bank ECLI:EU:C:2015:794. .

²⁴³ Reinhard Steentot, “Public and Private Enforcement in the Field of Unfair Contract Terms”, (2015) EUPL 4, σελ. 589-620.

²⁴⁴ Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας) αρ. 8.13-8.17.

βρίσκεται σε επισφαλή θέση.²⁴⁵ Περί τούτου, το ΔΕΕ έκρινε ότι «το σύστημα προστασίας που καθιερώνει η οδηγία στηρίζεται στην αντίληψη ότι η ανισότητα μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία μπορεί να αντισταθμιστεί μόνο με θετική παρέμβαση, μη εξαρτώμενη από τους συμβαλλόμενους στη σύμβαση και μόνον».²⁴⁶ Συναφώς, το άρθρο 7 της Οδηγίας θεσπίζει το δικαίωμα συλλογικής προστασίας των καταναλωτών από όρους που έχουν συνταχθεί για γενική χρήση, αφού θεσπίζεται η υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν ώστε προς το συμφέρον των καταναλωτών, αλλά και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να παρέχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να προσφύγουν ενώπιον των αρμόδιων αρχών μέσω του εφαρμοσθέντος εθνικού νομοθετικού πλαισίου, προκειμένου να πάψουν να χρησιμοποιούνται οι καταχρηστικές ρήτρες.²⁴⁷

Το Δικαστήριο, έχει διαφορετική στάση εξέτασης των καταχρηστικών όρων, αναλόγως εάν έχει ενώπιον του μια ατομική διαφορά (λ.χ. συγκεκριμένος καταναλωτής έναντι συγκεκριμένου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος) ή μια συλλογική αγωγή (λ.χ. διαδικασίες εγειρόμενες από την Υπηρεσία Προστασίας Καταναλωτή). Ο λόγος είναι επειδή η ατομική και συλλογική αγωγή έχουν διαφορετικό αντικείμενο και έννομες συνέπειες.²⁴⁸ Η διαφορά της ατομικής δίκης από την συλλογική αγωγή έγκειται στο γεγονός, ότι το δικαστήριο στην συλλογική αγωγή θα εκτελέσει *in abstracto* αφηρημένο και προληπτικό έλεγχο της ενδεχόμενης επίδρασης των καταχρηστικών ρητρών έναντι των καταναλωτών γενικότερα,²⁴⁹ έχοντας τη βάση αντίληψης που θα σχημάτιζε ένας μέσος εκπρόσωπος του κύκλου των καταναλωτών στον οποίο η ρήτρα απευθύνεται. Στις ατομικές δίκες ο έλεγχος είναι *in concreto* επί υπόθεσης συγκεκριμένου καταναλωτή, όπου εξετάζει την καταχρηστικότητα εκ των υστέρων, αφού προϋποτίθεται η «προσβολή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των

---

²⁴⁵ Reinhard Steentot, “Public and Private Enforcement in the Field of Unfair Contract Terms”, (2015) EUPL 4, σελ. 589-620, Αιτιολογική σκ. 5 Οδηγία 93/13/ΕΟΚ.

²⁴⁶ Υπόθεση C-372/99, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και Ιταλικής Δημοκρατίας, 2002-I-00819 σκ.14, συνεκδ. Υποθέσεις C-240/98 έως C-244/98, Oceano Grupo Editorial και Salvat Editores Συλλογή 2000 I-4041, σκέψη 27.

²⁴⁷ Άρθρο 7 Οδηγία 93/13/ΕΟΚ, Αρ. Γενικής Αίτησης 64/18, Διευθυντής Υπηρεσίας Καταναλωτή ν. Κίμωνος ως εκκαθαριστής της εταιρείας G.H. & Sons Ltd κ.ά., 10.09.2018.

²⁴⁸ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 Sales Sinues και Drame Bra ECLI:EU:C:2016:909.

²⁴⁹ Υπόθεση C-70/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, ECLI:EU:C:2004:505, σκ. 16, Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021), αρ. 29.

συμβαλλομένων».²⁵⁰ Βάσει αυτής της προβληματικής, γεννάται το ζήτημα της επίδρασης των συλλογικών διαδικασιών στην ατομική δίκη σε ένδικη διαφορά για καταχρηστικές ρήτρες.

Κατά γενικό κανόνα, το ΔΕΕ είναι πολύ προσεκτικό, και υπογραμμίζει την αυτοτέλεια των δύο αυτών διαδικασιών, αφού «οι ατομικές και συλλογικές αγωγές έχουν στο πλαίσιο της Οδηγίας 93/13, διαφορετικό αντικείμενο και έννομες συνέπειες, με αποτέλεσμα η από δικονομικής απόψεως σχέση μεταξύ της εκδικάσεως των μεν και των δε να αφορά μόνο απαιτήσεις διαδικαστικής φύσεως, σχετικές, ως επί το πλείστον, προς την ορθή απονομή δικαιοσύνης και σκοπούσες στην αποτροπή εκδόσεως αντιφατικών δικαστικών αποφάσεων, χωρίς, ωστόσο, η συναρμογή αυτών των διαφορετικών αγωγών να οδηγεί σε αποδυνάμωση της προστασίας των καταναλωτών».²⁵¹ Αναλύοντας αυτό, το ΔΕΕ ανέφερε ότι η Οδηγία «δεν έχει ως σκοπό να εναρμονίσει τις επιβλητές κυρώσεις σε περίπτωση αναγνώρισεως του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας».²⁵² Το ΔΕΕ έχει κρίνει στην *Invitel*, ότι η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της Οδηγίας, απαιτεί όπως οι καταχρηστικοί όροι που συνάπτονται με καταναλωτές και οι οποίοι κρίνονται ως καταχρηστικοί στα πλαίσια της συλλογικής αγωγής έναντι συγκεκριμένου προμηθευτή, να μην δεσμεύουν τους καταναλωτές οι οποίοι έχουν συνάψει σύμβαση με πανομοιότυπους καταχρηστικούς όρους, ανεξάρτητα αν είναι διάδικοι στην εν λόγω δίκη.²⁵³ Τα εθνικά δικαστήρια λοιπόν, αυτεπαγγέλτως αναγνωρίζουν τις συνέπειες της κήρυξης της καταχρηστικότητας προς όλους (*erga omnes*) τους καταναλωτές που έχουν συνάψει σύμβαση με τους ίδιους ΓΟΣ,²⁵⁴ διαφεύγοντας από την παραδοσιακή αρχή του *res judicata*. Η εν λόγω καινοτόμα αντιμετώπιση του Δικαστηρίου δικαιολογείται από την αποτελεσματική λειτουργία των άρθρων 6 και 7 της Οδηγίας, αφού το αποτρεπτικό βάρος ενός για παράδειγμα απαγορευτικού διατάγματος χρησιμοποίησης καταχρηστικών ρητρών, θα αχρηστευόταν σε περίπτωση που οι όροι που κρίθηκαν απαγορευτικοί σε αυτό να συνεχίζουν να δεσμεύουν μεμονωμένους καταναλωτές που δεν

²⁵⁰ Απόφαση 2020/06 (ΚΡ), Απόφαση 2020/06 (ΚΡ), Διευθυντής της Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Στέγης Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.2.9.2 8.13.1.5.5 <[http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20\(%CE%9A%CE%A1\).pdf?OpenElement](http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906DC/$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement)> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

²⁵¹ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 *Sales Sinues* και *Drame Bra* ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 30.

²⁵² συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 *Sales Sinues* και *Drame Bra* ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 31.

²⁵³ Υπόθεση C-472/10 *Invitel*, ECLI:EU:C:2012:242, σκ. 38.

²⁵⁴ Υπόθεση C-472/10 *Invitel*, ECLI:EU:C:2012:242, σκ. 43.

συμμετείχαν στην συλλογική διαδικασία.²⁵⁵ Η επόμενη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο διαδικασιών, είναι ότι στην συλλογική αγωγή ο δικαστής κρίνει την καταχρηστικότητα σε αφηρημένο πλαίσιο, χωρίς να λαμβάνει υπόψιν τις προσωπικές περιστάσεις των καταναλωτών, όπως και το δικαίωμά τους να παραιτηθούν από το δικαίωμα ακύρωσης της καταχρηστικής ρήτρας.²⁵⁶ Το αντικείμενο προστασίας στην ατομική δίκη είναι όπως έχει προαναφερθεί η επαναφορά της συμβατικής ισορροπίας των διάδικων μερών, ενώ στην συλλογική αγωγή (όπου θεωρούνται τα μέρη ως επί ίσοις όροις), ο σκοπός είναι η γενικότερη και ρυθμιστική προστασία του κοινού, από καταχρηστικές ρήτρες σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται ο ερμηνευτικός κανόνας υπέρ καταναλωτή, σε περίπτωση που η ρήτρα κριθεί ως αδιάφανη κατά το Δικαστήριο.²⁵⁷ Νοουμένου λοιπόν ότι ο σκοπός της συλλογικής δίκης και της ατομικής δίκης είναι διαφορετικός, ο ενάγων(όμενος) καταναλωτής στην ατομική δίκη δεν δεσμεύεται απαραίτητα λοιπόν από το αποτέλεσμα της συλλογικής αγωγής, καθότι αφενός σε περίπτωση που η ρήτρα κριθεί στη συλλογική δίκη ως καταχρηστική, δικαιούται να ζητήσει να συνεχίσει να δεσμεύεται από την επίμαχη ρήτρα, και αφετέρου σε περίπτωση που η ρήτρα κριθεί στη συλλογική δίκη ως μη καταχρηστική, δύναται στα πλαίσια της ατομικής δίκης να ζητήσει να κριθεί καταχρηστική αφού συνεκτιμηθούν οι προσωπικές περιστάσεις της υπόθεσής του.²⁵⁸ Επομένως το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο θα πρέπει να δίδει την επιλογή στον καταναλωτή εάν επιθυμεί να συμμετάσχει στην συλλογική αγωγή, με τους όλους τους συνοδευόμενους σε αυτή τη διαδικασία περιορισμούς.

Η ξεκάθαρη λοιπόν η θέση του ΔΕΕ αναφορικά με το αποτέλεσμα των αποφάσεων σε συλλογικές αγωγές στις ατομικές δίκες με ίδιους ή πανομοιότυπους όρους, έδωσε τροφή στο ερώτημα κατά πόσο το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της ατομικής διαφοράς αν έχει την υποχρέωση να αναστείλει την ατομική δίκη αφού λάβει γνώση της εκκρεμούσας συλλογικής αγωγής, αντικείμενο της οποίας είναι οι επίμαχοι όροι που έχει ενώπιόν του. Στην υπόθεση *Sinues*, το ΔΕΕ απαντώντας στο πιο πάνω ερώτημα αποφάνθηκε ότι «*το άρθρο 7 της Οδηγίας αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται*

---

²⁵⁵ Reinhard Steentot, “Public and Private Enforcement in the Field of Unfair Contract Terms”, (2015) EUPL 4, σελ. 589-620.

²⁵⁶ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 *Sales Sinues* και *Drame Bra* ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 30.

²⁵⁷ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 *Sales Sinues* και *Drame Bra* ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 21-29.

²⁵⁸ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 *Sales Sinues* και *Drame Bra* ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 40.

ατομικής αγωγής καταναλωτή με την οποία ζητείται η αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας συμβάσεως που ο ίδιος έχει συνάψει με επαγγελματία να αναστείλει αυτομάτως την εκδίκαση τέτοιας αγωγής έως ότου εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί εκκρεμούσας συλλογικής αγωγής, ασκηθείσας από ένωση καταναλωτών, προκειμένου μεταξύ άλλων να παύσει η χρήση, στις συμβάσεις αυτού του είδους, ρητρών όπως εκείνη που αφορά η ατομική αγωγή, χωρίς να δύναται να συνεκτιμηθεί η αναγκαιότητα τέτοιας αναστολής από τη σκοπιά της προστασίας του καταναλωτή, ο οποίος προσέφυγε ατομικώς στο δικαστήριο, και χωρίς ο εν λόγω καταναλωτής να δύναται να αποφασίσει την αποδέσμευσή του από τη συλλογική αγωγή».²⁵⁹ Σε αντίθετη περίπτωση ο καταναλωτής θα έχανε οπωσδήποτε τα δικαιώματά που του αναγνωρίζονται στα πλαίσια της ατομικής αγωγής, όπως η συνεκτίμηση των ατομικών περιστάσεων της υποθέσεως, και συγκεκριμένα και το δικαίωμα να παραιτηθεί από την ακυρότητα της καταχρηστικής ρήτρας.²⁶⁰ Άρα αναγνωρίζεται ο ουσιώδης ρόλος που καλούνται να διαδραματίσουν οι συλλογικές αγωγές για την επίτευξη του αυξημένου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών στο πλαίσιο της Οδηγίας,²⁶¹ και της διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας από τυχόν αντιφατικές αποφάσεις, και την προσπάθεια αποσυμφόρησης των δικαστηρίων από υποθέσεις με τα ίδια επίδικα θέματα. Ωστόσο, το ΔΕΕ κρίνει ότι η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων των καταναλωτών που αναγνωρίζονται από την Οδηγία, δεν δικαιολογείται να υπονομευθεί για «λόγους σχετικούς προς την οργάνωση της δικαιοσύνης σε ένα κράτος μέλος».²⁶² Κατά τα κυπριακά δικαστήρια η αναστολή της διαδικασίας, δεν αποτελεί υποχρέωση του δικαστηρίου, αφού δεν υπάρχει οποιαδήποτε νομοθετική πρόνοια που να επιβάλλει κάτι τέτοιο. Εναπόκειται λοιπόν στην διακριτική ευχέρεια του δικάζοντος δικαστηρίου, αν θα πρέπει να αναστείλει την ατομική δίκη, για αποφυγή πολλαπλότητας της διαδικασίας.²⁶³ Η ίδια θέση ισχύει θέση και στις έννομες τάξεις της

---

²⁵⁹ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 Sales Sinues και Drame Bra ECLI:EU:C:2016:909, σκ. 30, 35, 40-43.

²⁶⁰ συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 Sales Sinues και Drame Bra ECLI:EU:C:2016:909, σκ. 40, Υπόθεση C-472/11 Banif Plus Bank, EU:C:2013:88, σκ. 35.

²⁶¹ Υπόθεση C-413/12 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, EU:C:2013:800, σκ. 50.

²⁶² συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 Sales Sinues και Drame Bra ECLI:EU:C:2016:909 σκ. 42.

²⁶³ Γιώργος Χριστοφίδης ν. Κυριάκου Πατίχη (2002) 1 ΑΑΔ 245, Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021).

Ελλάδας,²⁶⁴ και της Αγγλίας,²⁶⁵ αφού αναγνωρίζεται η ανεξαρτητοποίηση της ατομικής δίκης από την συλλογική αγωγή, σε περίπτωση αποτυχίας της τελευταίας να αναγνωρίσει ως καταχρηστικούς τους ίδιους όρους. Στην συνέχεια λοιπόν αυτής της ενότητας, θα εξεταστούν οι συλλογικές διαδικασίες εκτέλεσης των εννόμων τάξεων της Κύπρου, Ελλάδας και της Αγγλίας, και τις ιδιαίτερες επιδράσεις των εν λόγω διαδικασιών στις διαδικασίες ατομικής δίκης.

Το κυπριακό νομοθετικό πλαίσιο προνοεί για δύο διαφορετικές δυνατότητες συλλογικής διαδικασίας. Ξεκινώντας από τον Ν.112(Ι)/2021, στο άρθρο 53 αναφέρονται οι αρμοδιότητες της εντεταλμένης υπηρεσίας για την διερεύνηση παραβάσεων του Νόμου. Συγκεκριμένα η Υπηρεσία Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας,²⁶⁶ έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει, κατόπιν υποβολής παραπόνου και/ή αυτεπάγγελτα, τυχόν παραβάσεις του Νόμου, και η εξέταση μπορεί να αφορά περισσότερους από ένα εμπορευόμενους, χωριστά ή από κοινού, του αυτού επαγγελματικού τομέα ή των ενώσεών τους που τυχόν παραβιάζουν τις πρόνοιες του Νόμου.²⁶⁷ Ο Νόμος επίσης θεσμοθετεί και τις εξουσίες της ΥΠΚ κατά την διερεύνηση παραβάσεων.²⁶⁸ Εάν η ΥΠΚ διαπιστώσει παραβίαση των διατάξεων, έστω και αν δεν αποδεικνύεται πραγματική ζημιά και/ή βλάβη, και/ή δόλος, και/ή αμέλεια εκ μέρους του εμπορευόμενου, έχει εξουσία, μεταξύ άλλων, να διατάσσει τον παραβάτη του Νόμου άμεσα ή εντός τακτής προθεσμίας να τερματίσει την παράβαση και να αποφύγει την επανάληψή της στο μέλλον, όπως και να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο, το οποίο θα μπορεί να επαυξάνεται αν η παράβαση συνεχίζει.²⁶⁹

Πέραν τούτου, δεν είναι απαραίτητο οι συγκεκριμένοι συμβατικοί όροι να έχουν πραγματικά εφαρμοστεί προς τους συγκεκριμένους παραπονούμενους καταναλωτές, ή ότι δεν θα χρησιμοποιηθούν στο μέλλον, αφού οι όροι εξακολουθούν να υφίστανται ή να χρησιμοποιούνται σε παλαιότερες συμβάσεις.²⁷⁰ Το επιβληθέν πρόστιμο από την ΥΠΚ

²⁶⁴ Άρθρο 10(2), εδάφιο β' εξ αντιδιαστολής και εδάφιο τελευταίο Ν. 2251/1994.

²⁶⁵ OFT v. Foxtrons Ltd [2009] EWCA Civ 288, σκ. 46.

²⁶⁶ Άρθρο 2 Ν.112(Ι)/2021.

²⁶⁷ Άρθρο 53(1) Ν.112(Ι)/2021.

²⁶⁸ Άρθρο 54(1) Ν.112(Ι)/2021.

²⁶⁹ Άρθρο 57(1), (α), (ια), (ιβ) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷⁰ Απόφαση 2020/06 (ΚΡ), Διευθυντής της Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή v. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Στέγης Αρ. Φακ. 8.13.1.5.4.2.9.2 8.13.1.5.5. <
<http://www.consumer.gov.cy/meci/cyco/cyconsumer.nsf/All/AF05852F9072B536C225863B003906D>

καθίσταται άμεσα πληρωτέο και οφείλεται ως χρέος στην Δημοκρατία, και δεν αναστέλλεται εάν υπάρχει ενδεχόμενη ιεραρχική προσφυγή ενώπιον του Υπουργού, ούτε λόγω της καταχώρησης προσφυγής στο Διοικητικό Δικαστήριο.²⁷¹ Η όποια απόφαση της ΥΠΚ κατά την οποία βρίσκει ότι έχουν εφαρμοστεί καταχρηστικές ρήτρες, προσβάλλεται με ιεραρχική προσφυγή ενώπιον του Υπουργού, μέσα σε προθεσμία 30 ημερών από την κοινοποίηση της απόφασης από τον παραβάτη.²⁷² Κατά την εξέταση της ιεραρχικής προσφυγής και έχοντας υπόψιν τα προσκομισθέντα τεκμήρια από τον προσφεύγοντα, ο Υπουργός δύναται να επικυρώσει, ακυρώσει ή τροποποιήσει την προσβαλλόμενη απόφαση.²⁷³ Περαιτέρω υπάρχει η δυνατότητα προσφυγής ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, το οποίο ασκεί ακυρωτικό έλεγχο κατά της απόφασης της ΥΠΚ ή της απόφασης του Υπουργού στην ιεραρχική προσφυγή κατά το άρθρο 147 του Συντάγματος.²⁷⁴ Επιπρόσθετα, μέσω του άρθρου 62 του Νόμου, και του περί Έκδοσης Διαταγμάτων για την Προστασία των Καταναλωτών Νόμου (Ν.101(Ι)/2007)²⁷⁵ δίδεται η δυνατότητα σε νομιμοποιούμενους φορείς, όπως η ΥΠΚ,²⁷⁶ ή σε οργανώσεις/ενώσεις καταναλωτών που θεμελιώνουν επαρκές έννομο συμφέρον για την προστασία των συλλογικών συμφερόντων καταναλωτών, να αιτηθούν προς τα αρμόδια αστικά δικαστήρια και να ζητήσουν την έκδοση απαγορευτικού ή προστακτικού διατάγματος, συμπεριλαμβανομένου και προσωρινού διατάγματος, με σκοπό μεταξύ άλλων την άρση και μη επανάληψη της προσβαλλόμενης παραβάσεως και την λήψη διορθωτικών μέτρων προς άρση της παράνομης κατάστασης που δημιούργησε η παράβαση της νομοθεσίας.²⁷⁷ Το εν λόγω δικαίωμα δίδεται και στον ιδιώτη καταναλωτή ο οποίος επηρεάζεται προσωπικά από την παράβαση του Ν.112(Ι)/2021, επιπρόσθετα από τα δικαιώματά του σε αποζημιώσεις και άλλες συμβατικές θεραπείες που ενδεχομένως να δικαιούται.²⁷⁸ Οι δύο νομοθεσίες (Ν.112(Ι)/2021 και Ν.101(Ι)/2007), δρουν παράλληλα προς επίτευξη του ίδιου σκοπού.²⁷⁹

C:/file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%202020-06%20(%CE%9A%CE%A1).pdf?OpenElement> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

²⁷¹ Άρθρο 61(1) και (2) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷² Άρθρο 59(1) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷³ Άρθρο 59(2), (3) και (4) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷⁴ Άρθρο 59(5) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷⁵ Άρθρο 3 Ν.101(Ι)/2007.

²⁷⁶ Άρθρο 57(1)(δ) Ν.112(Ι)/2021.

²⁷⁷ Άρθρο 62 Ν.112(Ι)/2021, Άρθρο 5 Ν.101(Ι)/2007.

²⁷⁸ Άρθρο 63 Ν.112(Ι)/2021.

²⁷⁹ Αρ. Γενικής Αίτησης 65/2018, Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. 1. Λεωνίδα Κίμωνος ως εκκαθαριστή της εταιρείας XXXX & Sons Ltd κ.ά., 12.10.2018.

Επιπλέον, βάσει του Κανονισμού 2017/2394,²⁸⁰ το άρθρο 57(1)(στ) επιτρέπει στις εποπτικές αρχές αφού υπάρχει πρωτοβουλία από τους παραβάτες προμηθευτές που υπόκεινται σε έρευνα να λαμβάνουν διορθωτικές δεσμεύσεις προς όφελος των καταναλωτών που έχουν θιγεί ή ενδέχεται να θιγούν από την παράβαση του νόμου, ή να επιδιώκουν την απόκτηση δέσμευσης από τον παραβάτη για προσφορά ικανοποιητικών θεραπειών προς τους καταναλωτές που έχουν θιγεί από την εισαγωγή καταχρηστικών ρητρών.²⁸¹ Παράβαση των εν λόγω δεσμεύσεων δίδει το δικαίωμα στην εποπτική αρχή να επιβάλει σχετικές διοικητικές κυρώσεις αλλά δεν δημιουργεί ατομικό αγώγιμο δικαίωμα υπέρ του θιγόμενου καταναλωτή.²⁸²

Παρόμοια διαδικασία ακολουθείται και στο αγγλικό δίκαιο, όπου η εν λόγω δέσμευση (*undertaking*) δίδεται από τον προμηθευτή ενώπιον δικαστηρίου, προς εκπλήρωση των αυξημένων επανορθωτικών μέτρων προς όφελος των καταναλωτών.²⁸³ Κατά το CRA, οι αρμόδιες διοικητικές αρχές,²⁸⁴ έχουν την εξουσία να λάβουν εκτελεστικά μέτρα για την εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας, όταν κρίνουν ότι ένας όρος είναι καταχρηστικός ή κατά παράβαση των προνοιών του CRA, ή είναι αδιαφανής. Γενικότερα το CRA εκθέτει εκτενώς τις διερευνητικές και εκτελεστικές εξουσίες των κανονιστικών αρχών.²⁸⁵ Κατά την διαπίστωση ύπαρξης καταχρηστικών ρητρών ή ρητρών οι οποίες θεωρούνται ως αδιάφανες, και ρήτρες που αντιβαίνουν της διατάξεις της νομοθεσίας, οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να ζητήσουν την έκδοση απαγορευτικού διατάγματος για την χρήση ή εφαρμογή των εν λόγω όρων. Περαιτέρω κατά το Μέρος 8 του Enterprise Act, οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να αιτηθούν στο δικαστήριο για την έκδοση εκτελεστικού διατάγματος (*enforcement order*) έναντι προσώπου το οποίο παραβαίνει νομοθεσίες προστασίας καταναλωτή, όπως τις πρόνοιες περί

---

²⁸⁰ Κανονισμός 2017/2394 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2017 σχετικά με την συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των Καταναλωτών.

²⁸¹ Άρθρο 9(4γ) Κανονισμού 2017/2394, Άρθρο 57(1)(στ) Ν.112(I)/2021.

²⁸² Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021), αρ.101-103, Άρθρο 1, 2, 5-8 Κανονισμού 2017/2394.

²⁸³ Παρ. 6 Παράρτημα 7 Consumer Rights Act, Άρθρο 217(10A – 10D) Consumer Rights Act.

²⁸⁴ *Regulators* κατά το Consumer Rights Act, Παράρτημα 3, Παρ. 8.

²⁸⁵ Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του Consumer Rights Act 2015» (2015) CMA37 <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450440/Unfair_Terms_Main_Guidance.pdf> Πρόσβαση στις 01.05.2022, Άρθρο 70 Consumer Rights Act 2015, Παράρτημα 5, Παρ. 10, 11, 13, 27, Consumer Rights Act 2015, Τμήμα Επιχειρηματικής Καινοτομίας και Δεξιοτήτων, “*Investigatory Powers of Consumer Law Enforcers, Guidance for businesses on the Consumer Rights Act 2015*”, σελ.6.

καταχρηστικών ρητρών στο CRA.²⁸⁶ Η ρηθείσα εξουσία προ της εφαρμογής του CRA ασκείται αποκλειστικά για παραβάσεις των συλλογικών συμφερόντων των καταναλωτών,²⁸⁷ και δεν δύναντο να χρησιμοποιηθούν από ιδιώτες καταναλωτές, αφού αυτοσκοπός της είναι η εφαρμογή των αποδεκτών προτύπων της αγοράς.²⁸⁸ Μέσω όμως του Παραρτήματος 7 του CRA το Δικαστήριο βασιζόμενο στην εφαρμογή των προϋποθέσεων που έχουν προαναφερθεί,²⁸⁹ δύναται να εκδώσει ενισχυτικά μέτρα προστασίας καταναλωτών,²⁹⁰ όπως την απόδοση αποζημιώσεων σε ιδιώτες καταναλωτές οι οποίοι έχουν ζημιωθεί λόγω συγκεκριμένης παραβίασης του νόμου, ή την προσφορά της επιλογής να αποδεσμευτούν από την σύμβαση στην οποία έχει γίνει η παράβαση.²⁹¹ Παρ' όλα ωστόσο τα επανορθωτικά μέτρα που προσφέρονται στους καταναλωτές από την τροποποίηση, δεν δημιουργούνται καινούργια συγκεκριμένα δικαιώματα έναντι των προμηθευτών, αφού η απόδοση των εν λόγω επανορθώσεων, βασίζονται στην βούληση των κανονιστικών αρχών να προωθήσουν επιτυχώς την σχετική αίτηση ενώπιον του δικαστηρίου.²⁹² Επί τούτου πρέπει να λεχθεί ότι το δικαστήριο θα επιδικάσει τέτοια επανορθωτικά μέτρα μόνο αν το κρίνει ως εύλογο και επιεικές (*fair and equitable*).²⁹³ Γενικότερα λοιπόν, μπορεί να συναχθεί ότι η αγγλική «αυτονομιστική» στάση επί της εφαρμογής των συλλογικών διαδικασιών στις ατομικές δίκες, όπου οι ιδιώτες καταναλωτές αναμένονται να διεκδικήσουν τα προσωπικά τους δικαιώματα, προβάλλει σημαντικά εμπόδια στην επιτυχή προώθηση των καταναλωτικών συμφερόντων.²⁹⁴

Συνάγεται λοιπόν εκ των ανωτέρω ότι ο κυπριακός νόμος δίδει δύο διαφορετικές μορφές θεραπείας στον καταναλωτή: τα απαγορευτικά/προστακτικά διατάγματα καθώς και τα σχετικά διοικητικά μέτρα επιβολής. Ξεκινώντας από τα διατάγματα, το διάταγμα που εκδίδεται μετά από αίτηση προσώπου που έχει έννομο συμφέρον, όπως η ΥΠΚ ή εκ επηρεαζόμενου

---

²⁸⁶ Μέρος 8, Enterprise Act 2002.

²⁸⁷ Άρθρο 211(1)(c) και 212(1) του Enterprise Act 2002.

²⁸⁸ Office of Fair Trading v. MB Designs (Scotland) Ltd [2005] CSOH 85, σκ.1 (L Drummond Young), Simon Whittaker, “Distinctive Features of the New Consumer Contract Law” (2017) LQR, σελ. 29-31.

²⁸⁹ Άρθρο 219B και 219C Enterprise Act 2002.

²⁹⁰ Άρθρο 217(10^A) Enterprise Act 2002· Άρθρο 79, Παράρτημα 7 Παρ. 8, Consumer Rights Act 2015.

²⁹¹ Άρθρο 219A Enterprise Act 2002.

²⁹² Simon Whittaker, “Distinctive Features of the New Consumer Contract Law” (2017) LQR, σελ. 29-31.

²⁹³ Άρθρο 219B(1) Enterprise Act 2002.

²⁹⁴ Peter Cartwright, “Redress Compliance and Choice: Enhanced Consumer Measures and the Retreat from Punishment in the Consumer Rights Act 2015”, (2016) 75 Cambridge LJ 271, σελ. 216.

καταναλωτή,²⁹⁵ δύναται να αφορά όχι μόνο τις συγκεκριμένες πράξεις, παραλείψεις ή τη συμπεριφορά του παραβάτη, αλλά και παρόμοιες μελλοντικές πράξεις ή παραλείψεις ή συμπεριφορά αυτού.²⁹⁶ Η έκδοση διαταγμάτων κατά το κοινοδίκαιο όπως και την κυπριακή έννομη τάξη, διέπονται από το δίκαιο της επιείκειας, και η εξουσία των δικαστηρίων για την έκδοσή τους ορίζονται μέσω των προϋποθέσεων του άρθρου 32 του περί Δικαστηρίων Νόμου.²⁹⁷ Εφόσον λοιπόν αποδειχτούν κατά την αίτηση οι απαιτούμενες προϋποθέσεις, το δικαστήριο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια να διαμορφώσει το περιεχόμενο του διατάγματος, και να ακυρώσει την καταχρηστική ρήτρα ή τα έννομα αποτελέσματα που απορρέουν από αυτή,²⁹⁸ όπως και να εκδώσει σχετικό απαγορευτικό διάταγμα για την απαγόρευση χρήσης των συγκεκριμένων ή παρόμοιων καταχρηστικών ρητρών στο μέλλον εάν κρίνει ότι υπάρχει συνεχιζόμενη χρήση/παραβίαση της νομοθεσίας ή ενδεχόμενος κίνδυνος επανάληψης της (*prohibitory injunction*).²⁹⁹ Μπορεί επίσης να εκδώσει σχετικό διατακτικό, μέσω του οποίου θα υποχρεώνει τον καθ' ου η αίτηση να «*προβεί σε μια συγκεκριμένη πράξη όταν υπάρχει ισχυρή δυνατότητα επέλευσης σοβαρής ζημιάς στο μέλλον και η επιδίκαση αποζημιώσεων θα είναι ανεπαρκής σε μια τέτοια περίπτωση*».³⁰⁰ Με βάση λοιπόν την εκτεθείσα νομολογία, η έκδοση σχετικού διατάγματος αναγνώρισης καταχρηστικών ρητρών μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μεμονωμένους καταναλωτές στις ατομικές δίκες έναντι συγκεκριμένων προμηθευτών, οι οποίοι δεσμεύονται (ανάλογα με το λεκτικό του διατάγματος) να μην χρησιμοποιούν παρόμοιους όρους.³⁰¹ Κατά την *AB Oasis*, «*από το Άρθρο 6 παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το Άρθρο 7 προκύπτει ότι οι συμβατικές ρήτρες που κρίνονται καταχρηστικές στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως δεν δεσμεύουν ούτε τους καταναλωτές που είναι διάδικοι στην αγωγή ούτε οποιονδήποτε άλλο καταναλωτή έχει συνάψει με το εν λόγω επαγγελματία σύμβαση με τις ίδιες ρήτρες. Μια ρήτρα που έχει κριθεί καταχρηστική σε μια τέτοια διαδικασία θεωρείται*

²⁹⁵ Άρθρο 62(4) Ν.112(Ι)/2021.

²⁹⁶ Άρθρο 62(4) Ν.112(Ι)/2021.

²⁹⁷ Άρθρο 32 του περί Δικαστηρίων Νόμου του 1960, Ν.14/1960.

²⁹⁸ *OFT v. Foxtrons Ltd* [2009] EWCA Civ 288, σκ. 49 (Waller) και σκ. 75 (Arden).

²⁹⁹ Στέλλα Γιαβρή κ.ά. v. Σταύρου Παϊσιου (2004) 1 ΑΑΔ 125, *OFT v. Foxtrons Ltd* [2009] EWCA Civ 288 σκ.43-44 (Waller) και σκ. 67-69 (Arden), Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «*Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική*» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021) αρ. 85-88, Clerk & Lindsell on Torts αρ. 28-06.

³⁰⁰ Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «*Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική*» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021), *Redland Bricks v. Morris* [1970] AC 652 665-666 (Uprjohn).

³⁰¹ *OFT v. Foxtrons Ltd* [2009] EWCA Civ 288, σκ. 45 (Waller), Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «*Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική*» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021) αρ. 88-90.

επίσης καταχρηστική σε όλες τις μελλοντικές συμβάσεις μεταξύ του ίδιου εμπόρου και καταναλωτών. Τα εθνικά Δικαστήρια που δικάζουν μεμονωμένες υποθέσεις είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν υπόψη τους το εν λόγω αποτέλεσμα των αγωγών παραλείψεως στο πλαίσιο των αυτεπάγγελτων καθηκόντων τους και δεν μπορούν να κρίνουν τη σχετική ρήτρα δίκαιη και έγκυρη».³⁰²

Επομένως ένας καταναλωτής ο οποίος «συμβλήθηκε με την *Societe Generale* με την ίδια σύμβαση μπορεί να καταχωρίσει ξεχωριστή αγωγή και να επικαλεστεί την καταχρηστικότητα των εν λόγω ρητρών»³⁰³ και το Δικαστήριο έχει υποχρέωση, ακόμη και αν ο εν λόγω καταναλωτής δεν επικαλεστεί την καταχρηστικότητα, να την εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως και να αποσείσει τον καταναλωτή από τη δεσμευτικότητα των εν λόγω ρητρών,³⁰⁴ εκτός και αν ο καταναλωτής, ασκήσει το δικαίωμά του να συνεχίσει να δεσμεύεται από αυτές.³⁰⁵ Αντ' αυτού το αποτέλεσμα απόρριψης της συλλογικής αγωγής και κήρυξης των όρων ως μη καταχρηστικών, δεν έχει οποιοδήποτε δεσμευτικό αποτέλεσμα στον καταναλωτή, ο οποίος μπορεί ακόμα να επικαλεστεί την καταχρηστικότητα των όρων στην ατομική δίκη, και να την αποδείξει βάσει των ατομικών του περιστάσεων, λόγω του γεγονότος ότι δεν υπάρχει οποιοδήποτε δεδικασμένο μέσω της ταυτότητας των διαδικιών.³⁰⁶ Επιπρόσθετα, νοουμένου ότι στην Κύπρο δεν υπάρχει κάποια νομοθεσία, που να επιβάλει ότι η καταχρηστικότητα όρων σε συμβάσεις με συγκεκριμένο προμηθευτή στην συλλογική αγωγή, έχει τις ίδιες συνέπειες σε παρόμοιες ρήτρες σε συμβάσεις με άλλους προμηθευτές, η απόφαση της *Societe Generale* δεν έχει καμία επίπτωση στις συμβάσεις άλλων τραπεζών.³⁰⁷ Μια μορφή της τροποποίησης του νόμου θα

³⁰² Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. AB OASIS PARK DEVELOPMENT LIMITED κ.α., Αρ. Γενικής Αίτησης: 19/2021, 8/3/2022.

³⁰³ Γενική Αίτηση 177/2020, Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. Societe Generale Bank – Cyprus Limited, 25.02.2021, Ευριπίδης Χατζηνέστωρος, «Σύμβαση Δανείου Societe Generale και Καταχρηστικές Ρήτρες – Πρόσφατη Απόφαση (Dikaiosyni, 20.05.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/symvasi-daneiou-societe-generale-kai-kataxristikes-ritres-prosfati-apofasi/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

³⁰⁴ Υπόθεση C-472/10, Intel ECLI:EU:C:2012:242.

³⁰⁵ Υπόθεση C-260/18 Kamil Dziubak, ECLI:EU:C:2019:819, Ευριπίδης Χατζηνέστωρος, «Σύμβαση Δανείου Societe Generale και Καταχρηστικές Ρήτρες – Πρόσφατη Απόφαση (Dikaiosyni, 20.05.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/symvasi-daneiou-societe-generale-kai-kataxristikes-ritres-prosfati-apofasi/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

³⁰⁶ OFT v. Foxtrons [2009] EWCA Civ 288 σκ. 45 (Waller), σκ.71 (Arden).

³⁰⁷ Ευριπίδης Χατζηνέστωρος, «Σύμβαση Δανείου Societe Generale και Καταχρηστικές Ρήτρες – Πρόσφατη Απόφαση (Dikaiosyni, 20.05.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/symvasi-daneiou-societe-generale-kai-kataxristikes-ritres-prosfati-apofasi/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022.

ήταν φυσικά η εισαγωγή τέτοιας νομοθετικής πρόνοιας ούτως ώστε να μπορεί να υπάρξει ασφάλεια δικαίου και αποφυγή έκδοσης αντικρουόμενων αποφάσεων μεταξύ διαφόρων δικαστηρίων. Αυτή η νομοθεσία, θα μπορούσε φυσικά να λαμβάνει υπόψιν και τις θέσεις των εναγόμενων προμηθευτών, αφού θα τους δίδεται η δυνατότητα να «προσβάλουν το αποτέλεσμα σε σχέση με τις δικές τους ρήτρες ως προς την ισοδυναμία τους και τα αποτελέσματά τους σε σχέση με τις υπό εξέταση ρήτρες».³⁰⁸

Κατά το ελληνικό δίκαιο, οι συλλογικές αγωγές, είναι οι αγωγές που εγείρονται για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού, από ενώσεις καταναλωτών που έχουν τουλάχιστον 500 ενεργά μέλη και έχουν εγγραφεί στο μητρώο των ενώσεων καταναλωτών για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.³⁰⁹ Μέσω της συλλογικής διαδικασίας η ένωση καταναλωτών μπορεί να ζητήσει την παύση της παραβατικής συμπεριφοράς όπως και την επανάληψη χρήσης καταχρηστικών ΓΟΣ. Περαιτέρω μπορεί να ζητήσει την χρηματική ικανοποίηση των καταναλωτών λόγω ηθικής βλάβης ή την αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημιάς που υφίστανται οι καταναλωτές από την χρήση των καταχρηστικών ρητρών, μέσω των «όπλων» που δίδονται από τον νόμο, όπως η αποκατάσταση των προσώπων λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού.³¹⁰ Η επίδραση των συλλογικών αγωγών στην ατομική δίκη, ορίζεται επίσης νομοθετικά από το άρθρο 10 παρ.20 του ν.2251/1994, όπου αναφέρεται ότι οι έννομες συνέπειες που προκύπτουν από την αμετάκλητη δικαστική απόφαση της συλλογικής αγωγής ισχύουν έναντι πάντων, ακόμη και ζημιωθέντων (από τις καταχρηστικές ρήτρες)³¹¹ καταναλωτών, έστω και αν δεν συμμετείχαν στην σχετική δίκη.³¹² Κατά την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας και την αναγνώριση συγκεκριμένων ρητρών ως καταχρηστικών, ο ζημιωθείς καταναλωτής δύναται με βάση την απόφαση του δικαστηρίου να γνωστοποιήσει εγγράφως στον προμηθευτή έναντι του οποίου εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, την απαίτηση του, και αν δεν του καταβληθεί η απαίτησή του

³⁰⁸ Ευριπίδης Χατζηνέστωρος, «Σύμβαση Δανείου Societe Generale και Καταχρηστικές Ρήτρες – Πρόσφατη Απόφαση (Dikaiosyni, 20.05.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arthra/symvasi-daneiou-societe-generale-kai-kataxristikes-ritres-prosfati-apofasi/>> Πρόσβαση στις 01.05.2022, Υπόθεση C-119/15 Biuro podrozy “Partner”, ECLI:EU:C:2016:987, σκ. 47.

³⁰⁹ Άρθρο 10 παρ.16 ν.2251/1994.

³¹⁰ Άρθρο 904 Αστικού Κώδικα Ελλάδας, Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας της Ελλάδας, Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκουλας), αρ. 10-33, Άρθρο 70 περί Συμβάσεων Νόμου Κεφ. 149.

³¹¹ Άρθρο 10 παρ. 16 ά του ν.2251/1994.

³¹² ΑΠ 1219/2001 ΕλλΔνη 2001, 495.

να αιτηθεί από το δικαστήριο μέσω νέας διαδικασίας την έκδοση διαταγής πληρωμής.³¹³ Επιπρόσθετα, καθίσταται ξεκάθαρο, ότι η απαίτηση ιδιώτη καταναλωτή που απορρέει από την συμπεριφορά προμηθευτή δεν επηρεάζεται από την απόρριψη αιτήματος αγωγής ένωσης καταναλωτών.

Συνεπάγεται λοιπόν ότι παρομοίως με το κυπριακό σύστημα, υπάρχουν δύο ενδεχόμενα επίδρασης της συλλογικής αγωγής προς την ατομική δίκη αναλόγως του αποτελέσματος της πρώτης. Εκ της μιας πλευράς, το αποτέλεσμα επιτυχούς συλλογικής αγωγής δια της οποίας αναγνωρίζονται οι καταχρηστικοί όροι, καθίσταται δεσμευτικό έναντι όλων των καταναλωτών, ανεξάρτητα αν συμμετείχαν ή όχι στην αγωγή και ανεξάρτητα αν αποτελούν μέλη της ένωσης. Καθίσταται επίσης δεσμευτική έναντι πάντων προμηθευτών οι οποίοι ενεργούν με παρόμοιο *modus operandi* ή χρησιμοποιούν καταχρηστικές ρήτρες με τα ίδια έννομα αποτελέσματα. Φυσικά οι προμηθευτές μπορούν να ανακόψουν την δεσμευτικότητα της απόφασης προς αυτούς (και γενικότερα όλους τους προμηθευτές), μέσω της ένδικης θεραπείας της τριτανακοπής.³¹⁴ Εκ της άλλης πλευράς σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης της συλλογικής αγωγής, ο μεμονωμένος καταναλωτής μπορεί ακόμη να επιτύχει στην ατομική δίκη του, αφού το δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψιν τις προσωπικές του περιστάσεις που έχουν αναλυθεί ανωτέρω, μπορεί να δικαιολογήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της επίμαχης ρήτρας.

Επιστρέφοντας στο κυπριακό δίκαιο και στην διοικητική διαδικασία, όπως προαναφέρθηκε ανωτέρω, η ΥΠΚ όταν διαπιστώσει παραβίαση των διατάξεων του παρόντος Νόμου, έχει την εξουσία να διατάξει τον τερματισμό της παράβασης και την αποφυγή της επανάληψης της στο μέλλον, όπως και να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο, το οποίο θα μπορεί να επαυξάνεται για την κάθε ημέρα περαιτέρω συνέχισης των παραβάσεων αυτών.³¹⁵ Θεωρητικά, τα διοικητικά μέτρα επιβολής, δεν έχουν ουδεμία επίδραση στην ατομική δίκη, αφού το πολιτικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την διοικητική απόφαση. Τα διοικητικά μέτρα επιβολής μπορούν όμως να έχουν *«έμμεση επίδραση στην ατομική δίκη που προσομοιάζει με αυτήν του δικαστικού διατάγματος...αφού σε περίπτωση που η παράβαση συνεχίσει και αποδειχτεί στην ατομική δίκη, ο εμπορευόμενος κινδυνεύει να υποστεί νέες κυρώσεις για μη συμμόρφωση με τη διοικητική*

³¹³ Άρθρο 10 παρ. 20 του ν.2251/1994, Άρθρα 623-636 Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας της Ελλάδας.

³¹⁴ Άρθρα 586 παρ.1 και 773 Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας της Ελλάδας.

³¹⁵ Άρθρο 57(1), (α), (ια), (ιβ) Ν.112(Ι)/2021.

απόφαση, εφόσον δεν έχει ανασταλεί η εκτελεσιμότητά της».³¹⁶ Ειδικότερα, η επισκίαση της διοικητικής απόφασης έναντι του δικαστικού ελέγχου θα παραβίαζε την αρχή διάκρισης των εξουσιών,³¹⁷ και η νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου απορρίπτει σθεναρά την όποια κατά την κρίση του άσκηση εξουσίας *ultra vires*· ήτοι την άσκηση οποιασδήποτε πράξης από οποιαδήποτε εξουσία η οποία δεν θεσμοθετείται από το Σύνταγμα ή δεν αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του λειτουργήματός της (βλ. την συζήτηση που αναπτύχθηκε πιο πάνω στην περίπτωση της διεύρυνσης της έννοιας του καταναλωτή).³¹⁸

Όπως αναφέρεται και στην *Hewlett*,³¹⁹ η «ερμηνεία του Συντάγματος ανήκει κατά αποκλειστικότητα στο Δικαστήριο, όπως άλλωστε και των ιδίων νόμων».³²⁰ Δεν μπορεί λοιπόν κατά την άσκηση της ατομικής δίκης, όπου το Δικαστήριο θα ασκήσει το λειτουργήμα εφαρμογής των νόμων και κανονισμών της Δημοκρατίας στην ένδικη διαφορά δια της οποίας θα επιδικάσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αναλογούν σε έκαστο από τα μέρη, να παρεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο η εκτελεστική ή η νομοθετική εξουσία.³²¹ Το ίδιο θα ισχύει και σε περίπτωση επιτυχής άσκησης ακυρωτικής απόφασης από το δικαστήριο κατά το άρθρο 146 του Συντάγματος, καθώς θεωρείται ως εντελώς ανεξάρτητη διαδικασία από την άσκηση ιδιωτικής ένδικης διαφοράς σε πολιτικό δικαστήριο. Η διαδικασία προσομοιάζει αρκετά και στο ελληνικό δίκαιο, αφού σύμφωνα με το άρθρο 13^α του ν.2251/1994 ο Υπουργός Οικονομίας και Ανάπτυξης μπορεί να προβεί σε σύσταση για συμμόρφωση εντός οριζόμενης προθεσμίας, άρση της προβολής και παράλειψής της στο μέλλον, και/ή την επιβολή διοικητικού προστίμου έως €5,000. Η διοικητική απόφαση υπόκειται σε προσφυγή ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, και η έκβασή της δεσμεύει τους διάδικους της δίκης καθώς και τα πολιτικά δικαστήρια εφόσον η απόφαση είναι τελεσίδικη.³²² Ωστόσο όπως έχει εκτεθεί ανωτέρω βάσει ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας, σε περίπτωση ακυρωτικής απόφασης, δεν θεωρείται ότι επηρεάζεται το ενδεχόμενο αποτέλεσμα της ατομικής δίκης σε βάρος του ίδιου προμηθευτή, αφού δεν είναι οι ίδιοι διάδικοι με την προσφυγή ενώπιον του Διοικητικού

³¹⁶ Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021) αρ. 97-100.

³¹⁷ Άρθρο 30(2) του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

³¹⁸ Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 4/2014, 3 Α.Α.Δ. 499.

³¹⁹ *Hewlett Packard Hellas E.P.E. v. Δημοκρατία* (2007) 4 ΑΑΔ 14.

³²⁰ *Diagoras Development v. National Bank* (1985) 1 C.L.R. 581 (Πικής Δ).

³²¹ Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021) αρ. 99.

³²² Άρθρο 197 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας της Ελλάδας.

Δικαστηρίου. Καταλήγεται λοιπόν, ότι η νέα στροφή της νομολογίας με την προθυμία να αναγνωριστούν οι αποφάσεις των συλλογικών διαδικασιών είναι καλοδεχούμενη και εξυπηρετείται μέγιστα ο σκοπός για την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών.

7. Επίλογος – Συμπεράσματα

Καταληκτικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι μέσω της ανωτέρω συζήτησης, όπου έχουν αναλυθεί εκτενώς τα στοιχεία και οι θεμελιακές αρχές εξέτασης των καταχρηστικών ρητρών, συμπεραίνεται ότι ο νέος Ν.112(Ι)/2021, έχει κάνει μια στροφή προς την ορθή κατεύθυνση, αφού με την απόσυρση της ανάγκης απόδειξης εισαγωγής προδιατυπωμένων ρητρών από τον προμηθευτή, ο καταναλωτής απολαμβάνει λογικώς μια διευρυμένη προστασία και σε ρήτρες που μεν μπορεί να έχει επιχειρήσει να διαπραγματευτεί, χωρίς όμως να έχει διαμορφώσει και ιδιαίτερα το περιεχόμενό τους δε, αφού το διαπραγματευτικό προνόμιο παραμένει στον προμηθευτή.

Υπάρχει όμως η ανάγκη περαιτέρω διεύρυνσης της προστασίας, μέσω πρωτίστως της εισαγωγής ευρύτερης έννοιας του καταναλωτή, στην οποία θα περιλαμβάνονται οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν την ραχοκοκαλιά της κυπριακής οικονομίας και που βρίσκονται πολύ συχνά εκτεθειμένες έναντι χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων λόγω των καταχρηστικών ρητρών. Επίσης θα μπορούσε να εισαχθεί ειδική πρόνοια κατά την οποία η απουσία διαφάνειας σε ένα όρο να τον κάνει αυτοδικαίως καταχρηστικό, μέσω της εισαγωγής ειδικών κριτηρίων ως το CRA για την αξιολόγηση της διαφάνειας. Επιπρόσθετα, παίρνοντας τα παραδείγματα προχωρημένων εννόμων τάξεων όπως η Γερμανία (ακόμη και Ελλάδα) θα μπορεί να θεσπιστεί ομοίως μια μαύρη λίστα, ρητρών οι οποίες θεωρούνται αυτοδικαίως καταχρηστικές, αφού είναι αναντίλεκτο ότι σε μερικές περιπτώσεις η όποια περαιτέρω προώθηση των επόμενων συστατικών στοιχείων καταχρηστικότητας είναι ανούσια. Ως παράδειγμα θα μπορούσαν να είναι οι όροι σε δανειακές συμβάσεις συναλλάγματος που υποχρεώνουν τους δανειολήπτες να αποπληρώνουν την δόση τους σε ξένο νόμισμα κατά την συναλλαγματική ισοτιμία της μέρας αποπληρωμής της δόσης. Όπως αποδείχτηκε ανωτέρω μια τέτοια εξέλιξη επέβη καταστροφική σε πολλούς καταναλωτές στις περιπτώσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο. Τέτοια εξέλιξη θα συνεισφέρει αναντίλεκτα και στην ασφάλεια δικαίου, και στην εξέλιξη της νομολογίας αφού τα κυπριακά δικαστήρια θα μπορούν να αντλούν καθοδήγηση από τους εν λόγω απαγορευμένους όρους. Τέλος, για να αποφευχθεί η έκδοση αντικρουόμενων αποφάσεων και για να αποτραπεί η συμφόρηση των δικαστηρίων από

διάδικους καταναλωτές, θα ήταν θεμιτό η εισαγωγή νομοθετικής πρόνοιας κατά την οποία να αναγνωρίζεται ότι η απόφαση σε συλλογικές διαδικασίες, να εφαρμόζονται έναντι παντών προμηθευτών οι οποίοι εισάγουν παρόμοιες καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις τους με καταναλωτές.

Είναι επομένως επιτακτική η ανάγκη άσκησης συγκεκριμένου νομοθετικού έργου προς επίτευξη του σκοπού αποτελεσματικής προστασίας καταναλωτών, αντλώντας μαθήματα από τις αρχές και προσεγγίσεις που έχουν θεσμοθετηθεί από το ΔΕΕ και από τις προηγμένες σε θέματα προστασίας καταναλωτή εθνικές τάξεις.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

1. Νόμοι και Νομοθετικά Κείμενα

- AGBG (Γερμανικός Αστικός Κώδικας)
- Consumer Rights Act 2015
- Enterprise Act 2002
- Ο περί Συμβάσεων Νόμος, Κεφ. 149
- The Unfair Terms in Consumer Contract Regulations 1999
- Αστικός Κώδικας Ελλάδας
- Κανονισμός 2017/2394 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2017 σχετικά με την συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των Καταναλωτών
- Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας της Ελλάδας
- Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας της Ελλάδας
- ν.4308/2014
- ν.4512/2018
- Ο περί Δικαστηρίων Νόμος του 1960, Ν.14/1960
- Ο περί Καταχρηστικών Ρητρών σε Συμβάσεις που Συνάπτονται από Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις Νόμος του 2020, Ν.62(I)/2020
- Ο περί της Έκδοσης Δικαστικών Διαταγμάτων για την Προστασία των Συλλογικών Συμφερόντων των Καταναλωτών Νόμος του 2007, Ν.101(I)/2007
- Οδηγία 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης (EE 2008, L 133)
- Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (OJ L95)
- Οδηγία 98/7/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1998 σχετικά με την καταναλωτική πίστη
- Περί Καταχρηστικών Ρητρών σε Καταναλωτικές Συμβάσεις (Τροποποιητικός) Νόμος του 2016 (Ν.49(I)/2016)
- Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2012/C 326/01
- Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2016/C 202/01
- Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας
- ΦΕΚ Β' 1353/11.07.2008

2. Υποθέσεις

- Alpha Bank Cyprus Limited v. Martin Miller κ.α., Αριθμός Αγωγής 2014/2008, 31/10/2017
- Deutsche Bank (Suisse) SA v. Khan and others [2013] EWHC 482
- Diagoras Development v. National Bank (1985) 1 C.L.R. 581

[1FA0056A589/\\$file/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7%209-2017-%20Societe%20Generale%20Bank.pdf?OpenElement>](#)

- Αρ. Γενικής Αίτησης 64/18, Διευθυντής Υπηρεσίας Καταναλωτή ν. Κίμωνος ως εκκαθαριστής της εταιρείας G.H. & Sons Ltd κ.ά., 10.09.2018
- Αρ. Γενικής Αίτησης 65/2018, Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. 1. Λεωνίδα Κίμωνος ως εκκαθαριστή της εταιρείας XXXX & Sons Ltd κ.ά., 12.10.2018
- Sigma Radio T.V. Public Ltd ν. Αρχής Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου, (2015) 3 Α.Α.Δ. 111
- Βογαζιανός vs Τράπεζα Κύπρου Λτδ, Αρ.281/2006 1Α Α.Α.Δ 253
- Γεν. Αίτ. 177/20 Διευθυντής Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. Societe Generale Bank-Cyprus Limited ημερ. 25.2.2021
- Διευθυντή Υπηρεσίας Προστασίας Καταναλωτή ν. AB OASIS PARK DEVELOPMENT LIMITED κ.α., Αρ. Γενικής Αίτησης: 19/2021, 8/3/2022
- Γιώργος Χριστοφίδης ν. Κυριάκου Πατίχη (2002) 1 ΑΑΔ 245
- Επί τοις Αφορώσι την Αίτηση του Λώλου ECLI:CY:AD:2018:D484
- Μαρία Συρίμη ν. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Παγκυπριακή Λτδ, (2010) 1 Α.Α.Δ. 1131
- ΟΛΑΠ 13/2015
- ΟΛΑΠ 15/2007 ΔΕΕ 2007, 975
- ΠολΠρΑθ 961/2007
- ΠολΠρΘες 3226/2019
- Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 3/2019, 3/6/2020
- Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν. Βουλή των Αντιπροσώπων, Αναφορά Αρ. 4/2014, 3 Α.Α.Δ. 499.
- Στέλλα Γιαβρή κ.ά. ν. Σταύρου Παΐσιου (2004) 1 ΑΑΔ 125
- Συνεδκ. Υποθέσεις C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria, EU:C:2019:250
- Συνεκδ. Υποθέσεις C-224/19 και C-259/19 Caixabank SA
- Συνεκδ. Υποθέσεις C-240/98 έως C-244/98, Oceano Grupo Editorial και Salvat Editores (Συλλογή 2000, σ. I-4041)
- Συνεκδ. Υποθέσεις C-359/11 και C-400/11, Schuitz και Egbringhoff ECLI:EU:C:2014:2317
- Συνεκδ. Υποθέσεις C-381/14 και C-385/14 Sales Sinues και Drame Bra ECLI:EU:C:2016:909
- Συνεκδ. Υποθέσεων C-96/16 και C-94/17 Banco Santander, ECLI:EU:C:2018:643
- Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρεία Λτδ ν. Acumen Ltd κ.α., Αρ. Αγωγής: 1200/12, 29/5/2020
- Υπόθεση C-106/89, Marleasing, [1990] ECR 4135
- Υπόθεση C-110/14, Costea, ECLI:EU:C:2015:538
- Υπόθεση C-118/17 Dunai ECLI:EU:C:2019:207
- Υπόθεση C-119/15 Biuro podrozy “Partner”, ECLI:EU:C:2016:987
- Υπόθεση C-119/17 Lupean ECLI:EU:C:2018:103
- Υπόθεση C-14/83, Von Colson και Kamann [1984] ECR 1891
- Υπόθεση C-143/13, Matei, EU:C:2015:127

- Υπόθεση C-147/16, Karel de Grote, ECLI:EU:C:2018:320
- Υπόθεση C-150/77, Bertrand κατά Paul Ott KG (1978) I-441
- Υπόθεση C-154/15 Gutierrez Naranjo ECLI:EU:C:2016:980
- Υπόθεση C-168/05 Mostaza Claro [2006] ECR I-10421
- Υπόθεση C-168/15 Tomášová ECLI:EU:C:2016:602
- Υπόθεση C-169/14, Sanchez Morcillo, ECLI:EU:C:2014:2099
- Υπόθεση C-186/16 Andriciuc, EU:C:2017:703
- Υπόθεση C-191/15 Verein für Konsumenteninformation ECLI:EU:C:2016:612
- Υπόθεση C-199/82, Amministrazione delle Finanze dello Stato EU:C:1983:318
- Υπόθεση C-212/04 Adeneler κ.ά. ECLI:EU:C:2006:443
- Υπόθεση C-226/12 Constructora Principado ECLI:EU:C:2014:10
- Υπόθεση C-229/19 C-289/19 Dexia ECLI:EU:C:2021:68
- Υπόθεση C-236/95 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων και Ελλάδας, I-4459
- Υπόθεση C-243/08 Pannon GSM ECLI:EU:C:2009:350
- Υπόθεση C-259/19 Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA ECLI:EU:C:2020:578
- Υπόθεση C-26/13 Kásler EU:C:2014:282
- Υπόθεση C-260/18 Kamil Dziubak, ECLI:EU:C:2019:819
- Υπόθεση C-269/19, Banca B.SA ECLI:EU:C:2020:954
- Υπόθεση C-269/95, Benincasa (1997) I-03767
- Υπόθεση C-312/14 Banif Plus Bank ECLI:EU:C:2015:794
- Υπόθεση C-342/13 Sebestyén ECLI:EU:C:2014:1857
- Υπόθεση C-362/14, Schrems, ECLI:EU:C:2015:650
- Υπόθεση C-372/99, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και Ιταλικής Δημοκρατίας, 2002-I-00819
- Υπόθεση C-40/08 Astrucom Telecomunicaciones (2009) I-09579
- Υπόθεση C-40/17 Fashion ID EU:C:2019:629
- Υπόθεση C-415/11 Aziz ECLI:EU:C:2013:164
- Υπόθεση C-421/14, Banco Primus SA ECLI:EU:C:2017:60
- Υπόθεση C-452/18, Ibercaja Banco, EU:C:2020:536
- Υπόθεση C-453/10 Pereničová, ECLI:EU:C:2012:144
- Υπόθεση C-464/01, Gruber (2005) I-00439
- Υπόθεση C-472/10 Invitel ECLI:EU:C:2012:242
- Υπόθεση C-472/20. Lombard Lizing ECLI:EU:C:2022:242
- Υπόθεση C-473/00, Cofidis SA, ECLI:EU:C:2002:239
- Υπόθεση C-478/99 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και Σουηδίας (2002) I-04147
- Υπόθεση C-483/16 Sziber EU:C:2018:367
- Υπόθεση C-488/11 Asbeek Brusse ECLI:EU:C:2013:341
- Υπόθεση C-497/13, Faber, ECLI:EU:C:2015:357
- Υπόθεση C-511/17 Litner ECLI:EU:C:2020:188
- Υπόθεση C-537/13, Šiba, ECLI:EU:C:2015:14
- Υπόθεση C-541/99 και 542/99 Cape και Idealservice MN RE (2001) I-09049

- Υπόθεση C-618/10 Banco Español de Crédito EU:C:2012:349
- Υπόθεση C-621/17 Kiss και CIB Bank, EU:C:2019:820
- Υπόθεση C-70/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, ECLI:EU:C:2004:505
- Υπόθεση C-89/91, Shearson Lehman Hutton (1993) I-139
- Υπόθεση C-92/11, RWE Vertrieb ECLI:EU:C:2013:180
- Υπόθεση C-96/14 Van Hove ECLI:EU:C:2015:262
- Υπόθεση C-125/18, Gómez del Moral Guasch EU:C:2020:138
- Υπόθεση C-19/20 Bank BPH S.A., ECLI:EU:C:2021:341
- Υπόθεση C-413/12 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, EU:C:2013:800
- Υπόθεση C-472/11 Banif Plus Bank, EU:C:2013:88
- Υπόθεση Kusionova ECLI:EU:C:2014:2189

Δευτερογενείς Πηγές

1. Βιβλία

- Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης» (Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΕΤΕ, 2021)
- Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, “*Constitutional Law in Cyprus*” (2^η Έκδ. 2019)
- Γεώργιος Β. Μεντής, «ΓΟΣ – Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε Καταναλωτικές και Εμπορικές Συμβάσεις. Μετά τον ν.4512 Νέα έννοια καταναλωτή» (2^η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας)
- Γιώργος Ι. Δέλλιος, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό-Ενωσιακό» (1^η Έκδοση, 2008)
- Γιώργος Ι. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών – Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης», (Σάκκουλας, 2013)
- Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή – Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική» (Νομική Βιβλιοθήκη 2021)
- Clerk & Lindsell on Torts (23^η Έκδοση, 2021)

2. Περιοδικά

- Charlotte Leskinen και Francisco de Elizalde, “The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: Gutierrez, Naranjo”, (2018) CMLR 55
- Chirieac Roxana Maria, “Considerations on unfair terms in bank credit contracts” (2020, TSSJ, τευχ. 12)
- Dragos Lucian Radulescu, “Unpredictability in Banking Contracts – Unfair Terms” (2014) 3 Persp Bus LJ 331
- Elizabeth Ovey, “The Consumer Rights Act 2015: clarity and confidence for consumers and traders?”, BJIBFL (2015)

- Joanna McCunn, “The Contra Proferentem Rule: Contract Law's Great Survivor”, Oxford J Legal Studies (2019) 39 (3): 483
- Liviu-Titus Paveliu, “The Active Role of the Judge in the Field of Unfair Terms Litigation” (2014), 3 Persp Bus LJ 344
- Malcolm Waters QC, “Implementing the unfair terms directive in accessible language: an impossible challenge?”, BJIBFL (2012)
- Malcolm Waters QC, “The requirement of transparency under the Directive on unfair terms in consumer contracts: some problems” BJIBFL
- Marco B.M. Loos, “Transparency of Standard Terms under the Unfair Contract Terms Directive and the Proposal for a Common European Sales Law”, (2015) EURPL 2
- Mario Tenreiro, “The Community Directive on Unfair Terms and National Legal Systems – The Principle of Good Faith and Remedies for Unfair Terms” (1995) ERPL
- Mark Fell, “Unfair terms regulation: the mandatory statutory or regulatory provisions exception”, Buttleworth’s JIBFL (2018)
- Mihaela Georgiana Iliescu, “Recent Interpretations by the CJEU in the Field of Unfair Terms” (2020), Conf Int’l Dr 1161
- Otto Prausnitz, “The Standardization of Commercial Contracts in English and Continental Law (Sweet & Maxwell 1937)
- Peter Cartwright, “Redress Compliance and Choice: Enhanced Consumer Measures and the Retreat from Punishment in the Consumer Rights Act 2015”, (2016) 75 Cambridge LJ 271
- Reinhard Steentot, “Public and Private Enforcement in the Field of Unfair Contract Terms”, (2015) EUPL 4
- Simon Whittaker, “Distinctive Features of the New Consumer Contract Law” (2017) LQR
- Simon Whittaker, “Unfair Contract terms, Unfair Prices and Bank Charges”, (2011) 74 Mod L Rev 106
- Simon Whittakker, “Unfair terms in Commercial Contracts and the Two Laws of Competition: French Law and English Law Contrasted”, Oxford J Legal Studies (2019), 39(2)
- Μιχάλης Χατζηπαναγιώτης, «Σχόλιο στην απόφαση του ΔΕΕ C-472/2020 Lombard Lizing» (KYNE 1/2022)

3. Διοικητικές Οδηγίες και Εκθέσεις

- Εθελοντικός Κώδικας Συμπεριφοράς κατά την Προσυμβατική Ενημέρωση για τα Στεγαστικά Δάνεια
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κατευθυντήριες Οδηγίες Αναφορικά με την Ερμηνεία και την Εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις καταναλωτή, (2019/C 323/04)
- Τμήμα Επιχειρηματικής Καινοτομίας και Δεξιοτήτων, Investigatory Powers of Consumer Law Enforcers, Guidance for businesses on the Consumer Rights Act 2015
- Αρχή Αγοράς και Ανταγωνισμού, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τις Καταχρηστικές Ρήτρες – Βάσει των άρθρων του Consumer Rights Act 2015, (2015) CMA37

4. Διαδικτυακά Άρθρα

- Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, «Αντισυνταγματικότητα νόμου για καταχρηστικές ρήτρες σε επιχειρηματικές συμβάσεις πολύ μικρών επιχειρήσεων» (Dikaiosyni, 3.6.2020) <<https://dikaiosyni.com/katigories/apopseis/antisyntagmatikotita-nomou-gia-kataxristikes-ritres-se-epixirimatikes-symvaseis-poly-mikrwn-epixeirisewn/>>
- Γιώργος Χριστοφίδης, «Καταχρηστικές Ρήτρες και Εκποιήσεις: Υπάρχει Ρόλος στα Εθνικά Δικαστήρια;» (Dikaiosyni, 08.03.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arthra/kataxristikes-ritres-kai-ekpoiiseis-yparxei-rolos-sta-ethnika-dikastiria/>>
- Ευριπίδης Χατζηνέστωρος, «Σύμβαση Δανείου Societe Generale και Καταχρηστικές Ρήτρες – Πρόσφατη Απόφαση» (Dikaiosyni, 20.05.2021) <<https://dikaiosyni.com/katigories/arthra/symvasi-daneiou-societe-generale-kai-kataxristikes-ritres-prosfati-apofasi/>>